

УКРАЇНСЬКА ВІЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК
Історична Секція

Олександр Оглоблин

ОПАНАС ЛОБИСЕВИЧ

1732 - 1805

ВИДАВНИЦТВО „ДНІПРОВА ХВИЛЯ“
Мюнхен 1966 Нью-Йорк

OLEXANDER OHLOBLYN

OPANAS LOBYSEVYCH

1732 - 1805

Published by DNIPROWA CHVYLA, Muenchen 1966

УКРАЇНСЬКА ВІЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК
Історична Секція

Олександр Оглоблин

ОПАНАС ЛОБИСЕВИЧ

1732-1805

ВИДАВНИЦТВО «ДНІПРОВА ХВИЛЯ»
Мюнхен 1966 Нью-Йорк

diasporiana.org.ua

Пам'яті Батьків

ПЕРЕДМОВА

Монографія Олександра Петровича Оглоблина «Опанас Лобисевич» належить до циклу його досліджень «Історії Русів» — «вічної книги» України, як він називає її.

Протягом 120 років «Історія Русів», що її вперше було видано в Москві в 1846 році, залишалася для дослідників її таємницею. Офіційна вказівка, що нібито автор «Історії Русів» — Білоруський архиспископ Георгій Кониський, незабаром, після виходу книги в світ, була відкинута дослідниками. З того часу протягом 100 років дослідники марно шукали дійсного автора її. Висувалися інші гіпотези, але жадна з них не мала загального визнання.

Професор О. П. Оглоблин присвятив понад 30 років дослідженню походження «Історії Русів». Шляхом мікроаналізи він доєв, що постала ця книга в Новгородсіверщині, на що вказують і топографічні назви, і імена осіб, що згадуються в ній. Не встановив ще О. П. Оглоблин особи автора, але він довів, що цей автор належав до «українського патріотичного гуртка», який наприкінці XVIII-го століття існував в Новгороді-Сіверському. Це був досить великий гурток української інтелігенції, гурток «автономістів», як називали їх тоді, — людей, що прагнули незалежності України.

До цього гуртка Новгородсіверських автономістів належав і Опанас Лобисевич, якому О. П. Оглоблин присвятив свою монографію. Ця праця має великий науковий інтерес: у ній автор виявив яскраво свою методику мікроаналізи. Шляхом скрупульозного вивчення джерел він подав біографію й характеристику О. Лобисевича, про якого сам писав в іншій праці, що до цього часу ми майже нічого не знали про Лобисевича, крім факту, що він був автором „Вергілієвих Пастухів, ... в малоросійській кобеєнк пере-

одітих", і, крім того, що він був „попередником Котляревського”. Але ми нічого не знали про внутрішній світ цієї визначної людини. Тепер, завдяки праці О. П. Оглоблина, історія української культури вперше має портрет О. Лобисевича — повну його характеристику, як політичного, громадського та культурного діяча, члена Новгородсіверського патріотичного гуртка автономістів, українського письменника, «що злив у собі старі традиції Гетьманщини з новими культурними течіями».*

Н. Полонська-Василенко

---

* О. Оглоблин. Люди Старої України. Мюнхен, 1959, стор. 137—149.

ВСТУП

Історіографічні уваги

«На Лівобережній Україні... козацька організація, не вважаючи на нівеляційну політику Москви, все таки витворює досить самостійне суспільно-політичне тіло, т. зв. Гетьманщину, яка, перебувши часи царського та бюрократичного автократизму, все таки зберегла найкращі козацькі традиції, як підвалину нового національного розвою України» — писав Іван Франко у 1912 році.¹ Це цілком справедливе зауваження зобов'язувало дослідників українського минулого приділити особливу увагу розвитку громадської думки й політичної ідеології Гетьманщини. Проте, на превеликий жаль, мусимо визнати, що історична наука, яка чимало цікавилася історією суспільно-політичних відносин, господарства, права Гетьманщини, — майже нічого не зробила на полі дослідження української громадської думки на Лівобережжі того часу. Особливо не пощастило тут другій половині XVIII століття, коли саме відбувався процес остаточної ліквідації Козацько-Гетьманської держави внаслідок колоніальної політики російського уряду й загострення внутрішніх соціально-політичних відносин на Гетьманщині. Отже, доводиться визнати, що громадсько-політична думка Лівобережної України другої по-

¹ І. Франко, «Жарт непотребний». — Записки Наукового Товариства ім. Шевченка, том 107 (1912, кн. I.), стор. 20. Підкреслення скрізь наше.

ловини XVIII віку є й на сей день terra incognita нашої історіографії, а тим самим підвалини українського національного відродження XIX—XX століть залишаються майже зовсім недослідженими.

Одним з найкращих прикладів такої неуважности з боку історичної науки являється ставлення її до Опана-са Лобисевича.

Справді, що ми знаємо про цього видатного українського діяча XVIII століття, «одного з представників нової української інтелігенції» (М. Грушевський).² В історії українського письменства, з легкої руки М. І. Петрова, якому, безперечно, належить честь «відкриття» Лобисевича, це ім'я відоме, як ім'я «попередника Котляревського». Ми знаємо деякі зовнішні факти його біографії, знаємо, що він був автором «Вергилієвых Пастухов . . . в малороссійській кобеняк переодѣтых», які були, очевидно, однією з перших, якщо не першою спробою української літератури в тому жанрі, що його незабаром підніс на недосяжну височінь І. П. Котляревський.³

Оце й все. Але ж біографічні дані про Лобисевича відомі були лише ті, що їх сам Лобисевич розповів у листі до архієпископа Георгія Кониського 1794 року, так само, як і про свій твір, який не дійшов до нас або ще залишається десь під архівним спудом. Отже, головне джерело наших відомостей про Лобисевича — це й є той його славнозвісний лист.⁴ І всі дослідники укра-

---

² М. Грушевський, Очерк истории украинского народа, СПб., 1906, стор. 404.

³ Н. Петров, Один из предшественников И. П. Котляревского в украинской литературе XVIII века. Афанасий Кириллович Лобисевич. — «Статьи по славяноведению», в. I., СПб., 1904, стор. 57—63. Див. «Акты и документы, относящиеся к истории Киевской Академии», відд. II, т. I., ч. II, К., 1904, стор. 431.

⁴ Цей лист опублікований в «Археографическом Сборнике документов, относящихся к истории Северо-Западной Руси», т. II, Вильна, 1867, стор. 145—148, № 86. Передруковано в «Актах

їнського письменства XVIII ст. лише повторювали, більш-менш скорочуючи, а іноді й перекручуючи, те, що вже сказав був М. І. Петров.⁵ Наслідком цього, почало навіть забуватися й те, що добре відоме було в часи Петрова.⁶ Ні біографія Лобисевича, ні його дру-

и документах, относящихся к истории Киевской Академии», відд. II, т. I, ч. I, стор. 385—388. Дата цього листа в «Актах и документах» (т. I, ч. II, стор. 431) — 1797 р. — явна друкарська помилка. Пор. *ibid.*, ч. I, стор. 385 і далі. Зважаючи на особливу вагу цього документу, додаємо його в кінці цієї монографії. Уривки, більші, чи менші, з нього — див. у працях М. І. Петрова з історії української літератури XVIII в. і (в українському перекладі) у М. С. Возняка («Історія української літератури», т. III, ч. II. Львів, 1924, стор. 249—250) тощо.

⁵ Див. М. Возняк, Історія української літератури, т. III, ч. II, стор. 296—297; див. *ibid.*, стор. 249—250, 276—277.

Короткі згадки про Лобисевича: М. Грушевский, Очерк истории украинского народа, СПб., 1906, стор. 404—406; С. Сфремов, Історія укр. письменства, т. I, вид. IV, Київ-Ляйпціг, стор. 233; Д. Дорошенко, Огляд української історіографії, Прага, 1923, стор. 59; Б. Лепкий, *Ukraina. Zarys literatury*, Warszawa-Kraków, 1930, str. 187; Д. Дорошенко, Нарис історії України, II, Варшава, 1933, стор. 205; «Українська Загальна Енциклопедія», т. II, стор. 511; Т. Пачовський, Клясичні традиції в українським письменстві перед Котляревським, Львів, 1939, стор. 17—18 (відбитка з Журналу слов'янської філології «Слово», р. II, кн. 4); тощо.

⁶ Навіть призвище Лобисевича не завжди пишуть правильно («Лобасевич» — «Древняя и Новая Россия», 1878, т. III, стор. 245; «Любисевич» — «Мое время. Записки Г. Винского», СПб., вид. «Огни», покажчик, sub voce; «Лобасевич» — «Записки Исторично-Филологичного Відділу БУАН», IX, 153; «відомий Лобасевич» — «Україна», 1930, VII—VIII, стор. 30; «Опанас Лобасевич» — «Київські Збірники історії й археології, побуту й мистецтва», Збірник I, К., 1931, стор. 292). Звідси хибна транскрипція імення Лобисевича потрапляє й до популярної літератури (див. приміром, Я. Бирич, Іван Котляревський і його «Енеїда» на тлі епохи. — «Альманах Нового Часу» («Календар для всіх») на рік 1938, Львів, 1937, стор. 20: «Лобасевич»).

Див. А. Кадлубовский, Гоголь в его отношениях к старинной малорусской литературе, Ніжин, 1911, стор. 7—8 («Сборник Историко-Филологического Общества при Институте им. кн. Безбородко в Нежине», т. VII); «неким Лобисевичем... в мужицком стиле». Д. Чижевський, Історія української літератури. Нью-Йорк, 1956, стор. 350, прим. («...святи. А. Лобисевич»).

Я. Гордицький подає такі відомості про головний твір Лобисевича: «Вергілієм цікавилися доволі на Україні від XVII ст.

ковані твори 1760—1770-х років, ні інші, загальніші, питання, з його ім'ям та діяльністю пов'язані, — все це не привернуло досі уваги дослідників.⁷

Вже в XVII ст. (sic! — О. О.) Лобисевич перекладав Вергілія церковною мовою з признаками народньої української» (*Я. Гордильський, Україна й Італія. Огляд взаємин до 1914 р. — «Збірник заходознавства», в. II, К., 1930, стор. 48*). Алеж цей твір Лобисевича і досі не знайдено.

⁷ Найбільше відомостей про Лобисевича подано в численних працях М. І. Петрова з історії української літератури XVIII ст. та історії Київської Академії.

Ми присвятили О. Лобисевичу невеличкий нарис — окремий розділ нашої праці «Люди Старої України», Мюнхен, 1959, В-во «Дніпрова Хвиля», стор. 137—149. Див. також «Енциклопедія Українознавства», ч. II, т. 4, Париж—Нью-Йорк, 1962, стор. 1373.

«Українська Радянська Енциклопедія» (том 8, К., 1962, стор. 235) подала коротку (й не зовсім точну) замітку про О. Лобисевича, не вказуючи навіть дат його народження та смерті.

РОЗДІЛ I

Опанас Кирилович Лобисевич народився коло 1732 року в родині значкового товариша Стародубівського полку.¹ Лобисевичі — погарська козацька родина (міщанського походження). Прадід Опанаса Кириловича — Филимон Корнієвич Лобасов (Коновал) був міщанин і обиватель погарський (1662—1680 р.р.), який, можливо, згодом перейшов на козацьку службу. Син його Яків Филонович (Филонов) був товаришем сотні Погарської в 1706 році, а внук Кирило Лобисевич (Коноваленко), «респектом служби дѣда и отца его, значковых товариства», був прийнятий 15. V. 1723 року «под знак полковой». Значковим товаришем Стародубівського полку він і помер (до 1748 року). Це був батько Опанаса Лобисевича.²

¹ Археографический Сборник документов, относящихся к истории Северо-Западной Руси, II, 147; В. Модзалевский, Малороссийский Родословник, т. III, К., 1912, стор. 181. Див. В. Лукомский и В. Модзалевский, Малороссийский Гербовник, СПб., 1914, стор. 99.

Серед козаків Стародубівської сотні Ніжинського полку 1654 року згадуються Федір «Лобычнок» і Єфрем «Лобышов» (Труды Черниговской Губернской Архивной Комиссии, в. XII, ч. I, стор. 13).

² В. Модзалевский, Родословник, III, 180. В своєму «доношенні» гетьману К. Розумовському 3. VI. 1754 р. (у Москві) Кирило Кирилович Лобисевич, старший брат Опанаса Лобисевича, прохаючи про уряд Стародубівського полкового писарства, згадував також «о службах предков своих, в войсковых походах отправленных» (Київський Центральний Архів Стародавніх Актів — «КЦАСА», фонд Миклашевських). Немає сумніву, що це була звичайна козацька служба, до того ще, мабуть, не дуже давня, бо ж у козацькому компуті 1723 року Лобисевичів

Освіту свою Опанас Лобисевич розпочав у Київській Академії в 1747 році.³ Це була блискуча епоха в історії старої Могиллянсько-Мазепинської Академії (або, як її називали в 1745 році, «Могило-Заборовської»),⁴ і цю епоху ми з повним правом можемо назвати ім'ям Георгія Кониського. Справді, постать великого ієрарха, проповідника й письменника надає яскравого забарвлення всьому життю Київської Академії середини XVIII століття (1740—1760-ті роки).⁵ Не дарма, на схилку свого життя, вступивши в сімдесяту тропу свого життєвого шляху, Опанас Лобисевич, з бадьорим юнацьким запалом, згадував у листі до свого старого наставника Георгія Кониського ці давно вже минулі часи: «Давнее то время!.. Там тогда были под рукою Вашою сотруд-

не знаходимо. Див. ще Л. Окіншевич, Значне військове товариство в Україні-Гетьманщині XVII—XVIII ст. (ЗНТШ, т. 157, Мюнхен, 1948), стор. 37.

³ Н. Петров, Один из предшественников И. П. Котляревского, стор. 57. Петров каже, що академічну освіту Лобисевич розпочав «около 1747 года» («Акты и документы», т. I, ч. II, стор. 431). В іншому місці (ibid., т. I, ч. I, стор. 387, пр. 2) він категорично каже про 1747 рік. Модзалевський (Родословник, III, 181) помилково каже, що Лобисевич з 1748 року «обучался в гимназии Академии Наук» і дошел до класса реторики.

⁴ Див. А. Васильчиков, Семейство Разумовских, т. I, СПб., 1880, стор. 33.

⁵ Георгій (Григорій Осипович) Кониський народ. 20.XI. 1717 р. у Ніжині; вчився в Київській Академії (1728—1743); вчитель піїтики Київської Академії (1745—1747), префект і вчитель філософії (1747—1751), професор богословія (1751—1755) й ректор Київської Академії й архимандрит Київо-Братського монастиря (1752—1755); єпископ Могилівський і Білоруський (1755), архиспископ і член Св. Синода (1783). Видатний український письменник і проповідник. Помер 13. II. 1795 р. у Могилеві. Про нього — див. «Русский Биографический Словарь», том «Гааг-Гербель», СПб., 1914, стор. 432—438 (там же й бібліографія); В. Модзалевский, Родословник, т. II, К., 1910, стор. 418—419; «Акты и документы», т. I, ч. II, с. ор. 305—306; т. II, стор. 405—406; П. Житецкий, Памяти Георгия Кониского («Киевская Старина», 1895, II, стор. 257—264); М. Бережков, Георгий Кониский, как проповедник («Сборник Нежинского Историко-Филологического Общества», т. I, К., 1896, стор. 113—127); тощо. Але ґрунтовної монографії про життя й діяльність Г. Кониського немає й досі.

ники Вашего Преосвященства: Щербацкий, отменный талант в изъяснении правил греческого языка имевший,⁶ — Нащинский, переводы и поэзию российскую введший,⁷ — Максимович, красота ипостаси и гласа челове-

⁶ *Георгій (Григорій) Щербацький*, з посполитих Переяславського полку, народився коло 1725 року. Вихованець Київської Академії. Вчитель Київської Академії з класи синтаксими й грецької мови (1747—1748), піітики (1748—1749), реторики (1749—1751), філософії й грецької мови (1751—1752); префект Київської Академії (1752), префект і професор богословія Московської Академії (1753). Автор трагедо-комедії «Фотій» і редактор граматики грецької мови, складеної Варлаамом Лащевським (видаана у Вроцлаві 1746 р. і в Ляйпцігу 1779 р.). Помер 1754 р. Про нього див. «Русский Биографический Словарь», том «Гааг-Гербель», стор. 440: «Акты и документы», т. I, ч. 2, стор. 308—309; т. II, стор. 407, 419; *К. Харлампович*, Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь, т. I, Казань, 1914, стор. 664.

⁷ *Давид (Данило) Нащинський*, «из чина военных людей, то есть козацкого» Гадяцького полку (за іншими відомостями, з Полтави), народився коло 1721 року. Вихованець Київської Академії. Вчитель Київської Академії з класи граматики (1747—1748), синтаксими (1748—1751) піітики й німецької мови (1751—1752), реторики й німецької мови (1752—1753), префект Київської Академії і вчитель філософії (1753—1755), архимандрит Слуцького Троїцького монастиря й намісник митрополії Київської (1755—1758), ректор і професор богословія Київської Академії (1758—1759), архимандрит Гамаліївського Харлампіївського (1761—1769), Глухівського Петропавлівського (1769—1772) і Бізюкова Хресто-Воздвиженського, Смоленської єпархії (1772—1788) монастирів. З 1788 року — на покої в Кисво-Печерській Лаврі. Письменник і перекладач (між іншим, переклав німецькою мовою твори Феофана Прокоповича). Помер 5. V. 1793 року. Про нього — див. «Русский Биографический Словарь», том «Дабелов-Дядьковский», СПБ., 1905, стор. 7; «Акты и документы», т. I, ч. 2, стор. 308; т. II, стор. 408; т. III, стор. 368—369; *П. Строганов*, Давид Нащинский, ректор Киевской Академии второй половины XVIII столетия («Труды Киевской Духовной Академии», 1905, т. I, № 3, стор. 445—458).

В 1770 році, відповідаючи на запитання: «какой нации?», Д. Нащинський відповів: «нации Малороссийской» («Акты и документы», III, 368). Питання про закордонну освіту Д. Нащинського (Галле, Саксонія), не зважаючи на заперечення М. І. Петрова, залишається відкритим. Якщо навіть відкинути думку про систематичну закордонну освіту, цілком можливо, що Д. Нащинський побував у Німеччині.

ческого, муж двух светов и великої учености,⁸ — смиренномудренний Гирчич⁹ и Ярошевский». ¹⁰ Але найвидатнішою постаттю був, безперечно, сам префект (згодом ректор) Академії — Георгій Кониський. «Часто мы, —

З дружнім почуттям згадував Д. Нащинського О. Лобисевич у листі до Г. Кониського: «Учителю моему, нещасному Давиду, есьли можно так назвать философа стоического, по лествице чиноначалии не высоко возшедшего и часто или оступавшегося, или толкнутого, имел я счастье наконец быть другом, а по нескольку и облегчителем его затруднснной жизни» («Археографический Сборник», II, 146).

Дуже цікава вказівка проф. І. Мірчука й д-р Д. Оляничина про те, що Д. Нащинський перший приніс на Україну філософію Христіяна Вольфа. (*I. Mirčuk, Christian Wolf und seine Schule in der Ukraine.* — „Germanoslavica“, Brünn, 1935, III Roczn., Zosz. 3—4, S.S. 277—291. Див. «Записки Чину С.В.В.», VI, 1—2, 287. Д. Оляничин в «Нашій Культурі», 1936, кн. I, Варшава, стор. 78—79).

Річ у тім, що одною з характерніших рис вчення Вольфа було визнання рідної мови (в данім разі німецької), як найкращого засобу для втілення філософічної думки. Це надавало вольфіанській філософії національного характеру й, безперечно, мало чималий вплив на розвиток німецької літератури. Отож, с підстави думати, що це було одним з джерел думок О. Лобисевича щодо української літературної мови (див. далі).

⁸ Манасія (Михайло) Максимович, з посольтих м. Сорочинець. Миргородського полку. Вихованець Київської Академії. Вчитель німецької й жидівської мови в Київській Академії (1745—1749), архидиякон катедри митрополії Київської (1749—1755), ректор і професор богословія Київської Академії й архимандрит Києво-Братського монастиря (1755—1758). Автор низки богословсько-проповідницьких творів. Помер р. 1758. Про нього — див. «Акты и документы», т. I., ч. 2, стор. 308; т. II, стор. 406—407.

⁹ Фома (Федір) Гирчич, з полтавських козаків, народився коло 1720 р. Вихованець Київської Академії. Вчитель Київської Академії з класи аналогії (1747—1748), граматики (1748—1749), піітики (1749—1750), реторики (1750—1751); член Київської консисторії й катедральний проповідник (1752); проповідник Троїце-Сергіївської Лаври (1753), вчитель філософії й префект Троїце-Сергіївської Лаврської семінарії (1754). Помер 1757 року.

Про нього — див. «Акты и документы», т. I, ч. 2, стор. 309; т. II, стор. 407; К. Харламович, Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь, I, стор. 564, 672, 755.

¹⁰ Іоасаф (Іван Іванович) Ярошевський, син священика с. Ярошівки, Лубенського полку, народився коло 1721 року. Вихованець Київської Академії. Вчитель Київської Академії з класи аналогії (1746—1747) й інфіми (1747—1751); намісник Киє-

згадував у 1794 році Лобисевич про свого покійного друга Григорія Андрійовича Полетику, — в бесіде нашої видели Ваше Преосвященство в Братской церкви на кафедре, «если бы в сей пресветлый праздник» все-радошно нам вещающего и восхищающего, — часто там в сонме всей философской и богословской юности во прениях учености с Ляскоронским¹¹ премогающего-ся».¹²

Не дивно, що, маючи такий професорський склад, Київська Академія «видала в сім часі багато мужів науки й політики, знаних в Україні і цілій Росії»,¹³ й — додамо — в Західній Європі. Це була блискуча плеяда фі-

во-Братського монастиря (1751); проповідник у Московській Академії (1751—1753, 1754—1756); вчитель там же у класі реторики (1753?) й філософії (1753). Р. 1756 звільнений до Києво-Софійського кафедрального монастиря.

Про нього — див. «Акты и документы», т. I, ч. 2, стор. 307; т. II, стор. 406, 419; К. Харламович, *op. cit.*, 663—664, 746.

¹¹ Сильвестр Ляскоронський, вчитель Київської Академії з класи граматики (1734—1736), синтаксими (1736—1737), піітики (1737—1738) й реторики (1738—1740); член Київської консисторії (1740—1741); старший (ігумен) Виленського Святодухівського монастиря (1741—1744); архимандрит Ніженського Благовіщенського монастиря (1745); ректор і професор богословія Київської Академії й архимандрит Києво-Братського монастиря (1746—1751). З 1751 р. — на покої в Києво-Видубицькому монастирі. Помер р. 1754. Автор «Трагедо-комедії» з Великодньої тематики. Про нього — див. «Русский Биографический Словарь», том «Сабанеев-Смыслов», СПб., 1904, стор. 444—445; «Акты и документы», т. I, ч. 2, стор. 296; т. II, стор. 405.

¹² Археографический Сборник, II, 146.

¹³ ЗНТШ, т. 83, стор. 225. Про Київську Академію того часу див. Д. Вишневский, Киевская Академия в первой половине XVIII ст., К., 1903; В. Серебрянников, Киевская Академия с половины XVIII века до преобразования ее в 1819 г., К., 1896; Н. Петров, Киевская Академия в гетманство Кирилла Разумовского («Груды Киевской Духовной Академии», 1905, V); його ж, Киевская Академия в царствование имп. Екатерины II, К., 1906; В. Аскоцелский, Киев в древнейшем его училищем Академии, ч. II, К., 1856; тощо. Документальний матеріал — див. «Акты и документы, относящиеся к истории Киевской Академии», відд. II (1721—1795 pp.), т. I, ч. I—II, т. II, т. III.

лософів, вчених, письменників, мистців, ієрархів, державних мужів України й Росії XVIII століття: Григорій Сковорода (1722—1794), історики Петро Симоновський (к. 1717—1809) й Микола Бантиш-Каменський (1737—1814), мовознавець Лука Січкарев (1741—1809), філософ Яків Козельський (к. 1726—1727, жив 1794), філософ і правник Іван Хмельницький (1742—1794), медик і вчений енциклопедист Нестор Максимович-Амбодик (1744—1812), письменники й перекладачі Григорій Полетика (1723/25—1784), Опанас Лобисевич (к. 1732—1805), Федір Козельський (1734— ж. 1791), Василь Рубан (1742—1795), Федір Емін (к. 1735—1770), Григорій Козицький (1727—1775), Микола Мотонис (1725—1787), Володимир Золотницький (1741— ж. 1796), Семен Дівович (Дзівович), композитор Максим Березовський (1745—1777), художник Кирило Гловачевський (1735—1823), державні діячі — граф Петро Завадовський (1738—1812), перший російський міністер народної освіти, світліший князь Олександр Безбородко (1747—1799), канцлер Російської імперії, Дмитро Троцинський (1754—1829), міністер уділів та міністер юстиції Російської імперії, Андрій Італінський (1743—1827), російський посол у Неаполі, Константинополі й Римі, — й цілий ряд визначних церковних діячів того часу, зокрема, знаменитий проповідник, київський катедральний протосрей Іоан Леванда (1734—1814), митрополит Київський Самуїл Миславський (1731—1796), архієпископ Білогородський і Курський Феоктист Мочульський (1729—1818), архієпископ Чернігівський і Новгородсіверський Віктор Садковський (помер р. 1803), єпископ Полтавський і Переяславський Феофан Шиянов-Чернявський (1744—1812), відомий проповідник, та інші.¹⁴ В цьому оточенні пройшли перші шкільні роки моло-

¹⁴ Див. «Акты и документы», відповідні томи.

дого Лобисевича. Дехто з цих людей (Я. і Ф. Козельські, С. Дівович, М. Бантиш-Каменський, І. Леванда, Ф. Мочульський та інші) були його однокашниками. З багатьма з них він зберіг дружні зв'язки на все життя.

РОЗДІЛ II

У Києві Опанас Лобисевич, як звичайно діти козацької старшини, дійшов тільки до кляси реторики.¹⁵ Старший брат його — Кирило Кирилович, згодом Стародубівський полковий суддя, що одружений був з Агафією Єгорівною Тепловою, племінницею відомого Г. М. Теплова,¹⁶ й жиз тоді у Петербурзі,¹⁷ перетягнув Опа-

¹⁵ Див. «Акты и документы», т. I, ч. I, стор. 234.

¹⁶ Лобисевич Кирило Кирилович, старший брат О. Лобисевича; в службі з 1741 року; канцелярист Стародубівської полкової канцелярії (бл. 1741—1745 р.р.), значковий товариш Стародубівського полку (бл. 1745—1746 р. р.), військовий канцелярист (1746—1754), стародубівський полковий писар (1754—1756) і суддя (1756—1757). Був «при нас (гетьмані К. Розумовському. — О. О.) в Санктпѣтербургѣ в экономических дѣл». Р. 1757 достав. за універсалом гетьмана К. Розумовського, « в вечное и спокойное владение в полку Черниговском, в местечку Березном свободных посполитих дворов 40 с принадлежащим к оным грунтами и угодиям». Помер 1757 року. Про нього — див. Київський Центральний Архів Стародавніх Актів («КЦАСА»), фонд Михалешевських (оригінали учіверсалів гетьмана К. Розумовського К. К. Лобисевичу від 6. VI. 1754 р., Москва, на Стародубівське полкове писарство; від 12. VIII 1756 р., Петербург, на Стародубівське полкове судійство; й від 17. IV, 1757 р., Глухів, на «свободную войсковую землю степ Задесятовской», коло Стародуба, «в вѣчное и спокойное владѣніе»); «Обозрение Румянцовской описи», стор. 544—548; А. Лазаревский, Описание, I, 85, 91; В. Модзалевский, Родословник, III, 180; М. Слабченко, Малорусский полк в административном отношении. Одеса, 1909, стор. 333—338; В. Мякогин, Очерки социальной истории Украины в XVII—XVIII вв., т. I, в. II, Прага 1925, 233—234. Дані Лазаревського й Модзалевського про К. К. Лобисевича неповні й дещо неточні.

¹⁷ Дневник Н. Ханенка, К., 1884, стор. 426 (2. VI. 1749). О. М. Лазаревський пише, що К. К. Лобисевич був взятий до Петер-

наса Кириловича до столиці. 12. III. 1754 року молодий Лобисевич, «nobilis ukrainensis», подав прохання, щоб його зараховано було до Петербурзького (академічного) університету, й, після відповідного іспиту, був прийнятий у число студентів (18. III. 1754).¹⁸

Ми дуже мало знаємо про петербурзькі студентські роки Лобисевича. Проте, його наукові інтереси встановити не важко. Серед чотирьох студентів-українців, що відзначилися своїми успіхами в науках 1756—1757 ак. року (Семен Дівович, Яків і Федір Козельські, Опанас Лобисевич), — Лобисевич спеціально студіював філософію та історію.¹⁹ Восени 1757 року він виказав свої успіхи також у царині логіки, експериментальної фізики й латинської мови.²⁰ Зокрема, Лобисевич цікавився лекціями академіків Брауна і Фішера, особливо останнього, гарного знавця історії й класичної (передусім римської) філології.²¹ Немає жадного сумніву, що, після

бургу к. 1740 р. «кажется... старшим Разумовским» (А. Лазаревский, Описание, I, 91). Дата, мабуть, неточна.

¹⁸ «Статьи по славяноведению», I, стор. 58, пр. 4.

Дату вибуття О. Лобисевича з Київської Академії Петров визначає по-різному: то «в 1753 г.» («Акты и документы», I, ч. I, стор. 387, пр. I), то «около 1752 года» (ibid., I, ч. 2, стор. 431), то 1752 року (див. «Статьи по славяноведению», I, 57—58). А втім, Петров каже, що Лобисевич пробув у Київській Академії коло 6 років (ibid., 58), і це, мабуть, так і було.

¹⁹ «Статьи по славяноведению», I, стор. 58, пр. 4.

²⁰ Ibid.

²¹ П. Пекарский, op. cit., II, стор. 689, 692. Йосип Адам Браун (1712—1768), родом з Богемії (м. Аш), член Петербурзької Академії Наук на кафедрі фізики (з 1746 р.), автор багатьох праць з фізики й метеорології. Про нього — див. «Русский Биографический Словарь», том «Бетанкур-Бякстер», СПб., 1908, стор. 334. Лобисевич слухав у нього логіку, експериментальну фізику й, можливо, філософію (Д. Толстой, 20, 42, 46; «Статьи по славяноведению», I, стор. 58, пр. 4).

Йоган-Ебергард Фішер (1697—1771), родом з був. герцогства Вюртембергського (м. Еслінген), член Петербурзької Академії Наук на кафедрі історії та археології, співробітник Міллера й знавець сибірської історії, автор виданої 1768 року „Sibirische Geschichte“ (ч. I—II). Фішер був великим знавцем античної філо-

Київської Академії, саме академічний університет у Петербурзі, керований видатними німецькими вченими,²² поклав міцні підвалини європейській освіті й солідній ерудиції Лобисевича. В цей період він нав'язує дружні стосунки серед вищої української й російської інтелі-

логії, особливо римської, й один з усіх петербурзьких академіків того часу досконало знав грецьку мову. Зокрема в університеті Фішер читав універсальну історію й хронологію, «древности» Плавта, екстракт з сибірської історії, елоквенцію. Отож цілком зрозумілий особливий інтерес до його лекцій у Лобисевича. Про нього — див. «Русский Биографический Словарь», том «Фабер-Цявловский», СПб., 1901, стор. 151—153; Д. Толстой, *op. cit.*, стор. 20, 42, 46.

Крім того, в академічному університеті в 1750-х р. р. викладали професори:

Академік Франц-Ульрих-Теодор *Епинус* (1724—1802), уродженець Мекленбургу, доктор медицини й приват-доцент Ростокського університету, професор астрономії при Берлінській Академії Наук і астроном Берлінської обсерваторії; з 1757 р. — професор фізики й вищої математики Петербурзької Академії Наук; вихователь вел. кн. Павла Петровича, автор славнозвісного пляну «вооруженного нейтралитета», скерованого проти Англії, відомий діяч у царині середньої й початкової освіти в Росії. Про нього — див. «Русский Биографический Словарь», том «Щапов-Юшневский», СПб., 1912, стор. 266—267;

Академік Семен Кирилович *Котельніков* (1723—1806), вихованець Петербурзького академічного університету, який докінчував освіту в Ляйпцігу й Берліні, професор на кафедрі вищої математики. Про нього — див. «Русский Биографический Словарь», том «Кнаппе-Кюхельбекер», СПб., 1903, стор. 325—327.

Серед професорів університету в часи Лобисевича був також українець *Г. В. Козицький*, вихованець Київської Академії (див. вище), Бреславльської гімназії й Ляйпцігського університету, з 1758 р. — лектор філософії й словесних наук при Академії, згодом ад'юнкт і «почетный советник» Академії, депутат у Комісії «о сочинении проекта Нового Уложения», перекладач «Наказу» Катерини II на латинську мову, статс-секретар Катерини II, відомий письменник і видавець журналів. Про нього — див. «Русский Биографический Словарь», том «Кнаппе-Кюхельбекер», стор. 39—40; Д. Толстой, *op. cit.*, 55; Митр. *Евгеий* (Болховітінов), *op. cit.*, I, 295—297.

²² Про академічний університет у Петербурзі XVIII ст. — див. Гр. Д. А. Толстой, Академический университет в XVIII столетии, по рукописным документам Архива Академии Наук, СПб. 1885, «Приложение к тому I Записок Императорской Академии Наук, № 3».

генції, які він зберіг до кінця свого життя. Саме на ці часи, мабуть, припадає початок його близького знайомства з Григорієм А. Полетикою, тоді перекладачем при Св. Синоді,²³ й Олексієм І. Мусін-Пушкіним (1744—1817), майбутнім графом, обер-прокурором Синода й президентом Академії Мистецтв (1794), відомим знавцем українських та російських старовинностей.²⁴ Є підстави думати, що Лобисевич тоді зблизився з славнозвісним російським письменником Олександром П. Сумароковим (1718—1777).

Особливий інтерес являє собою найближче оточення Лобисевича в Київській Академії і в академічному університеті в Петербурзі. Тут насамперед треба виділити трьох осіб, що так само, як і Лобисевич, перейшли з Києва до Петербургу і що згодом здобули собі поважне ім'я в історії української й російської культури. Це були Яків і Федір Козельські й Семен Дівович.²⁵

Яків Павлович Козельський (народ. коло 1726—1727 р. — жив. у 1794 р.), син значкового товариша Полтавського полку, вчився у Київській Академії («обучался латинского языка . . . и окончил учение на реторике»), потім у гімназії й університеті при Академії Наук у Петербурзі (1750—1757), де в 1754 р. вже «препо-

²³ Про нього — див. «Русский Биографический Словарь», том «Плавильщиков-Примо». СПб., 1905, стор. 321—324 (там же й бібліографія); В. Модзалевский, Родословник, т. IV, К., 1914, стор. 118—120.

²⁴ Про О. І. Мусін-Пушкіна — див. Евгений, Словарь, II, стор. 94—98; «Записки для биографии е. с. гр. Алексея Ивановича Мусина-Пушкина» («Вестник Европы», 1813, ч. 72, стор. 76—77); К. Калайдович, Биографические сведения о жизни, ученых трудах и собрании российских древностей графа А. И. Мусина-Пушкина («Записки и Труды Общества истории и древностей российских», 1824, ч. II, відд. 2, стор. 3—48); «Дневник А. В. Храповицкого 1782—1793», СПб., 1874, стор. 535—542.

²⁵ Див. Н. Петров, Киевская Академия в гетманство Кирилла Григорьевича Разумовского (1750—1763) («Труды Киевской Духовной Академии», 1905, т. II), стор. 36—37; Його ж, Киевская Академия в царствование имп. Екатерины II, К., 1906, стор. 100.

дає першу статтю нижнього німецького класу»; він був також академічним перекладачем. В 1760-х роках він викладає артилерію, математику й механіку в Артилерійському та Інженерному шляхетному кадетському корпусі. Наприкінці 1760-х років Я. Козельський переходить на цивільну службу й 1768 року був секретарем 3-го департаменту²⁶ Сенату, а в 1772—1778 р.р. — членом Малоросійської Колегії. Пізніше він повертається до Петербургу й дістає посаду спочатку інспектора над учнями в Гімназії чужоземних одновірців (1791),²⁷ а потім «сочинителя» в Дирекційній Комісії при «Комиссии о сочинении проекта Нового Уложения» (1792—1793). 1793 року він вийшов у відставку з чином статського совітника й останні роки прожив у свосму маєткові — селі Крутому Березі (к. Городиської сотні, Лубенського полку). Автор і перекладач багатьох праць з різних галузів знання, зокрема, всесвітньої історії, філософії (його «Философические предложения», видані в Петербурзі 1768 р., були першою системою філософії в Росії) й військових наук, — Я. Козельський був, безперечно, одним з найвидатніших культурних діячів того часу.²⁸

²⁶ Не ясна була справа з депутатством Якова Козельського в Комісії 1767 року. Більшість дослідників вважала, що депутат Комісії від Дніпровського пікінерного полку майор Яків Козельський — то був цей Я. П. Козельський (див. «Русский Биографический Словарь», том «Кнаппе-Кюхельбекер», стор. 38; Г. Гуковский, стор. 33, 55—58). Але В. Л. Модзалевський (Родословник, II, 392) думав, що депутатом був брат Я. П. Козельського — теж Яків Павлович. Це остаточно ствердили новітні документальні досліді. Див. Г. П. Макогоненко, Радищев и его время. М., 1956, стор. 71—72.

²⁷ Директором цієї гімназії (згодом «корпусу») був О. І. Мусін-Пушкін (див. Г. Милорадович, Родословная книга, т. II, ч. V, стор. 22—23).

²⁸ Про Я. П. Козельського — див. Н. Новиков, Биографический Словарь, стор. 53; Евгений, I, 294—295; В. Модзалевский, Родословник, II, 390—392; «Русский Биографический Словарь», том «Кнаппе-Кюхельбекер», СПб., 1903, стор. 38; «Акты и документы», т. II, стор. 461; т. III, стор. 502; П. Столянский, Один из незаметных деятелей Екатерининской эпохи. Яков Павлович

Федір Яковлевич Козельський, племінник Якова Павловича Козельського, син його брата (теж Якова), народився 1734 року й освіту свою розпочав також у Київській Академії, а потім перейшов студентом до Петербурзької академічної гімназії (1755 р.), а згодом до академічного університету. В 1770 р. він служив протоколістом у Сенаті. В 1791 році він був канцелярії совітником при «Государственной Коллегии Иностранных дел». Федір Козельський — відомий поет і драматург свого часу: 1769—1771 р. р. у Петербурзі вийшли його «Сочинения» в двох томах (II видання — СПб., 1778 р.); й пізніше, в 1770—1780-х р. р., його твори друкувалися в журналах того часу.²⁹

Семен Данилович Дівович (Дзівович), з козаків м. Семіонівки (Стародубівського полку),³⁰ вихованець Ки-

-----
Козельский («Русская Старина», 1906, т. 128, XII, стор. 567—584); Г. Гуківський, Очерки по истории русской литературы и общественной мысли XVIII века, Л., 1938, стор. 32—58; «Архив Академии Наук СССР. Обзорные арх. материалы», Л., 1933, стор. 182; И. С. Бак, Я. П. Козельский. Философские, общественно-политические и экономические воззрения. — «Вопросы истории», 1947, ч. I; Г. П. Макогоненко, Николай Новиков и русское просвещение XVIII в., М. — Л. 1951, стор. 83—98, 118—121; О. В. Боголюбов, Економічні погляди Я. П. Козельського. — «Нариси з історії економічної думки на Україні», К., 1956, стор. 102—116, 368—369 (бібліографія); Г. П. Макогоненко, Радищев и его время, М., 1956, стор. 70—83; Ю. Я. Коган, Просветитель XVIII века Я. П. Козельский, М., 1958.; М. М. Штранге, Демократическая интеллигенция России в XVIII веке, М., 1965, passim (sub voce); зокрема, на стор. 284—285 список праць Я. П. Козельського. Думка Столпянського (ор. cit., стор. 584, пр. I) про те, що Я. Козельський помер коло 1770 р. — помилкова.

²⁹ Про Ф. Я. Козельського — див. Н. Новиков, Биограф. Словарь, стор. 53; Евгений, I, 295; В. Модзалевский, Родословник, II, 392; «Акты и документы», II, 467; III, 502; А. Неустров, Указатель, стор. 300; його-ж, Ист. розыскания, стор. 438. Див. Д. Толстой, Академический университет в XVIII столетии, стор. 44—45; Г. Гуківський, ор. cit., стор. 61—70. Гуківський (стор. 61) помилково вважає Ф. Я. Козельського за сина філософа Я. П. Козельського.

³⁰ Труды Черниговского Предварительного Комитета по устройству XIV Археологического Съезда, Ч. 1908, стор. 55. Батько

ївської Академії й Петербурзького академічного університету, будучи «Генеральной Войсковой Канцелярии переводчиком», у 1762 році, у Глухові, «сочинил в честь, славу и защитение всей Малороссии» славнозвісний «Разговор Великороссии с Малороссией», цей яскравий пам'ятник української автономістичної думки.³¹ Призначений у 1763 році архіваріусом «Малороссийской Генеральной Архивы»,³² С. Дівович, мабуть, незабаром помер.³³ Родина Дівовичів взагалі позначилася в історії української культури. Брат Семена Дівовича — Олексій Данилович Дівович, сотник Первопочепівський (1763—1769)³⁴ і полковий суддя (1781, 1783),³⁵ ще будучи військовим канцеляристом (1756, 1762), у 1756 році «списал» (за його словами) і продовжив «Описание о Малой Россіи» — твір, складений 1751 року військовим канцеляристом Григорієм Покасом, в душі

Семена і Олексія Дівовичів — Данило Дівович (Д'вович), «сотенный завѣдонецъ», «житель Симеоновский», згадується в 1751 році (*ibid.*, 54).

³¹ Киевская Старина, 1882, липень, стор. 137. Самий твір опублікував проф. М. І. Петров (Киевская Старина, 1882, лютий, стор. 313—365, і липень, стор. 137—148). Хоч авторство С. Дівовича документально встановлено Петровим ще в 1882 році, дехто з російських авторів і досі твердить, що «авторство „Разговора“ до сих пор не установлено» (Паисов — «Записки Отдела Рукописей Всесоюзной Библиотеки им. Ленина», в. V, М., 1939, стор. 64—65).

³² Киевская Старина, 1889, II, 452, 453. Див. І. Крип'якевич, До історії Українського Державного Архіва в XVII в. (ЗНТШ, т. 134—135, стор. 77).

³³ Р. 1766 був уже новий архівар, військовий канцелярист Кедровський (*ibid.*, 77), який був наступником архівара Гусацького, що перед тим помер (КЦАСА, зб. Археографічної комісії, ф. ч. 359, ч. 171). Очевидно, С. Дівовича вже не було тоді серед живих, бо є відомості, що він перед тим хворів (В. Романовський, Нариси з архівознавства, Х., 1927, стор. 75—76).

³⁴ А. Лазаревский, Описание, I, 295.

³⁵ Опис Новгородсіверського намісництва 1779—1781 р., стор. 190. В 1783 році він був абшитований полковий суддя й жив у с. Дубовичах, Кролевецького повіту («Списки Черниговских дворян 1783 г.», стор. 82—83).

українського автономізму, що був прозаїчною основою віршованого «Разговора Великороссии с Малоросси-ей».³⁶

Під впливом цього оточення, розпочалися перші кроки Опанаса Лобисевича в царині літератури. Ще будучи студентом, Лобисевич 3. 1. 1760 року був призначений «переводчиком при Академии».³⁷ У 1759 році він стає співробітником Сумароківського журналу «Трудолюбивая Пчела». В цьому журналі він уміщує кілька своїх перекладів з латинського, зокрема «Рассуждение о войне» (1759 р., серпень) і «Слово М. Т. Цицерона к К. Цесарю» (1759, жовтень).³⁸

---

³⁶ Про цей твір Г. Покаса — див. нашу працю «Люди Старої України», (Мюнхен, 1959), стор. 176—192; М. Горбань, Нариси з української історіографії, ч. I. Новий список літопису «Краткое Описание Малороссии», X., 1923.

Мас повну рацію М. В. Горбань, кажучи, що «подібно пізнійшій родині «патріотів» Полетик... ми маємо таку ж родину Дівовичів, що своїми науково-літературними працями боронили «всю Малую Россию» (ibid., 22). Братам С. і О. Дівовичам присвячено спеціальний розділ у нашій праці «Люди Старої України», стор. 14—23.

³⁷ КЦАСА, фонд ч. 211, справа ч. 713. «Вступил в службу 1754 года в Академию Наук, чинами происходил: при той же Академии Наук переводчиком 760». Див. КЦАСА, фонд ч. 280, справа 14.

³⁸ А. Неустроев, Историческое розыскание о русских повременных изданиях и сборниках за 1703—1802 г. г., СПб., 1875, стор. 81; його ж, Указатель к русским повременным изданиям и сборникам за 1703—1802 г. г. и к Историческому розысканию о них, СПб., 1898, стор. 348. В цьому журналі брали участь також Г. А. Полетика, Г. В. Козицький, М. М. Мотонис тощо. В 1780 р. Академія Наук видала «Трудолюбивую Пчелу» другим виданням (без змін), (А. Неустроев, Ист. розыскание, стор. 79).

З О. П. Сумароковим Лобисевич, очевидно, познайомився в домі Розумовських. Аджеж Сумароков був довший час ад'ютантом гр. О. Г. Розумовського («Русский Биографический Словарь», том «Суворова-Ткачев», СПб., 1912, стор. 153).

РОЗДІЛ ІІІ

Успіхи академічні й літературні, знайомство з видатними представниками тодішньої петербурзької (російської і української) інтелігенції, свояцтво з впливовим Г. М. Тепловим, — все віщувало молодому Лобисевичу блискучу літературну й службову кар'єру в Петербурзі. Але в 1760 році вона перервалася, й життя Опанаса Лобисевича пішло іншим шляхом. 16. VI. 1760 року академічна канцелярія (Академії Наук) наказала: «студентов Лобысевича и Дѣвовича, за нехождение их на профессорские лекции, из Университета академического выключить и более не числить, и жалованья им за май месяц не давать, и для определения в другую команду, куда пожелают, дать им абшиды».³⁹ Важко зрозуміти цей суворий захід академічного начальства щодо двох здібних студентів, людей вже не першої молодости, які саме закінчували університет.⁴⁰ У своїй скарзі на ім'я президента Академії Наук, гетьмана Кирила Розумовського, скривджені студенти приписували свою біду «ненависти и злобе» М. В. Ломоносова.⁴¹ «Онѣй Ломоносов — писали Лобысевич і Дівович Розумовському, — крайне нас ненавидя и злобствуя за то, что мы вашему сиятельству внесли нашу просьбу (про «повышение их чинами при Академии», проти чого був Ломоносов — О. О.), не токмо по нашему доношению не сделал удовольствия, но и того, что имели, лишил, дав

---

³⁹ П. Пекарский, История Императорской Академии Наук в Петербурге, Т. II, СПб., 1873, стор. 689. Див. А. Васильчиков, Семейство Разумовских, т. I, СПб., 1880, стор. 257; Н. Петров, Лобысевич, 58.

⁴⁰ Навіть після конфлікту Ломоносов змушений був визнати, що Лобысевич і Дівович «не худо учатся и имеют успехи» (Пекарский, II, 691).

⁴¹ П. Пекарский, История Им. Академии Наук, т. II, СПб., 1873, стор. 692; А. Васильчиков, *op. cit.*, т. I, 257; Петров, Лобысевич, 58—59.

нам абшид и отказав вовсе от Академии». ⁴² І це, мабуть, було, справді, так. Аджеж гетьман на скаргу скривдженних земляків, зауважуючи академічній канцелярії про неправильність їхнього звільнення, ясно зазначає, що цей «отпуск» зроблено «без ведома канцелярии», отже за ухвалою самого Ломоносова. ⁴³ Ломоносов, як відомо, дуже не полюбляв українських студентів, вихованців Київської Академії, з якої він виніс досить негативні спогади (був там у 1734—1735 р.р.). ⁴⁴ Надто велика різниця була між практичним розумом Ломоносова, представника нових течій точного (і то застосовного) наукового знання, й вихованцями Київської Академії, з її гуманітаризмом і — нема де правди діти — залишками схоластики. До того ще російські централістичні погляди Ломоносова не могли миритися з автономістичними настроями української інтелігенції в Петербурзі. Отже, це були люди різних культурних і політичних світів. Не дарма ж, Ломоносов, саме того часу, переслідував Г. А. Полетику. ⁴⁵ Безперечно, Лобисевичу пошкодила його участь у дуже неприємній для Ломоносова «Трудолюбивой Пчеле» і взагалі його близькість до Сумарокова, якого Ломоносов терпіти не міг. ⁴⁶ Так чи інакше, а

⁴² П. Пекарский, *op. cit.*, II, 689—690.

⁴³ Див. Д. Толстой, Академический университет в XVIII ст., стор. 53. Толстой просто каже, що «Ломоносов исключил из университета» Лобисевича і Дівовича (*ibid.*).

⁴⁴ Див. Б. Н. Меншуткин, Михайло Васильевич Ломоносов, СПб., 1912, стор. 13; Русский Биографический Словарь, том «Лабзина-Ляшенко», СПб., 1914, стор. 595.

⁴⁵ Див. П. Пекарский, Редактор, сотрудники и цензура в русском журнале 1755—1764 годов, СПб. 1867, стор. 45—47; Русский Биографический Словарь, том «Плавильщиков-Примо», стор. 322. В. К. Тредьяковський відзначав р. 1746, що мова («российский язык») Г. А. Полетики являє «по большей части в переводе диалект малороссийской в рассуждении речей и целых изображений» (П. Пекарский, *op. cit.*, II, 117).

⁴⁶ Б. Меншуткин, Михайло Васильевич Ломоносов, СПб. 1912, стор. 122—125. Зокрема, це частково зв'язано було з виданням «Трудолюбивой Пчелы». Див. П. Пекарский, II, 689.

ще й перед звільненням Лобисевич і Дівович скаржилися гетьману, що «при многих своих атестатах, . . . они в произведении перед прочими оставлены».⁴⁷

Скарга українських студентів гетьманові не лишилася без наслідків. Аджеж академічна канцелярія явно перевищила свої повноваження. До того ще Розумовський протегував Лобисевичу. Не кажучи вже про своєцтво з всесильним у гетьмана Тепловим, Лобисевичі були добре відомі Розумовським і безпосередньо. Старший брат Опанаса Лобисевича — Кирило Кирилович (див. вище) був близький до Розумовських і, числячися на службі в Стародубівському полку і в Генеральній Військовій Канцелярії, фактично завідував «економічeskими дѣлами» К. Розумовського в 1740—1750-х р. р., постійно мешкаючи в Петербурзі (або в Москві).⁴⁸ Другий брат (один з двох середніх)⁴⁹ Опанаса Лобисевича — Павло Кирилович, згодом Стародубівський полковий асаул й бунчуковий товариш, був у 1755—1757 р. р. управителем Почепівської волости, яка належала геть-

⁴⁷ Д. Толстой, *op. cit.*, 56.

⁴⁸ КЦАСА, фонд Миклашевських. Див. В. Модзалевский, Родословник, II, 180; див. *ibid.*, 483; А. Лазаревский, Описание I, 91. Про нього — див. «Дневник Н. Хаецка», стор. 483, 491, 492, 494, 499, 500, 502, 504, 508, 511. Його заповіт од 19. VI. 1757 — див. А. Лазаревский и Н. Константинович, Обзорение Румянцеvской Описи, Черн., 1866, стор. 543—548; В. Мякотин, Очерки социальной истории Украины в XVII—XVIII вв., т. I, в. 2, стор. 233—234.

У «доношении» гетьманові К. Розумовському 1757 р. К. К. Лобисевич згадував про свою чотиролітню службу при дворі Розумовського в Москві та Петербурзі (В. Мякотин, *op. cit.*, т. I, в. 2, стор. 233—234).

⁴⁹ Не можемо зрозуміти, чому В. Л. Модзалевський (Родословник, III, 180—181) згадує лише двох братів Кир. Кир. Лобисевича — Павла й Опанаса. Аджеж в універсалі гетьмана К. Розумовського 17. IV 1757 р. ясно сказано, що братів у Кирила Лобисевича було трьох: два — значкові товариші й О. К. Лобисевич (КЦАСА, фонд Миклашевських. Див. «Обзорение Румянцеvской Описи», стор. 543; В. Мякотин, *op. cit.*, т. I, в. 2, стор. 233—234).

ману Кирилу Розумовському.⁵⁰ Немає сумніву, що гетьман особисто знав Опанаса Кириловича й протегував йому. Аджеж гетьман ясно каже, що Лобисевич і Дівович «в Академию приняты по моему собственному определению» і «атестаты об успехах их мне самому довольно известны».⁵¹ Отже, коли Лобисевич і Дівович вдалися до гетьмана з проханням захистити їх од Ломоносівської «злости» й нагородити їх званням ад'юнктів, чи магістрів при Академії, абож до якоїсь іншої посади призначити, К. Розумовський заступився за них, скасував розпорядження Ломоносова й наказав 12. IX. 1760 р. Канцелярії, «немедленно дав им на прогоны, не в зачет их жалованья, надлежащие деньги», надіслати їх обох до нього, до Глухова. 9. II. 1761 року Лобисевич був знову призначений академічним перекладачем.

Проте, робота в Академії Наук після цього скандалу й конфлікту з Ломоносовим, мабуть, вже мало вабила Лобисевича, та й гетьман, очевидячки, не хотів відпустити від себе освіченого і тямущого перекладача. Отож, 1. IX. 1761 р. Лобисевич був звільнений з Академії Наук і прийнятий до гетьманського (згодом до фельдмаршальського) штату, як перекладач.^{51а} З цього часу розпочинається його довга служба при К. Розумовському, яка не припинилася й після відставки гетьмана.

Продовжуючи службу в Розумовського, Лобисевич 8. IV. 1765 р. був призначений секретарем його в чині

⁵⁰ В. Модзалевский, Родословник, III, 180—181; «Обозрение Гуманцовской Описи», 556. О. Лазаревський (Описание, I, 100, 467) двічі помиляється, називаючи його спочатку Павлом Павловичем, а потім виправляючи на Павла Васильовича. В 1764—1768 р.р. він був земським підсудком Погарського повіту.

⁵¹ П. Пекарский, II, 690; Д. Толстой, *op. cit.*, 56—57. Ображений Ломоносов приписував такі наслідки цієї справи своєї справі Лобисевича з Тепловим (Пекарский, II, стор. 725), і мабуть — таки це, справді, мало певне значення.

^{51а} В. Модзалевский, *op. cit.*, III, 181.

капітан-поручника, причому йому доручено було й «письменную корреспонденцію» фельдмаршала.⁵² Як секретар Розумовського, він «воляжирує» з ним «у чужих краях» протягом майже двох років.⁵³ Подорож гетьмана була вирішена ще в 1764 році й, насправді, була почесною висилкою за кордон. Проте, вирушив К. Розумовський лише у квітні наступного (1765) року. Передбачалося, що він поїде спочатку на лікування до Аахена, а звідти він «намерен поездку учинить во Францию, Италию и Англию».

У травні 1765 року Розумовський був у Данцігу, звідки приїхав до Берліну, де був добре прийнятий при дворі Фридриха Великого. Далі Розумовський поїхав до Мангайму, де провів деякий час при дворі курфюрста-палатина Карла-Теодора, а звідти, через Страсбург, приїхав на початку жовтня до Парижу. Кілька місяців прожив гетьман у Парижі, у вирі двірських балів та бенкетів. З Парижу він кілька разів їздив до Страсбургу, де вчилися в університеті його сини Петро та Андрій. Наприкінці 1765 року К. Г. Розумовський виїхав через Страсбург і Швейцарію до Італії. Він побував у Мілані, Флоренції, Пізі, Сієнні, Римі, Неаполі, Лорето, Венеції, Падуї, Турині й Генуї. З Італії гетьман повернувся до Парижу, а звідти, здається, їздив до Англії.⁵⁴

В цій подорожі, що тривала коло двох років (у серпні 1767 року Розумовський був уже в Росії),⁵⁵ брав

---

⁵² Ibid. Див. КЦАСА, ф. № 211, № 713.

⁵³ Див. КЦАСА, фонд №211, № 713.

⁵⁴ Про подорож К. Розумовського закордон 1765—1767 рр. — див. А. Васильчиков, I, 330—334. Цікаві відомості про цю подорож — див. *Льво Борщак*, *Слідами гетьмана Розумовського у Франції*, Мюнхен, 1957, стор. 32—36.

⁵⁵ А. Васильчиков, *op. cit.*, I; 17. VIII. 1767 р. «секретарь Афанасий Лобысевич» підписав «Именной список разных чинов, требуемых от полков гвардии и от других команд для письменных дѣл» в Комісії Уложенія (додаток до листа гр. К. Розумов-

участь і Лобисевич. Це була прекрасна школа для молодого літератора. Взагалі служба при Розумовському, навіть після того, як він зрікся гетьманства, мала велике значення для Лобисевича. Користуючися усіма правами служби, він був фактично вільний від її формальних буденних обов'язків, а близькість до К. Г. Розумовського, одного з перших вельмож імперії, а до того ще досить цікавої людини, з виразними українськими симпатіями, давала повну можливість О. Лобисевичу розвивати свої літературні здібності й поширювати свої громадсько-політичні погляди саме в напрямку українського патріотизму.

Повернувшись до Росії 1767 році, Лобисевич у 1769 році був генерал-авдитор-лейтенантом при фельдмаршалі К. Г. Розумовському.⁵⁶ 1771 року (з 11. XI.) він керує фельдмаршальською канцелярією, перебуваючи в званні «генерал-авдитор-лейтенанта премьер-майорского чина», а 1773 р. (25. II.) він уже генеральс-адьютант фельдмаршала, в чині підполковника.⁵⁷

Разом з тим, продовжувалася й літературна діяльність Лобисевича. Цілком імовірна думка М. Булича, повторена О. Неустроевим і прийнята М. І. Петровим, що О. Лобисевичу належать деякі публікації в журналі, що його видавав Г. В. Козицький, — «Барышек Всякия Всячины» за 1770 рік, зокрема, «Слово Госп. Президента де Монтескieu, говор. им 1728 г. января 24 дня за избран. его член. в Академ. Французскую. Пер. с франц. А. Л.» (9 «полулист») і «Описание пещеры бога

ського генерал-прокуророві кн. О. Вяземському). Див. Г. Макогоненко, Николай Новиков и русское Просвещение XVIII века, М.—Л., 1951, стор. 85—86.

⁵⁶ КЦАСА, ф. № 211, справа № 713.

⁵⁷ В. Модзалевский, III, 181. Див. КЦАСА, ф. № 211, справа № 713. Петров помилково каже, що Лобисевич у 1773 році був у чині «полковника» («Акты и документы», I, II, 431).

сна из Овидиевых Превращений. А. Л.» (10 «полulist»).⁵⁸ Можливо, що таких публікацій було більше.⁵⁹

Нарешті, 1774 року, закінчується служба Лобисевича при Розумовському, і 20. X. він виходить у відставку з чином армійського полковника.⁶⁰ Але стосунки його з Розумовським продовжувалися й далі.⁶¹ При відставці Лобисевич одержав, як він пізніше згадував, «по милости его (К. Розумовського) хорошую деревню».⁶² Це, очевидно, було село Карбовщина (на Почепівщині), де він і жив у 1783 році.⁶³

Відставка Лобисевича, можливо, пов'язана була з його одруженням. Він одружився 1774 року з Катериною Михайлівною Губчиць (народж. к. 1754—1757), єдиною донькою бунчукового товариша, згодом Мглинського повітового маршала Михайла Васильовича Губчиця, великого землевласника Стародубівського полку.⁶⁴ «Же-

---

⁵⁸ Н. Булич, Сумароков и современная ему критика, СПб, 1854, стор. 217, 480; А. Н. Неустроев, Историческое розыскание, стор. 131; його-ж, Указатель, 348; Н. Петров, ор. сіт., 60.

⁵⁹ Приміром, публікації за підписом А. Л. в «Чтениях для вкуса, разума и чувствований», 1793, ч. IX («Сканба. Вост. пов. пер. с фр. А. Л.»); «Стихи из Катулла. А. Л.», ч. XI («Надгробная песнь. А. Л.»), ч. XII («Отрывок из Катулла. Пер. з фр. А. Л.»); Стансы: «Любовью пагубной»; в «Музе» за 1796 р., ч. II, червень («Бог в весне. А. . . . Л. . . .»), ч. III, липень («Терей и Диоген. Пер. А. Л.»), вересень («Злодеи. С. фр. А. Л.») (А. Неустроев, Ист. розыскание, стор. 696, 698, 800, 801; його-ж, Указатель, 332).

М. І. Петров (ор. сіт., 60) припускає ще участь О. Лобисевича в журналі «Всякая Всячина» 1769 р., але не підпирає цього фактами

⁶⁰ В. Модзалевский, III, 181. Див. КЦАСА, фонд № 211, справа № 713. Петров (ор. сіт., 59) помилково відносить відставку Лобисевича на 1776 рік.

⁶¹ Див. «Частная переписка Г. А. Полетики», стор. 88, 91.

⁶² Археографический Сборник, II, 147.

⁶³ Списки Черниговских дворян 1783 г., стор. 116.

⁶⁴ В. Модзалевский, III, 182; його-ж, Родословник, I, 347. Див. *ibid.*, I, 345—346. В 1790 році К. М. Губчиць-Лобисевич було 32 роки (КЦАСА, фонд № 280, неописані справи, списки дворян Мглинського повіту 1790 р.). Дату одруження допомагає встановити Г. С. Винський («Мое время. Записки», стор. 35).

нився и за женою — деревню» — писав Лобисевич згодом архієпископові Георгію Кониському.⁶⁵ Лобисевич оселюється в своїх маєтках, у Стародубівському полку, іноді наїзджаючи до Петербургу та Москви.⁶⁶

Дружина Лобисевича була сестра (по матері) відомого мемуариста Катерининської епохи — Григорія Степановича Винського (1752—к. 1820). В своїх цікавих Записках, Винський, який не шкодує чорних фарб для своєї єдиноутробної сестри, дуже тепло відзивається про її чоловіка: «Зять мой, 45 лет (мова мовиться здається про 1775 рік), — пише Винський, — из весьма бедного состояния, по уму своему и учению, дослуживши полковничья чина, во время служения за свои достоинства и качества приобретши дружбу благородного вельможи гр. Разумовского, его начальника, живши всегда в большем свете, зная оный со всеми его коллатеральностями достаточно, бывши честен и добр, многих молодых людей по покровительству своему выведший на путь счастья».⁶⁷

⁶⁵ Археографический Сборник. II. 147.

⁶⁶ Приміром, наприкінці 1774 р. — на початку 1775 р. Лобисевич, вже одружений, був у Москві, коли туди приїхав Двір для святкування Кучук-Кайнарджійського миру (Винський, *op. cit.*, 35).

⁶⁷ «Мое время». Записки Г. С. Винского. Изд. «Огни», СПб. (1914), стор. 35—36. Винський (стор. 35) чомусь називає зятя «Любисевичем» (якщо це не помилка переписувача або друкарський огріх).

М. В. Губчиць народився р. 1728. 1748 р. — канцелярист Стародубівської полкової канцелярії; 1750 р. — значковий товариш; 1756 р. — сотник Бакланський; 1765 р. — бунчуковий товариш; 1781 р. — колезький ассор; 1785 р. — надвірний совітник; суддя Мглинського повітового суду (1790); Мглинський повітовий маршал (1791 р., 1793 р.). За ним у 1783 р. в повітах Новгородсіверському (д. Араповичі), Погарському (с. Леньков), Мглинському (с. Білково, д. д. Булашево, Біловське, Анохово, Завалипуття з хуторами), разом 511 д. об. ст. Одружений був з Марфою Артемівною Пороховник († до 1783 р.), донькою вїята Почепівського, яка першим шлюбом була за Степаном Якимовичем Винським, канцеляристом Почепівської комендантської канцелярії (В. Модзалевский, I, 345—346). Їх син — Григорій

Та Лобисевич був надто помітною постаттю на новгородсіверському обрії, щоб особисті якості його й впливові зв'язки були довго не помічені місцевим громадянством. Саме тоді увагу лівобережно-українського шляхетства було привернуто до справи перевірки дворянських прав. Лобисевич бере участь у роботі Новгородсіверської дворянської депутатської комісії,⁶⁸ а 1783 року стає Новгородсіверським повітовим маршалом («предводителем дворянства»)⁶⁹ Підчас наступних дворянських виборів, у січні 1785 року, його обрано було на Новгородсіверського губерніяльного маршала («предво-

Степанович Винський (1752 — † в 1820 р.р.) — автор відомих «Записок».

⁶⁸ Див. «Частная переписка Г. А. Полетики (1750—1784 г. г.)», К., 1895, стор. 91.

⁶⁹ В. Л. Модзалевський, (Родословник, III, 181) і М. І. Петров («Акты и документы», III, 431) кажуть, що Лобисевич був Мглинським повітовим маршалом. Але це, очевидно, помилка, бо-ж на одному документі (19. VII. 1784 р.) Лобисевич підписався, як «предводитель дворянства уезда Новгорода-Северского» (КЦАСа, фонд Новгородсіверського намісницького правління № 280, неописані справи). В його службовому формулярі р. 1787 позначено, що повітовим маршалом Новгородсіверським він став ще 1782 року (КЦАСа, фонд № 211, справа № 713). А втім, у 1783 році («Списки Черниговских дворян 1783 г.», стор. 116) Лобисевич названий лише «армейским полковником»: отже, тоді (принаймні, на початку того року) він ще не був Новгородсіверським повітовим маршалом. До того ще, знаємо, що Новгородсіверським повітовим маршалом у 1782 році був обраний капітан у відставці В. В. Христиневський-Глаза (КЦАСа, ф. 280, справа № I), який і виконував ці обов'язки в 1783 році (прикладом, підпис його на документі 10. IV. 1783 р. — КЦАСа, фонд Новгородсів. нам. правл., 1783 р., неописані справи). Його було замінено Лобисевичем, коли 1783 р. Христиневський-Глаза був обраний дворянським засідателем II Департаменту Новгородсіверського Верхнього Земського Суду (КЦАСа, ф. № 280, неописані справи). 17. II. 1783 р. Новгородсіверське намісницьке правління повідомляло Рум'янцева, що, замість Христиневського-Глази, кандидатом на повітового маршала обрано кол. ас. Мих. Вас. Губчиця (тесть О. К. Лобисевича) (КЦАСа, ф. Мал. Кол., 1783 р., № 2633). Ми не знаємо, чому маршальство дісталось тоді Лобисевичу, але, мабуть, це було зроблено за згодою його тестя і, будь-що-будь, за згодою Рум'янцева.

дителя дворянства».⁷⁰ У цьому званні він керує організацією зустрічі імператриці Катерини II, яка в січні (22-24. I) 1787 року, по дорозі до Криму, відвідала Новгород-Сіверський.⁷¹ Збудована тоді славнозвісна тріумфальна арка («брама») в Новгород-Сіверському,⁷² цей чудовий твір українського класицизму, завдячує ініціативі й невтомній енергії Лобисевича.

Незабаром після того кінчаються маршальські повноваження Лобисевича,⁷³ й він знову на кілька років зникає з нашого ока. Мабуть, у цей час він жив у своїх маєтках, вряди-годи виїжджаючи до Петербургу.

Цей період життя Опанаса Лобисевича особливо інтересний для нас. Звичайно, крім маршальських обов'язків, Лобисевич зайнятий своїми родинними справами (пішли діти: син Василь народився коло 1775 р.; доньки — Марфа, яка народилася 20 грудня 1777 р., Ганна, народжена коло 1780 р., й Єлисавета, народ. ко-

⁷⁰ КЦАСА, ф. № 211, справи №№ 236, 237; ф. № 280, справа № 14. Див. В. Модзалевский, III, 181.

⁷¹ П. Добровольский, Путешествие имп. Екатерины II через Черниговский край («Труды Черниговской Губернской Архивной Комиссии», V), стор. 106—108. Див. *ibid.*, стор. 68—98, 104—109, 114—121. Г. Есипов, Путешествие имп. Екатерины II в Южную Россию в 1787 г. — «Киевская Старина». 1890, XII, 407. Між іншим, міркування П. М. Добровольського щодо причин, з яких Лобисевич ухилився від виголошення промови Катерині II (Труды Черн. Арх. Ком., V, 95—96), безперечно, необґрунтовані. Справа була не в «полнейшей неспособности» Лобисевича, а, скоріше, в тому, що він був надто обтяжений чисто технічною й господарчою стороною організації зустрічі й прийому імператриці в цілій губернії й не мав часу зайнятися готуванням такої відповідальної промови. Можливо і те, що, як це нерідко буває, Лобисевич, письменник і гарний стиліст (зокрема, в епістолярному стилі), був в той же час не дуже добрий промовець.

⁷² Про неї — див. П. Добровольский, Триумфальные Екатерининские ворота в г. Новгород-Северске (з виображенням). — «Черниговские Губернские Ведомости», 1902, 2877).

⁷³ М. І. Петров (ор. *cit.*, стор. 59) помилково вважає, що Лобисевич був губерніяльним маршалом лише півтора роки, в 1786—1787 р. р. 11. IV. 1787 Лобисевич ще підписався губерніяльним маршалом («предводителем») (КЦАСА, ф. Новг.-Сів. нам. правл., неописані справи).

ло 1786—87 р.)⁷⁴ й господарством у маєтках, як своїх власних, так і жіничиних.⁷⁵ Не дарма Г. А. Полетика, в листах до дружини на початку 1780-х років, дуже цікавився станом господарства, особливо гуральництва. в

⁷⁴ В. Модзалевский, Родословник, III, 183—184. Див. «Списки Черниговских дворян 1783 г.», стор. 116; *вел. кн. Николай Михайлович*, Русский провинциальный некрополь, I. М., 1914, стор. 36, 533. За даними 1790 р. (хоч вони, мабуть, трохи старші), дітям Лобисевича було: Василеві — 12 років, Марфі — 9 р., Ганні — 7, Єлисаветі — 3 роки (КЦАСА, ф. № 280, неописані справи, Списки дворян Погарського повіту 1790 р.). Лобисевич був обраний губерніяльним маршалом 13 січня 1785 р. (КЦАСА, ф. № 211, справа № 287), а 15 січня затверджений губернатором. Під час перебування Катерини II в Новгороді-Сіверському (22—24. I. 1787 р.) він виконував обов'язки губерніяльного маршала, так само, як і пізніше (Труды Черн. Губ. Арх. Ком., в. V, стор. 106—108). Але в грудні 1787 р. згадується вже новий губерніяльний маршал Г. П. Іскрицький (*ibid.*, 121).

У формулярних відомостях про О. Лобисевича 1787 р. вказано, що губерніяльним маршалом він був з 12. I. (КЦАСА, ф. № 280, справа № 14).

⁷⁵ Великих маєтків О. Лобисевич не нажив. Року 1781 за ним числилося (за «Описом Новгородсіверського намісництва [1779—1781]», стор. 7, 106, 107, 110); с. Волуць (Погарської сотні), 59 дворів, в них 63 хати посполитих. Це був, очевидно, спадковий маєток братів Опанаса й Павла Кириловичів Лобисевичів (останній тут і жив у 1781 році). У Погарі — дім на п'ять покоїв та на подварку Веркіївці двір підсуєдський. Крім того, йому належав вапняний завод на 2 печі коло д. Араповичів, Новгородсіверського повіту. Павло Лобисевич мав ще маєток у м. Гремячі (*ibid.*, 116). Крім того, О. Лобисевичу, звичайно, належало й село Карбовщина, де він і жив у 1783 р.

Року 1783 за О. Лобисевичем, крім с. Карбовщини, значилося: «подданных наследных в г. Погаре, м. п. д. 11, ж. 8; крепостных русских дворовых м. 2, ж. 1; с женою — крепостных русских дворовых м. 6, ж. 10. с которых трое мужеска и трое женска в збѣгах» («Списки черниговских дворян 1783 г.», стор. 116). Волуцький маєток був тоді вже втрачений: у 1783 році він належав Іванові Климовичу Пісоцькому, засідателю Погарського повітового суду, який виграв судовий процес з Лобисевичами (*ibid.*, 119—120. Див. А. Лазаревский, Описание, I, стор. 257).

Року 1787 О. Лобисевичу належало в с. Посудичах, Погарського повіту, 113 д. (див. нижче) (КЦАСА, ф. № 280, справа 14).

Року 1790 О. Лобисевичу належали в Погарському повіті село Посудичі й д. Яковлевичі, разом 155 душ (КЦАСА, фонд № 280, неописані справи, списки дворян Погарського повіту 1790 р.). Про походження володіння Лобисевича в Посудичах і Яковлевичах — див. далі.

маєтках Лобисевича.⁷⁶ Проте, це не було головне в житті відставного полковника, який ніколи не командував полком і взагалі пороку не нюхав. А постать Лобисевича була дуже помітна навіть на досить яскравому фоні тодішнього новгородсіверського середовища.

РОЗДІЛ IV

Старе й тихе сотенне місто — Новгород-Сіверський на початку 1780-х років стає осередком великої території Північної Гетьманщини, губерніяльним центром нового Новгородсіверського намісництва (1781—1796),⁷⁷

Року 1800 О. Лобисевичу належало: Стародубівського повіту в с. Посудичах, д. Яковлевичах і м. Погарі 95 душ, Новгородсіверського повіту в с. Ленькові й д. Араповичах — 117 душ (В. Модзалевский, III, 182). У Модзалевського, замість «Араповичах», помилково: Драневичах. Отже, с. Карбовщина тоді вже не належало Лобисевичу.

Новгородсіверські маєтки Лобисевич одержав, як віно, за дружиною. В Списках 1783 року зазначено: «В уезде Мглинском записаны ему за женою его от тестя его, две деревни: Белково и Онохово, а сколько в оных душ, не может знать, потому что оными деревнями тесть его владеет» («Списки Черниговских дворян 1783 года», стор. 116—117). Але в списках 1790 року читаємо, що в Лобисевича «Уезда Мглинского от тестя записанных в селе Бѣлковѣ з деревнями 76, в деревнѣ Аноховѣ — 44, Новгородского-Сѣверского в селах Леньковѣ, Араповичах 92 души» (КЦАСА, фонд № 280, неописані справи, списки дворян Погарського повіту 1790 року).

А втім, мглинські маєтки, очевидно, й надалі належали безпосередньо К. М. Лобисевич; бо в 1800 році за нею числилося у Мглинському повіті частини д. д. Білкова й Анохова, с. Балики, д. д. Безугловка, Завалипуття, Личово і інші, разом 265 душ (В. Модзалевский, III, 182). Певне, тоді батько її вже помер, і вона, як єдина донька, дістала на спадщину і решту його маєтків. О. Лазаревський («Описание», I, стор. 91, прим. 202) каже, що О. Лобисевич, «умирая, . . . оставил детям 377 д. крестьян, в том числе 265, полученных в приданое».

⁷⁶ Частна переписка Г. А. Полетики, стор. 26.

⁷⁷ КЦАСА, ф. № 280, неописані справи.

до складу якого ввійшли 11 повітів⁷⁸ (1791 р. Конотопський повіт одійшов до Чернігівської губернії),⁷⁹ що розташовані були на території трьох північних, найбагатших і найкультурніших полків Гетьманщини — Стародубівського (майже весь), Ніженського (частина) й Чернігівського (частина). Отож, у межах Новгородсіверського намісництва опинилися обидві колишні столиці Гетьманської України, стара — Батурин, з його історичними традиціями українського державництва, й нова — Глухів, з його впливовою українсько-російською бюрократією й досить помітними тенденціями до відновлення гетьманської держави. Відкриття намісництва (відкрите 27. I. 1782 року),⁸⁰ з його губерніяльними установами й цілим букетом бюрократії, з його осередком дворянського «общества», центром нової єпархії, з Головним народним училищем (згодом гімназія) і Духовною семінарією, — дуже пожвавило громадське й культурне життя старовинного міста, перетворило його на культурно-політичний центр усєї північної Гетьманщини.⁸¹ Не дивно, що тут гуртуються українські культурні сили того часу. В 1780—1790-х роках зустрічаємо в Новгородсіверщині багатьох видатних українських діячів.

⁷⁸ І ПСЗ, т. XXI, № 15227 (16. IX. 1781). Повіти Новгородсіверський, Стародубівський, Погарський, Мглинський, Глухівський, Кролевецький, Коропівський, Сосницький, Конотопський, Новомістський і Суразький.

⁷⁹ І. ПСЗ, т. XXIII, № 16987 (29. IX. 1791). Також відійшла до Чернігівської губернії і частина Коропівського повіту.

⁸⁰ КЦАСА, фонд № 280. неописані справи. Дата, подана в «Южнорусских летописях» (вид. М. Білозерським, т. I, К., 1856, стор. 105) — лютий — неточна.

⁸¹ Цікаву характеристику громадського життя Новгорода-Сіверського подав, за свіжими спогадами старшого покоління, І. М. Сбитнев, місцевий уродженець, вчитель математики Новгородсіверської гімназії, в статті «Новгород-Северский», надрукованій в «Отечественных Записках», 1828, ч. 34, №№ 96, 97. Деякі барвисті деталі про новгородсіверську бюрократію наприкінці XVIII ст. — див. у спогадах В. Н. Геттуна (Записки В. Н. Геттуна — «Исторический Вестник», 1880, т. I, passim).

Справді, кого тут тільки не було! Ось старий бунтар — Григорій Карпович Долинський (к. 1722— к. 1799), голова Новгородсіверського Верхнього Земського Суду, славнозвісний лідер Ніженського й Батуринського шляхетства, яке підчас виборів до Комісії 1767 року сміливо й гідно піднесло вимоги українського автономізму, за що й було піддане великим репресіям з боку російського уряду.⁸² Або Павло Григорович Коропчевський (1741—1808), голова Новгородсіверського Губерніяльного Магістрату, вихованець Київської Академії, причетний колись до повстання пікінерів 1760-х років і в зв'язку з тим заарештований.⁸³ А ось Іван Іва-

⁸² Г. К. Долинський народився коло 1722 року; в службі з 1739 р., військовий канцелярист (1741), Ніженський полковий асаул (1745—1762), бунчуковий товариш (1762), головний економ гетьмана К. Розумовського (1763), підкоморій Батуринського повіту (1764—1779), депутат од шляхетства Ніженського й Батуринського повітів до Комісії «о сочиненні проекта нового Уложения» (1767); ці вибори було скасовано Рум'янцевим, а Долинський, разом з іншими представниками української опозиції, був заарештований, відданий до суду й засуджений на позбавлення чину та вічне заслання, але помилуваний; надвірний совітник у ранзі сухопутного підполковника (1779), член Мало-російської Колегії (1783—1784), голова Новгородсіверського Верхнього Земського Суду I департаменту (1784—1790), колезький совітник (1785), кавалер ордена св. Володимира IV ст. (1787), голова Чернігівського Верхнього Земського Суду (1796), статський совітник (1796). Буд посвоєчений з О. Лобисевичем (його дружина Марфа Іванівна, народж. Лашкевич, була двоюрідна сестра батька К. М. Лобисевич — М. В. Губичця). Помер до 21. II. 1799 р.

Про нього — КЦАСА, фонд № 280, справа № 14; В. Модзалевский, Родословник, I, 428—429; В. Мякотин, К истории Нежинского полка в XVII—XVIII в. в., СПб., 1896, стор. 25—39; Г. Максимович, Выборы и указы, 159—208; Труды Черниговской Архивной Комиссии, V, стор. 90; наша праця «Люди Старої України», Мюнхен, 1959, стор. 24—32. Як «главный его сиятельства (К. Розумовського. — О. О.) эконом» («Сулимовский Архив», стор. 100), Долинський, звичайно, був старий знайомий О. Лобисевича.

⁸³ П. Г. Коропчевський народився 1741 р., вчився у Київській Академії, в службі з 1759 року (канцелярист Миргородської полкової канцелярії); з 1760 р. — в Генеральній Військовій Канцелярії; військовий канцелярист (1761—1768), реєстра-

нович Халанський (к. 1749—1825), директор Головного Народного Училища (згодом, з 1805 року, — Новгород-сіверської гімназії), автор проєкту (1802—1803) про заснування університету в Новгороді-Сіверському.⁸⁴ Або

тор Малоросійської Колегії (1769—1774), полковий писар (1773), хорунжий Генеральної Артилерії (1775), бунчуковий товариш (1777), колезький асесор (1779), член Канцелярії Генеральної Артилерії (1781), голова I департаменту Новгородсіверського Губерніяльного Магістрату (1781—1792), надвірний совітник (1783), кавалер ордена св. Володимира IV ст. (1785), колезький совітник (1793), голова I департаменту Новгородсіверського Верхнього Земського Суду (1794—1796), голова Новгородсіверської Палати Цивільного Суду (1796), Малоросійський (Чернігівський) віце-губернатор (1797—1799), статський совітник (1797), член Генерального Суду, кавалер ордену Анни II ст. (1798). Помер 1808 р.

Року 1768 був заарештований, як причетний до справи пікінерського повстання (він був «знатной приятель» значкового товарища Павла Денисова, депутата до Комісії 1767 року від Кременчуга й Власівки, які входили тоді до складу Дніпровського пікінерського полку).

П. Денисов просив дружину посилати йому листи через Коропчевського, «ибо то у ево, да ко всем их козакам знатной приятель, толко бы в квартире ево в Глухове, а не в Коллегии посылаемые ему писма поручаемы были для незазору» (*Максимович, оп. сіт., 288*). Отож, проф. Г. А. Максимович слушно каже, що рухові Кременчуцької й Власівської сотень за повернення їх до складу Гетьманщини (отже антипікінерському й антиросійському рухові) «сочувствовали и поддерживали его...» канцелярист Малороссийской Коллегии Коропчевский...» (*ibid., стор. 289*). Див. К. *Гуслистий, оп. сіт., стор. 28—29*. Приятелями П. Г. Коропчевського були: архимандрит Мелхиседек Значко-Яворський, генерал Андрій Гудович і Дмитро П. Трощинський. Про нього — див. КЦАСА, ф. № 280, справа № 14; КЦАСА, фонд Малоросійської Колегії (Похідна канцелярія Рум'янцева), Чернігівська частина, 1768 р.; В. *Модзалевский, II, 464—465*; Г. *Максимович, оп. сіт., стор. 288—289*; К. *Гуслистий, З історії клясової боротьби в Степовій Україні в 60—70 — х р. р. XVIII ст., X, 1933, стор. 28*; наша праця «Люди Старої України», стор. 120—127. Див. Труды XII Археологического С'езда, т. II, М., 1905, стор. 97—100.

⁸⁴ *І. І. Халанський*, з дворян Курського намісництва, Новооскольської округи (с. Халань), народився к. 1749 р., в службі з 1774 р. в Комерц-Колегії канцеляристом «из студентов» (отже, очевидно, мав вищу освіту), колезький регістратор (1775), прапорщик (1778), полковий квартирмістр, поручник Українського гусарського полку (1780), капітан (1782), колезький асесор (1784),

Михайло Єгорович Марков (1760—1819), Новгородсіверський губерніяльний прокурор, потім директор Чернігівської губерніяльної гімназії, відомий дослідник чернігівської старовини.⁸⁵ Або ще Андрій Андрієвич Ра-

прокурор Новгородсіверської Верхньої «Расправы» (1784—1790), прокурор Новгородсіверського Верхнього Земського Суду (1790—1795), надвірний совітник (1791), директор Новгородсіверського Головного Народного Училища (згодом — з 1805 р. — гімназії) (1789—1825), директор Стародубівського й Глухівського училищ (1790, 1792), «Малороссийских школ директор» (1800), статський совітник (1807), кавалер ордена Володимира IV ст. (1811), автор проєкту (1802—1803) про заснування університету в Новгороді-Сіверському. Був одружений з Варварою Іванівною Янович, дочкою бунчукового товариша, Глухівського городского отамана. Помер 1825 р.

Про нього — див. КЦАСА, фонд № 280, справа № 14, та інші, неописані, справи; Г. Милордович, Родословная книга Черниговского дворянства, т. II, ч. 3, СПб., 1901, стор. 363; «Киевская Старина», 1882, III, 592—597; наша праця «Люди Старої України», стор. 262—269.

⁸⁵ М. Є. Марков народився к. 1760 року. Вчився в пансіоні пастора Мельтінга і в академічній гімназії в Петербурзі. В службі з 1773 року в «Комиссариатском штате». В 1780 р. — на півдні України, в «Комиссии о разграничении Новороссийской губернии с Полскою Украиною, для сочинения планов». В 1782—1789 р. р. служив на Кавказі, виконуючи там нерідко відповідальні дипломатичні доручення й беручи участь в походах і боях; капітан (1788); секунд-майор у відставці (1789). Прокурор СІВ. Верхньої «Расправы» (1790—1794), Новгородсіверський губерніяльний прокурор (1794—1797), колезький асесор, радник Малоросійської (Чернігівської) Казенної Палати (1797—1800) й деякий час радник Малор. Губерн. Правління (після 1800 р.), надвірний совітник (1799). Директор «Малороссийской губернии народных школ» (1800), директор училищ Чернігівської губернії (1804), директор Чернігівської губерніяльної гімназії (1805—1819), статський совітник (1807). Одружений був з дочкою був. Новгородсіверського повітового маршала дворянства — Христиною Леонтієвною Тінковою, мати якої була Анастасія Дем'янівна Оболонська, донька генерального судді. Помер 1819 року.

Про нього — див. М. Березков, М. Е. Марков и его рукописный сборник о черниговской старине, Ніжен, 1902 («Сборник Историко-Филологического Общества при Институте кн. Безбородко в Нежине», т. IV, Ніжен, 1903); його ж, Михаила Егоровича Маркова разные сочинения к пояснению истории Чернигова («Труды XIV Археологического Съезда в Чернигове», т. III, М., 1911, стор. 271—305); Труды Черниговской Губернской Архивной Комиссии, в. V, «Приложение» («Сенатский Архив»),

чинський, останній сотник Новгородський, голова Новгородсіверської Верхньої «Расправы», відомий композитор і музикант.⁸⁶ А ось архимандрит Володимир Сокальський (к. 1725—1790), останній архимандрит Запорозь-

стор. 21. *Гр. Г. Милорадович*, Родословная книга Черниговского дворянства, т. II, СПб., 1901, ч. 3, стор. 203.

⁸⁶ *Рачинський Андрій Андрійович* народився бл. 1729 р. в Августові на Підляшші (староство Більське). Походив зі старої української шляхетської родини. Освіту здобув у Львові, де потім був (десь на початку 1750-х років) впродовж 3 літ диригентом єпископської капелі. 1753 р. призначений був придворним капельмайстром гетьмана Кирила Розумовського. Сотник Новгородський (1763—1781), бунчуковий товариш (1780). Голова II департаменту Новгородсіверської Верхньої «Расправы» (1781—1796); колезький асесор (1785), надвірний совітник (1786), колезький совітник (1796). Р. 1798 пішов у відставку. Відомий музикант і композитор, піонер італійської музики на Лівобережній Україні, автор багатьох церковних творів; приділяв увагу і українській народній музиці. Був одружений з Мариною Іванівною Яворською, дочкою бунчукового товариша (пасербиця генерального підскарбін Якова Марковича, автора славнозвісного «Діаріушу»). Помер в останніх роках XVIII або на самому початку XIX століття.

О. Лобисевич був добре знайомий з Рачинським ще за часів їхньої спільної служби в Розумовського.

Про А. А. Рачинського — див. КЦАСА, ф. Новгородсіверського намісницького правління, справа № 14, а також неописані справи того фонду (зокрема, списки дворян Новгородсіверського повіту 1790 р.); «Обозрение Румянцевской Описи», стор. 844; «Опис Новгородсіверського намісництва (1779—1781 р. р.)», стор. 2, 7, 11, 151; «Сенатский Архив», т. I, стор. 354; *Я. Маркович*, Дневные Записки, II, М., 1859, стор. 387, 389, 390, 392, 398, 399, 402; «Истинное повествование или жизнь Гавриила Добрынина, им самим написанная (1752—1827)» («Русская Старина», 1871, т. III, стор. 267 і примітка); «Русский Биографический Словарь», том «Притвиц-Рейс», СПб., 1910, стор. 518—519 (там же й деяка бібліографія); *З. Лисько*, Початки музичного мистецтва в Галичині («Наша культура», 1936, VIII—IX, стор. 593); *Д. Щербаківський*, Набор півчів в 1790 році в Малоросії для придворної капелі («Музика», 1924, ч. I—III); *А. Васильчиков*, ор. сіт., I, 152; *А. Лазаревский*, Описание Старой Малороссии, I, 190, 196, 209; *Г. Милорадович*, Родословная книга, т. I, ч. II, стор. 461—462; т. II, ч. 6, стор. 168; *В. Лукомский* и *В. Модзалевский*, Гербовник, стор. 149; *Н. Финдейзен*, Очерки по истории музыки в России, т. II, вип. IV, М.-Л., 1928, «примечания», ст. XI; «Українська Загальна Енциклопедія», т. II, стор. 1201; наша праця «Люди Старої України», стор. 205—214.

кої Січі, згодом настоятель Батуринського Крупицького монастиря і член Новгородсіверської Духовної дикастерії.⁸⁷ Або Варлаам Шишацький (1751—1820), ректор Новгородсіверської Духовної семінарії, згодом архієпископ Могилівський і Витебський, відомий вчений-богослов, ворог московської церковної політики, що виступив в 1812 році на боці Наполеона й був за це жорстоко покараний російським урядом.⁸⁸ Або священик

⁸⁷ Сокальський Володимир (Василь Васильович) народився к. 1725 р. Син священика села Устивець, полку Миргородського. Вихованець Київської Академії (з 1741—42 р.). Ієромонах, настоятель Самарського Миколаївського монастиря. Настоятель Січової церкви (1762), останній архимандрит (з 26. VI. 1774 р.) Запорозької Січі (1775); архимандрит Батуринського Крупицького монастиря (1775—1790) і член Новгородсіверської Духовної Дикастерії. З 14. III. 1790 р. на покої. Помер 4. IV. 1790 року.

Про нього — див. «Акты и документы», відд. II, т. I, ч. 2, стор. 155, 175, 206, 231; т. III, стор. 492; *Филарет*, Историко-статистическое описание Черниговской епархии, кн. III, Черн., 1873, стор. 289; *А. Лазаревский*, Описание, II, 272—273; *В. Беднов*, К истории бывших запорожских старшин и козаков, Кат., 1915, стор. 2—8 (відбитка з X вип. «Летописи» Катеринославської Архівної Комісії, 1915 р.); *В. Віднов*, Січовий архимандрит Володимир Сокальський в народній пам'яті та освітленні історичних джерел («Записки Наукового Товариства ім. Шевченка», т. 147, стор. 81—102).

⁸⁸ Варлаам Шишацький народився 1751 року в м. Шишаках, у козацькій родині. Вчитель, прєфект (1776) і ректор Переяславського колегіуму, ігумен Мошногорського (1780) й Переяславського Михайлівського монастирів, ректор Новгородсіверської духовної семінарії й ігумен Макошинського монастиря (1785), ігумен Виленського Свято-Духова монастиря (1787—1789), ігумен Новгородського Кирилівського монастиря (1789—1791), архимандрит Вяжицького Миколаївського монастиря (1791—1794), прєфект Новгородської семінарії (1792), архимандрит Дятловицького Преображенського монастиря (1794), єпископ Житомирський, вікарій Мінської єпархії (1795), єпископ Волинський і Житомирський (1799), єпископ Білоруський і Могилівський (1805), архієпископ Могилівський і Витебський (1808). У 1812 році, прагнучи визволити українську й білоруську церкву з під російської влади, перейшов на бік Наполеона. За це, після перемоги Росії, був у 1813 році позбавлений сану і, як звичайний чернець, засланий до Новгородсіверського Спаського монастиря. Перебуваючи там в ув'язненні, користувався великим авторитетом і пошаною серед новгородсіверської інтелігенції.

Новгородсіверської Покровської церкви Андрій Пригара, автор «Особого или топографического описания города губернского Новгород-Северского», складеного 1786 р.⁸⁹ Або «современник Кониского» прем'єр-майор Архип Михайлович Худорба, бувший сотник Шепта-

Помер 1820 року в Новгороді-Сіверському. Залишив велику бібліотеку, яка після його смерті була передана до Чернігівської Духовної Семінарії, а деякі книжки були взяті до Петербурзької Духовної Академії, бо її бібліотека не мала тих видань. Сучасник і учень його — І. Ф. Тимковський писав про нього: «Был обширной учености, высоких дарований и быстрого слова» («Русский Архив». 1874, № 8, стор. 1402).

Про нього — див. Археографический сборник документов, относящихся к истории Северо-Западной Руси, т. II, Вильна, 1867, стор. LXXXI—II, LXXXV, LXXXVII—IX, XC—XCI, XCIV, XCVII (Записки ігумена Ореста); Сборник Археологического Института, кн. II, СПб., 1879, стор. 93—108; Русский Архив, 1874, № 8, стор. 1402; Русская Старина, 1908, XII, стор. 577—588; Исторический Вестник, 1893, т. LIV, стор. 228—239; Строев, Списки иерархов, стор. 67, 77, 495, 542, 935; Филарет, op. cit., т. III, стор. 109—111; М. Коялович, История воссоединения западно-русских униатов старых времен, СПб., 1873, стор. 369, пр. 3; С. Чернышев, Православно-русское духовенство в его служении церкви и государству в эпоху Отечественной войны («Труды Киевской Духовной Академии», 1913, т. I), стор. 248—251; І. Борщак, Наполеон і Україна, Львів, 1937, стор. 123; А. Хойнацкий, Варлаам Шишацкий, бывш. архиепископ Могилевский («Исторический Вестник», 1881, т. V, стор. 522—543); О. Соколов, Варлаам Шишацкий, бывший архиепископ Могилевский и Витебский, Вильна, 1883; наша праця «Люди Старої України», стор. 300—309; та інші.

⁸⁹ Андрій Пригара, з старої новгородсіверської міщанської фамілії, священик новгородсіверської Покровської церкви (1781, 1784, 1786).

Про нього — див. КЦАСА, акт. кн. 5917 (1784); КЦАСА, фонд 191, справа № 149 (1784); Опис Новгородсіверського намісництва (1779—1781), стор. 2. Див. И. Катаев, Обзор рукописных памятников по истории Слободской Украины, хранящихся в Военно-Ученом Архиве в СПб. (Труды Харьковского Предварительного Комитета по устройству XI. Археологического Съезда, т. II, ч. I, X, 1902, стор. 70—72); М. Бережков, А. Ф. Шафонский и его труд: Черниговского наместничества топографическое описание (Заметки к истории Черниговской губернии и Малороссии вообще) (Сборник Историко-Филологического Общества при Институте кн. Безбородко в Нежине, т. VII, Ніжен, 1911), стор. 98; Опис Новгородсіверського намісництва, ст. XIX; наша праця «Люди Старої України», стор. 199—204.

ківський, автор Історії України, «очень вольно» проти російського уряду написаної.⁹⁰

Та, безперечно, найцікавіші постаті серед українського громадянства Новгородсіверщини були: Мелхиседек Значко-Яворський (к. 1721—1809), архимандрит Глухівського Петропавлівського монастиря і член Новгородсіверської Духовної консисторії, колишній ігумен Мотронинського монастиря, палкий оборонець національних прав українського народу, борець проти польського релігійного гніту на Правобережній Україні,⁹¹ й Гри-

⁹⁰ А. М. Худорба, з старої козацької родини с. Комані (Новгородсіверської сотні), народився бл. 1748—1752 р. р. Службу почав р. 1763 (за іншими відомостями — 1759 р.) при сотенній Новгородській канцелярії «у писменных и других указных дѣл». Р. 1769 — Новгородський сотенний асаул. Разом зі своєю сотнею, брав участь у російсько-турецькій війні 1769—1774 р. р. Р. 1773 — сотенний отаман; р. 1777 — сотник Шептаківський; р. 1783 — бунчуковий товариш. З 1785 р. — секунд-майор Стародубівського карабієрного полку; прем'єр-майор (1790). У складі Стародубівського карабієрного полку, очевидячки, брав участь у російсько-турецькій війні 1787—1791 р. р. й був у боях при Фокшанах і Римніку. На нашу думку, він є той «современник Конисского Худорба», автор «Історії» України, що за неї згадав О. Ф. фон-дер-Брігген у листі до К. Ф. Рылеева з 21. X. 1825 року (В. Маслов, Литературная деятельность К. Ф. Рылеева, К., 1912, додатки, стор. 97—98). Брігген, очевидно, чув про неї від свого тестя М. П. Миклашевського, колишнього (в 1789—1792 р. р.) полкового командира Худорби (див. В. Модзалевский, Родословник, III, 490). На жаль, твір Худорби не дійшов до нас, але він, безсумнівно, був використаний автором «Історії Русов». Помер Худорба, мабуть, на початку XIX століття.

Про А. М. Худорбу — див. КЦАСА, Рум'янцівський Опис, т. 140: ф. Малор. Колегії, 1777, 1784, 1785 р. р.; ф. Новгородсіверського Намісницького Правління, 1790 р.; Черн. Губ. Вед., 1888, № 12, част. неоф.; Опис Новгородсів. намісництва, стор. 5; А. Лазаревский, Описание, I, 185; наша праця «Люди Старої України», стор. 288—299.

⁹¹ Мелхиседек (Матвій Карпович) Значко-Яворський народився бл. 1721 р. в Лубнях; син сотника Лубенського. Вчився в Київській Академії (до філософії включно). Постриженець Мотронинського монастиря (коло 1738); ігумен Мотронинського монастиря (1753), ігумен Переяславського монастиря (1768); намісник Києво-Софійського кафедрального монастиря (1771), ігу-

горій Андрієвич Полетика (1723/25—1784), що останні роки жив здебільшого в своєму маєткові — с. Юдинові (Погарського повіту), який був одним з ідеологів Новгородсіверського українського патріотичного гуртка.⁹² Сусіди, родичі, товариші, друзі, зв'язані з Новгородом-Сіверським своїми службовими, маєтковими, родинними справами, вони творили місцеву громадську думку, яскраво забарвлювали місцеве культурне оточення.⁹³ І серед них одне з перших місць, безперечно, по-

мен Києво-Видубицького монастиря (1774); архимандрит Лубенського Мгарського монастиря (1781), архимандрит Глухівського Петропавлівського монастиря (1781—1809) і член Новгородсіверської Духовної Консисторії. Відомий проповідник. Помер 2. VI. 1809 року.

Про нього — див. *В. Модзалевский*, II, 168; «Архив Юго-Западной России», ч. I, т. III, стор. 864. Див. *ibid.*, ч. I, т. II, вступна розвідка; *Филарет*, III, 216; *Коялович*, стор. 370; «Акты и документы», I, I, «прил.», стор. 424.

⁹² *Г. А. Полетика* народився к. 1723—1725 р. в м. Ромні. Вчився в Київській Академії (1737—1745). В службі з 1746 р. перекладачем латинської і німецької мови при Петербурзькій Академії Наук; одночасно був учнем академічної гімназії (1746—1750) і студентом академічного університету (з 1750 р.). Перекладач при Синоді (1748—1761); колезький ассор (1757); надвірний совітник при відставці (1761). З 1764 року знову в службі «Морского Шляхетного Кадетского Корпуса главным инспектором над классами» (1764—1773). 1767 р. обраний депутатом од шляхетства Лубенського полку до Комісії «о сочинении проекта Нового Уложения», де брав активну участь у роботі кількох комісій. 1773 р. — колезький совітник при відставці. Відомий письменник, публіцист і перекладач. Автор кількох праць з історії освіти на Україні й історії українського шляхетства та права. Помер 27. XI. 1784 року у Петербурзі.

Про нього — див. *Русский Биографический Словарь*, том «Плавильщиков-Примо», СПб., 1905, стор. 321—324 (там же й бібліографія); *В. Модзалевский*, Родословник, IV, 118—120.

⁹³ Звичайно, цими особами не замикається коло визначних українських діячів Новгородсіверщини того часу. Окрім згаданих вище, можна назвати ще ряд державних діячів, письменників, людей з західно-європейською освітою тощо. Наведемо лише кілька прикладів.

На території Новгородсіверського намісництва працювали (або доживали свого віку) кілька визначних державних діячів кол. Гетьманщини. Не кажучи вже за гетьмана *К. Розумовського*, тут можна назвати генеральних суддів Іллю Васильовича

Журмана (помер 1783 р.), першого губернатора Новгородсіверського намісництва (1782—1783), й Олександра Павловича *Дублянського* (нар. 1713 р.), першого голову Новгородсіверської Палати Карного суду (1782—1783); генерального писаря Василя Григоровича *Тумакського* (к. 1718/20—1809), першого поручника правителя (віце-губернатор) Новгородсіверського намісництва (1782—1786); генеральних асаулів Івана Михайловича *Скоронадського* (помер 1782 р.), вихованця Бреславльського університету, відомого українського автономіста (див. *Г. Максимович*, *Выборы и указы*, стор. 215—218, 308; *П. Ефименко*, Один из протестовавших. — «Киевская Старина», 1882, кн. III, стор. 602—608), й Івана Тимофієвича *Жоравку*; генерального бунчучного у відставці Івана Івановича *Бороздну*, українського патріота, що на його замовлення, у 1788 році був списаний відомий «Разговор Великороссии с Малороссией».

Бачили широкі світи й вищі представники Новгородсіверського духовництва — єпископ Новгородсіверський і Глухівський (1785—1797), *Іларіон Кондратковський*, вихованець Київської Академії, бувший обер-ієромонах II армії Рум'янцева під час російсько-турецької війни 1769—1774 р. р., й архимандрит Новгородсіверського Спасо-Преображенського монастиря *Євстафій Пальмовський*, обер-ієромонах російської ескадри гр. О. Г. Орлова, учасник Чесменського бою.

Але особливий інтерес являють старі «голлштинці» Андрій Гудович і Василь Ханенко.

Андрій Васильович Гудович (1731—1808), син генерального підскарбія В. А. Гудовича, вихованець Кенігсберзького університету (1751), флігель-ад'ютант, згодом генерал-ад'ютант імператора Петра III. Був посланий Петром III до пруського короля Фридриха Великого з пропозицією миру. Кандидат на гетьманство в 1762 році. За царювання Катерини II був генерал-майором у відставці й жив у своїх маєтках (головне, в с. Душатиці, Суразького повіту). За Павла I — генерал-аншеф і кавалер ордену Олександра Невського. В кінці 1796 року ходили чутки про те, що він буде на Україні регентом при «великому гетьмані» вел. кн. Костянтині Павловичу. Є підстави думати, що він належав до кола тих українських автономістів, які р. 1791 вийшли до Берліну В. В. Капніста (про це і взагалі про А. Гудовича — див. нашу працю «Люди Старої України», стор. 7—13).

Брат А. В. Гудовича — граф Іван Васильович Гудович (1741—1820), так само, як і старший брат — з закордонною освітою (Кенігсберг, Галле), генерал-фельдмаршал, був одружений з Прасковією Кирилівною Розумовською, дочкою гетьмана.

Василь Миколаєвич Ханенко (1729/30 — був живий 1790), син генерального хорунжого М. Д. Ханенка, автора славнозвісного «Дневника», вихованець Кільського університету (1746—1748), капітан голштинської служби й перший флігель-ад'ютант великого князя й герцога Голштинського Петра Федоровича (Петро III), після перевороту 1762 р. — прем'єр-майор у відставці. Людина з певними українськими патріотичними настроями, що

помітні були в нього ще за молодих років. Останні роки жив у своїх маєтках у Новгородсіверському намісництві (головне, в с. Чаусах). Помер наприкінці 1790-их років або ж на початку XIX ст. Про нього (і взагалі про Хапенків) — див. нашу працю «Люди Старої України», стор. 270—287.

Серед новгородсіверського громадянства були люди, що близько стояли до літератури та мистецтва. Тут можна назвати: Івана Яковлевича Селецького (к. 1743—1810), чернігівського губерніяльного прокурора (1781—1786) й голову Новгородсіверської Палати Цивільного Суду (1786—1793), згодом Новоросійського генерал-губернатора, автора кількох віршів, опублікованих у 1775 р.; підполковника Івана Степановича Лашкевича (1765—1822), вихованця Московського університету, поета й перекладача з англійської мови; Тимофія Васильовича Калинського, вихованця Київської Академії, Новгородсіверського дворянина, великого аматора української старовини, автора кількох дуже змістовних записок у дусі українського шляхетського патріотизму (про нього — див. далі); бунч. тов. Федора Осиповича Тулянського (1757—1810), глухівчанина, члена-кореспондента Петербурзької Академії Наук і члена Російської Академії, відомого письменника, перекладача й видавця кількох журналів (про нього — див. далі); Степана Григоровича Карновича, засідателя Мглинського Нижнього Земського Суду, маляра й гравера; та інших.

Чимало було й новгородсіверців — поміщиків чи урядовців — з вищою закордонною (головне, німецькою) освітою. Яків Григорович Долинський (1747 — жив. 1796), син Г. К. Долинського, радник Новгородсіверської Палати Карного Суду (1791—1796), був вихованцем Кенігсберзького університету; Максим Васильович Дунин-Борковський, вихованець Кільського (1770) й Страсбурзького (1774) університетів; Іван Степанович Кулябка (1756—1834), засідатель Новгородсіверського Верхнього Земського Суду (1782—1784), студент Кенігсберзького (1773—1775) і Геттінгенського (1775) університетів, масон; Петро Михайлович Скоропадський, студент Бреславльського університету (1748), так само, як і брати його — генеральний асаул І. М. Скоропадський і Яків Михайлович Скоропадський; Іван Іванович Скорупа, вихованець Кенігсберзького університету (1763); Григорій Соболевський, вихованець Лейденського університету (1765); Михайло Васильович Туманський, дворянський засідатель Новгородсіверського Совісного Суду (1782—1783) й Верхнього Земського Суду (1783), вихованець Кенігсберзького університету (1773), так само, як і його брати — рідний Іван і двоюрідний Федір; Яків Іванович Хорошкевич, студент Кенігсберзького університету; Денис Васильович Понирка, глухівчанин, син козака й небіж митрополита Самуїла Миславського, вихованець Київської Академії й Страсбурзького (1774—1780) університету, доктор медицини; — ось далеко неповний реєстр новгородсіверців, що принесли з собою на батьківщину насіння західно-європейської культури.

Не можна не згадати також за І. І. фон-Дервіза. Іван Іванович *фон-Дервіз*, «из рымских дворян», син Йогана-Адольфа Візе (фон-дэр-Візе), юстиц-радника голштинської служби за Петра III; в службі був з 1753 р., штабс-капітан голштинської служби (1764); по виході у відставку «находился в разных нѣмецких унѣверситетах и обучался юриспруденціи и разным языкам». З 1776 р. — на російській службі, де «состоял при Артиллерійском Инженерном Шляхетском Кадетском корпусѣ при обученіи кадет» (1776—1780); капітан артилерії (1780). Після переходу на цивільну службу, був асесором Новгородсіверської Казенної Палати (1781—1790); надвірний совітник (1785). Р. 1786 йому доручено було приймати до Казенної Палати масткові документи монастирів Новгородсіверського намісництва (КЦАСА, фонд № 280, справа № 14, а також інші — неописані — справи того ж фонду, зокрема, списки дворян Новгородсіверського повіту 1790 року).

Цікавою постаттю на новгородсіверському обрії, свого роду живим літописом минулих подій, був приятель О. Лобисевича — надвірний совітник Павло Іванович *Ломиковський* (к. 1710—ж. 1788), внук двох знаменитих українських діячів початку XVIII століття — генерального обозного І. В. Ломиковського, відомого мазепинця, й гетьмана Данила Аполстола, учасник кавказьких і перських походів 1720-х р. р. і російсько-турецької війни 1735—1739 р. р., згодом управитель гетьманських мастків за гетьмана К. Розумовського (1750—1764) й підкоморій Менського повіту (1768—1783), людина, що, за виразом Лобисевича, мала «имя в нации» (*В. Модзалевский*, Родословник, III, 190—191; Труды Черн. Губ. Ком., V, 96).

Годі їй казати, що чимало інших видатних новгородсіверців мали вищу українську освіту, себто вчилися у Київській Академії. Приміром, брати *Туманські* — Василь і Йосип Григоровичі (див. нижче), Василь Васильович *Христиневський*, Василь Васильович *Таміловський* та інші.

Особливої уваги заслуговують військові діячі тогочасної Новгородсіверської, зокрема перші три полковники Стародубівського карабінерного полку: Іван Федорович Максимович († к. 1803 р.), внук відомого мазепинця, генерального асаула Дмитра Максимовича; Михайло Павлович Миклашевський (к. 1757—1847) і Степан Михайлович Ширай (1761—1841), імення яких пов'язані з походженням «Історії Русів». Див. нашу працю «Люди Старої України», стор. 150—167.

Цікаву характеристику чиновництва Київського намісництва того часу подає в своїх спогадах Ф. Вігель. Говорячи про чиновників, «занимавших места, ныне почитаемые мелкими, которые тогда считались крупными и доставляли уважение занимающим их», — про радників Губерніального правління й палат, Вігель пише: «Тогда еще искали их и старинные дворяне, и заслуженные чиновники, и люди с достатком, и получивши их, вместе с семействами своими, играли почетную роль в губернских городах». «Мне кажется, что нигде еще в России

сідав Опанас Лобисевич, якого М. С. Грушевський і М. С. Возняк з повним правом називали «представником українського патріотичного гуртка».⁹⁴ Це й був Новгородсіверський гурток 80—90-х років XVIII століття. З цим гуртком, можливо, пов'язана була місія В. Капніста до Берліну 1791 року, коли керівні лівобережно-українські кола вдалися до пруського уряду по допомогу проти московської тиранії.⁹⁵ З цього гуртка походив і майбутній автор «Історії Русів».⁹⁶

Особливо близькі відносини в'язали Лобисевича з його старим приятелем Григорієм Андрієвичем Полетикою, і це, безперечно, одна з найцікавіших сторінок у Лобисевичевій біографії. Багато спільного було в них: однаково високий рівень освіти й інтелігентности, близькі

не собиралось в одно время столь много добрых, умных и честных людей, как тогда в Киеве» — згадує Вігель про 1790-ті роки (Ф. Вігель, Воспоминания, ч. I, М., 1864, стор. 66, 67). Ще з більшим правом цю характеристику можна віднести до Новгородсіверського громадянства 1780—1790-х років.

Це, між іншим, було типове явище для багатьох намісництв тогочасної Імперії. Добре поінформований сучасник, українець з походження, сенатор П. С. Рунич (к. 1747—1825) пише, що після утворення намісництв «находящиеся в отставке и не у дел зажиточные дворяне с стремительным усердием обратились по губерниям на гражданское служение. Первые выборы в собраниях дворянства с истинною честью и справедливостью были производимы: благопристойной жизни и поведения, с значительным достатком (1000 душ и более), удостосны выбором в губернские и уездные предводители, в верхние и уездные земские суды дворяне, издревле в России прославившие свои роды» («Русская Старина», 1870, т. II, стор. 170). А втім, той же Рунич визначає, що «по прошествии некоторых лет начали изменяться, упадать и терять цену дворянские выборы» (ibid., 171).

⁹⁴ М. Грушевський, Очерк истории украинского народа, СПб., 1906, стор. 405; М. Возняк, Історія української літератури, т. III, ч. 2, стор. 297.

⁹⁵ Про В. В. Капніста та його місію 1791 р. — див. нашу працю «Люди Старої України», стор. 49—114.

⁹⁶ Про новгородсіверське походження «Історії Русів» — див. нашу студію „Where Was Istoriiya Rusov Written?“ — „The Annals of the Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the U. S.“, Vol. III, № 2 (8), p. p. 670—695.

політичні погляди й спільні мрії українських патріотів, палка любов і відданість батьківщині, жвавий інтерес до її історичного минулого, спільний жаль за важкою долею Гетьманщини й непохитна віра в її відродження — з одного боку, старі спогади київського академічного колегіатства, довголітнє петербурзьке знайомство з Академії Наук і — додамо — спільна нехоть до Ломоносова, близьке сусідство (с. Карбовщина Лобисевича було недалеко від с. Юдинова Полетики) й однакові господарські інтереси,⁹⁷ з другого, — все це зближувало цих людей. Але були й великі відміни в їхньому характері та вдачі. Полетика — це була активна, вольова натура, людина діла, політичний діяч *par excellence*, людина нетерпляча, гаряча, пристрасна, яку нерідко доводилося стримувати й охолоджувати обережнішим і розсудливішим друзям та однодумцям.

Іншої вдачі був Лобисевич. людина кабінетна, очевидно, заглиблена в свої думки і мрії, далека від активного політичного життя, трохи відмінна в своїй соціально-політичній ідеології від свого славнозвісного друга (аджеж Полетика був шляхетський трибун, палкий оборонець прав і привілеїв українського шляхетства, а Лобисевич був, мабуть, демократичніших поглядів, заступник інтересів середньої та дрібної старшини), завзятий оборонець української народної мови в літературі (Полетика до цього ставився, очевиднож, байдуже). Це була глибока, стримана, скромна («не високо в житни сижу, не далеко вижу» — признавався він Г. Кониському в 1794 році),⁹⁸ делікатна натура. Таким вириковується Лобисевич, між іншим, у спогадах свого швагера Винського, хоч той, мабуть, трохи переборщує у негативній оцінці своєї сестри — дружини Лобисевича.

⁹⁷ Г. Полетика й О. Лобисевич були між собою ще й свояки (через Губчиців та Шкляревичів).

⁹⁸ Археогр. Сб., II, ст. 146.

Вона «по смерті нашої матери, — пише Винський, — закусивши удила и загнавши своего бедного мужа в Чернигов судействовать, пустилась без оглядки своевольничать».⁹⁹ — «Ты сам, — звертається Винський до покійного тоді вже Лобисевича, — утесненный ехидною своєю супружницею, омочивши иногда твоими слезами моих несчастных детей, примирил меня всесовершенно с тобою».¹⁰⁰

Така вже була доля Опанаса Кириловича, щоб «приліплитися» до сильних натур, якою, мабуть, була пані Лобисевичева. Не менш сильну вдачу мав, як відомо, Григорій Полетика. У листуванні його з дружиною 1770—1780-х років є чимало згадок про Лобисевича.

⁹⁹ Г. Винский, «Мое время», стор. 121.

¹⁰⁰ Ibid., 36. А втім, доля правди в цій оцінці К. М. Лобисевичевої, безперечно, є. Пані Лобисевич була таки жінка «строптивья души» (Винский, 142). Про це свідчать також архівні документи; приміром, дуже барвиста справа про те, як новгород-сіверський земський исправник, ротмістр О. М. Потресов, за словами Лобисевички, «имел дерзновение умыслить в церкви застрелить меня (себто К. М. Лобисевич — О. О.), от чего был в церкви мятеж». Це було 1786 року. Справа тяглася кілька літ і скінчилася повною реабілітацією Потресова, в якого, як виявилось, Лобисевичі й М. В. Губчиць загарбали хутір «с движимым имуществом»; не зважаючи на рішення Нижнього Земського й Повітового судів, вони «не только нарочно посыланым от суда не отдают, но еще угроживают, ежели к отбору оногo приступлят, бить». Документи цієї справи малюють образ Лобисевички дуже подібно до характеристики її у Винського. Див. Київський Центральний Історичний Архів, — «КЦІА», фонд військового губернатора, справи канцелярії Кречетнікова, 1790 р., № 161. Між іншим, у справі є «прошеніє» від імення К. М. Лобисевич, підписане нею, але писане рукою й характерним стилем О. К. Лобисевича.

Цікаво, між іншим, що й батько К. М. Лобисевич — М. В. Губчиць теж був великий сутяга. Він позивався навіть з рідним братом Петром Губчицем у справі розподілу маєтків (КЦАСА, ф. № 280, неописані справи).

Можна думати, що згодом господарчими справами О. К. Лобисевича повновладно розпоряджалася його дружина. Так, у 1795 році вона одержує на своє ім'я позику в 1000 карбов. з Новгородсіверської дворянської суми, терміном на 1 рік (КЦАСА, фонд № 280, неописані справи).

Тон їх дуже характерний. Лобисевич був потрібний Полетиці в багатьох справах, і цей практичний підхід до приятеля сильно бринить у листах Григорія Андрієвича. «Проведайте *искусным образом* чрез Лобисевичев (себто Опанаса Кириловича та його брата Павла Кириловича) или их жен — писав Полетика дружині з Петербургу 20. II. 1777 року, — зачем до сих пор ни один из Корсаков сюда не едет». ¹⁰¹ Або: «Велите *под рукою* справитесь и ко мне напишите, сколько обоих Лобисевичей есть в наличии непроданного пенного и полугарного вина, и имеют ли они надежду к продаже оного?» (лист з СПб., від 1. V. 1777 р.). ¹⁰² Відповідаючи дружині з Петербургу 3. VI. 1777 р., Полетика писав: «На Лобисевича весьма мне досадно за порубку леса, и вы очень хорошо сделали, что велели оную описать возному и квит от него взять; однако, позва ему давать до моего приезде я не советую, а по моем приезде, когда не удовольствует, я с *ним разделяюсь*; и недружбы лвной с ним держать я вам также не советую, но когда они к вам ездят, то ездите и вы к ним». ¹⁰³ А ось що пише Полетика дружині з Петербургу 25 червня 1784 року: «Афанасий Кириллович (= Лобисевич) или ленив, или в самом деле не мог исправить моей комиссии, да и лучше, что через тот дом ¹⁰⁴ я ничего получать не буду. Он, говорят, теперь в Новгородке при разборе дворянства, где де меня многие так, как в Чернѣгове, поминают, и что меня там нет — сожалеют». ¹⁰⁵

¹⁰¹ Частная переписка Г. А. Полетики, стор. 21.

¹⁰² Ibid., стор. 26.

¹⁰³ Ibid., стор. 32. Щоправда, неясно, кого з братів Лобисевичів — Опанаса чи Павла Кириловичів — тут має на увазі Полетика. Г. Полетика був добре знайомий і з П. К. Лобисевичем (див. «Частная переписка», стор. 28, 50, 51, 56, 62).

¹⁰⁴ Мова мовиться, очевидно, про гр. К. Г. Розумовського. Порівн. *ibid.*, стор. 88.

¹⁰⁵ Ibid., стор. 91. Див. ще згадку за «людей» О. Лобисевича 2. V. 1784 р. (*ibid.*, 87).

Проте, зовсім інакше згадував свого приятеля Лобисевич у 1794 році, в листі до архієпископа Георгія Кононського. «Покамест сосед мой Григорий Полетика здравствовал, он, которого также имя одно вздыхая воспоминаю, и дети его несчастны, он возобновлял в памяти моей великое и милое имя Ваше. Часто мы в беседе нашей видели Ваше Преосвященство в братской церкви на кафедре . . . ».¹⁰⁶

Різної вдачі люди — вони, проте, були друзі, але кожен це переживав і висловлював по-своєму. І вплив Г. Полетики на О. Лобисевича не підлягає жадному сумніву.¹⁰⁷

РОЗДІЛ V

Ми дуже мало знаємо про зовнішні події життя Лобисевича в 1790-х роках, принаймні в десятиліття 1787–1797 р.р. Знаємо лише, що він був «не у дел» і жив у своєму (власне, жінчиному) маєткові — с. Ленькові, коло Новгород-Сіверського (1786, 1790 роки).¹⁰⁸ Чи то родинні й господарчі інтереси відірвали його від громадської або державної служби, чи, може, сталася якась затримка в його кар'єрі після губернiяльного маршальства, чи, найпевніше, ця старша віком, але молода душею й багата своєю культурою людина відчула, що пора вже, нарешті, зайнятися тим, чого від молодих літ прагнула її душа. На нашу думку, саме в цей період

¹⁰⁶ Археографический Сборник, II, 146.

¹⁰⁷ Цікаво, що в листуванні Г. А. Полетики (за описом Музею Тарновського) немає жадного листа О. Лобисевича. Очевидно, вони часто зустрічалися.

¹⁰⁸ КЦІА, фонд військового губернатора, 1790 р., № 161; КЦАСА, фонд Новгород-Сіверського намісницького правління, неописані справи 1790 р.

Лобисевич повертається до літературної діяльності й переживає той гарячий інтерес до української національної літератури, який він з таким глибоким переконанням і блиском виявив у славнозвісному листі до свого старого наставника Георгія Кониського.

Село Ленків (Погарського повіту) дісталось Лобисевичу, як посаг за його дружиною, від батька її М. В. Губчиця, десь після 1783 року, мабуть, у зв'язку з обранням Лобисевича на Новгородсіверського повітового, а згодом і губерніяльного маршала. Старе володіння Новгородської ратуші, Ленків у 1753 році наданий був од гетьмана Кирила Розумовського бунчуковому товаришеві Григорію Губчицеві (старшому братові М. В. Губчиця), а після його бездітної смерті, перейшов до його братів — Петра та Михайла Губчиців.¹⁰⁹ Це був гарний куточок і для мешкання, і для літературної праці Лобисевича. Село Ленків лежить у 7 кілометрах од Новгорода-Сіверського й «положение имеет на гористом, стройном и взору приятном месте, на правом берегу реки Десны, и з другой стороны, от села Шептаков мимо жильев сих протекает речка Рома и тут же впадает в первую, а впротчем состоит при обширном лугу и лесах от пахатного поля».¹¹⁰ Власне, Лобисевич жив коло Ленкова, на хуторі Ленківському (Новгородсіверського повіту), що згодом звався «хутором Лобисевича».¹¹¹ Рум'янцівська ревізія 1767 року так описує цей

---

¹⁰⁹ А. Лазаревский, Описание, I, 221. Див. Обзор. Рум. Оп., стор. 834. Про Г. В. і П. В. Губчиців, братів М. В. Губчиця, — див. В. Модзалевский, Родословник, I, 345.

Про с. Ленків — див. А. Ханенко, Историческое описание некоторых местностей Черниговской губернии, Черн., 1887, стор. 23. У 1783 р. за М. В. Губчицем у с. Ленкові (Погарського повіту) числилося 75 ч. і 76 ж. та в д. Араповичах (Новгородсіверського повіту) — 10 ч. і 9 ж. («Списки Черниговских дворян 1783 г.», Ч., 1890, стор. 133).

¹¹⁰ Опис Новгородсіверського намісництва 1779—1781 р. р., стор. 148.

¹¹¹ И. Сбитнев, Город Новгород-Северский — «Отечественные Записки», 1828, ч. 34, № 97, стор. 324.

хутір: «Футор, расстояніем от села (Ленькова — О. О.) в 2 верстах, в нем выстроен дом господской приѣзжей деревянный и при нем гумно деревянное... При оном футорѣ лѣсок дубовій, березовій и другого дерева».¹¹² Опис 1781 року відмічає, що хутір цей «состоит в лесах» коло річки Роми.¹¹³ В цій мальовничій місцевості, коло самого міста Новгород-Сіверського й прожив Лобисевич, з невеличкими перервами, два останні десятиліття свого життя.

У 1794 році Лобисевич якийсь час живе у Петербурзі, зайнятий різними літературно-видавничими справами й плянами.¹¹⁴ Тут, у невській столиці, Лобисевич потрапив у коло надзвичайно жвавої літературно-наукової діяльності, тон якої був заданий самою імператрицею. Зокрема, в цей час Катерина II виявляє великий інтерес до історичної тематики як у царині літературній, так і в своїх наукових студіях. На театральній сцені з'являються історичні п'єси; так, 6 вересня 1794 року, саме підчас Лобисевичевого перебування у Петербурзі, відбулася перша публічна вистава «Олегова Правління» (твір Катерини II).¹¹⁵ Вивчаючи історію Росії, Катерина II у 1791 році (11. VIII) наказала вибирувати для неї літописи й інші історичні твори з манастирських архівів та бібліотек.¹¹⁶ Зокрема вона цікавилася українськими історичними матеріалами (з Києва, Новгород-Сіверського, Чернігова, Переяслава).¹¹⁷ Довідавшись про хроніку Леонтія Боболинського, руко-

¹¹² КЦАСА, Рум'янцевський опис, том 141.

¹¹³ Опис Новгородів. нам., стор. 13.

¹¹⁴ Див. Арх. Сб., II, 147. Можливо, що саме це перебування Лобисевича в столиці має на увазі Винський, коли пише, що «сестрица моя в сие время крутилась в столичном вихре» (ор. cit., 142).

¹¹⁵ П. Арапов, Летопись русского театра, СПб., 1861, стор. 114—115. Див. П. А. Каратыгин, Записки, т. I, Л., 1929, стор. 8.

¹¹⁶ Сочинения имп. Екатерины II, т. XI, СПб., 1906, стор. 650.

¹¹⁷ Сочинения имп. Екатерины II, т. XI, стор. 403, 473—479.

пис якої знаходився в Чернігові, вона наказала р. 1791 зробити їй точну копію з цього рукопису, яку й надіслав до Петербургу Чернігівський єпископ Ієрофій Малицький у середині 1792 року. Незабаром, у 1793 році, Катерина II дає розпорядження Минському, Ізяславському й Брацлавському генерал-губернаторові Тутолміну про доставлення їй реєстрів і літописів з українських та білоруських монастирів. Мабуть, тоді до Кабінету імператриці потрапили такі рукописи, як «Лѣтописецъ Малороссійскій до 1708 г.» (чи не був це Грабянка?), «О войскѣ Запорожскомъ», «Малороссійская исторія» (чи не «Краткое описаніе Малороссіи»?); Окрім того, там була збірка польських літописів.¹¹⁸ Цей реєстр свідчить про широкий інтерес Катерини II до української історії. Є всі підстави думати, що це пов'язано було з польськими подіями того часу, зокрема з її розбором Польщі.¹¹⁹

Лобисевич не міг не знати про це, бо-ж його старий петербурзький приятель, Олексій Мусін-Пушкін, обер-прокурор Синода, дуже близько стояв до цих науково-літературних плянів і занять імператриці та й взагалі був великим аматором і знавцем української та російської старовини.¹²⁰ Так само, мабуть, близько стояв Ло-

¹¹⁸ Дневник А. В. Храповицкого, СПб., 1874, стор. 385; Н. Мурзакевич, Кабинет Зимнего Дворца императрицы Екатерины II (с 5-го сентября 1793 по 13-е августа 1795 года). — «Журнал Министерства Народного Просвещения», 1872, ч. CLXII, сентябрь, стор. 327—341; Д. Поленов, О летописях, изданных от Св. Синода. — «Записки имп. Академии Наук», т. IV, СПб., 1864, стор. 198—199. Див. В. Иконников, Опыт русской историографии, II, II, стор. 1948; А. Пылиц, Исторические труды имп. Екатерины II — «Сочинения имп. Екатерины II», т. XI, «введение», ст. I—XXXVIII.

¹¹⁹ А втім, історією України Катерина II цікавилася й раніше. 1783 року вона наказувала Міллерові надіслати їй «Летописецъ Малороссійскій» («Сочинения имп. Екатерины II», т. XI, стор. 674).

¹²⁰ «Сочинения имп. Екатерины II», XI, 650. Див. «Вестник Европы», 1813, ч. 72, стор. 82, 85; Археогр. Сб., II, 146; Д. Поленов, ор. сіт., 192; Н. Мурзакевич, ор. сіт., 329, 332—333; «Труды Пол-

бісевич до видаваного його земляком і, очевидно, давнім знайомим Федором Осиповичем Туманським «Російського Магазина» (1792—1794), який приділював неабияку увагу українській історії, й де вміщено було кілька її важливих пам'ятників, у тім числі Літопис Грабянки й т. зв. «Білоцерківський універсал» Б. Хмельницького 1648 року.¹²¹

тавской Ученой Архивной Комиссии», в. XV, стор. 50. «Крайний древностей наших любитель» — казав про О. І. Мусін-Пушкіна І. М. Болтін («Вестник Европы», 1813, ч. 72, стор. 81, прим. 5).

¹²¹ Федір Осипович Туманський (1757—1810) вчився в Кенігсберзькому університеті (з 1773 р.). Був директором «Государственного Заемного Банка» й «членом в Главном Народном Училище» (1787), себто членом Головного Правління Народних Училищ. Член-кореспондент Петербурзької Академії Наук, член Російської Академії, член Королівського Прусського Німецького Зібрання, Королівського Геттінгенського Наукового Товариства, Імператорського «Вольно-Экономического Общества» й інш. Один з визначних, але ще не оцінених як слід культурних діячів України другої половини XVIII ст. В 1779—1780 р. р. відкрив у Глухові академічну книгарню й намагався організувати у Глухові «Академическое Собрание», що мало б бути зародком Української Академії Наук (див. В. Семенюков, Матеріали для истории русской литературы и для словаря писателей эпохи Екатерины II, Петроград, 1915, стор. 123—126). «По выбору всея Малороссии и по приказанию гр. П. А. Румянцева-Задунайского сочинял топографическое описание о всей Малороссии». Російський письменник, перекладач, редактор-видавець кількох журналів, зокрема «Російського Магазина», а також історичних матеріалів до історії України та Росії. Останні роки (1801—1810) жив у своєму маєтку на Глухівщині.

Лобисевич, очевидно, був знайомий з Ф. О. Туманським віддавна, тим паче, що він добре знав його батька, Йосипа Григоровича Туманського (1730/32— помер до 1793 р.), свого старшого товариша по Київській Академії, голову Новгородсіверської Палати Карного Суду (1783—1795), й дядьків — Василя Григоровича Туманського (див. вище), вихованця Київської Академії й шкільного товариша Георгія Кониського, — й Івана Григоровича Туманського, шкільного товариша Лобисевича з Петербурзького академічного університету (1758—1761), згодом члена Малоросійської Колегії (1777) і голову Київської Палати Цивільного Суду (1791—1796), письменника й перекладача з французької й німецької мов. Окрім того, Лобисевич був пов'язаний з Ф. О. Туманським (через Таміловських і Комаровських. Див. КЦАСА, фонд канцелярії Рум'янцева, 1784 р.,

Але справа не обмежилася суто-історичними інтересами. Саме на кінець 1780-х і початок 1790-х років припадає кілька цікавих публікацій з української філології, власне, лексики. Зокрема, з ініціативи Катерини II, в 1787—1789 роках вийшов чотирьохтомовий «Сравнительный Словарь всех языков и наречий», де вміщено було й українські слова (коло 65); нова переробка його вийшла в 1790—1791 роках за редакцією академіка Палласа. Року 1793 Федір Туманський надрукував у «Российском Магазине», як додаток до «Летописца Малыя России», український словник енциклопедичного типу (на 333 слова) під назвою «Из'яснение малороссийских речений в предшедших листах».¹²² Тоді ж видаються українські пісні, покладені на музику.

Це була дуже сприятлива атмосфера для літературно-видавничих інтересів Лобисевича. Перед ним, дру-

---

«Списки бунчуковых, войсковых товарищей и прочих малороссийских чинов о дворянском их достоинстве»; В. Модзалевский, Родословник, II, 407, 715). Лобисевич, очевидно, близько стояв до «Российского Магазина» Туманського. Він, приміром, вживав в листі до Г. Кониського відомий вираз «Дым отечества сладок» („Et fumus patriae dulcis“), який був епіграфом до «Российского Магазина». Можливо, що історична частина «Рос. Маг.» зобов'язана, якоюсь мірою, участі Лобисевича.

Про Ф. О. Туманського та його видання — див. Евгений, Словарь, II, 226—227; А. Неустроев, Ист. проз., 388—397, 426—432, 472—482, 723—731; його-ж, Указатель, стор. 698—700; М. Лонгинов, Русские писатели в XVIII в. («Русская Старина», 1873, вересень), стор. 334—336; Г. Милорадович, Родосл. книга, т. II, ч. VI, стор. 203; «Етнографічний Вісник», VII, К., 1928, стор. 169—170; Г. П. Макогоненко, Радищев и его время. М., 1956, стор. 15, 250, 280—289, 346—351; наша праця «Люди Старої України», стор. 238—261; В. Ф. Горленко, Нариси з історії української етнографії та російсько-українських етнографічних зв'язків. К., 1964, стор. 100—109.

Про Івана Григоровича Туманського — див. М. М. Штранге, Демократическая интеллигенция России в XVIII веке. М., 1965, стор. 144—148, 265, 293.

¹²² З. Кузеля, Історичний розвиток і сучасний стан українського словництва. — «Збірник на пошану Зенона Кузелі» — ЗНТШ, т. CLXIX, стор. 222.

гом Григорія Полетики й одним з лідерів Новгородсіверського патріотичного гуртка, — у російській столиці, з якою його в'язали спогади й знайомства молодости, в оточенні видатних представників української й російської¹²³ інтелігенції того часу, — відкриваються ширші обрії української національної літератури, і він заходжується коло збирання відповідних матеріалів. За цих умов стає цілком зрозумілим його звернення до Георгія Кониського, одного з найвидатніших (і, здається, єдиного тоді серед живих) представників української бароккової літератури.¹²⁴

Приводом до цього звернення був намір Лобисевича опублікувати один з визначних творів української літератури XVIII століття, — трагедо-комедію Георгія Кониського — «Воскресеніє мертвых».¹²⁵ «Не за моеї памяти, а может быть годом перед моим приездом в Академию Киевскую, — писав Лобисевич своєму старому вчителєві 30 вересня 1794 року, — играна там трагедия сочинения Вашего Преосвященства «О Воскресении мертвых». *Оную имею*, но не имею и нигде достать не могу к оной трагедии интерлюдий, бывших сочине-

¹²³ Окрім згаданих вище, безперечне знайомство Лобисевича з письменником Олександром Васильовичем Храповицьким (1749—1801), бувшим секрестарем Катерини II, який колись, у 1772 році, був генерал-авдитор-лейтенантом у штаті фельдмаршала К. Г. Розумовського, де тоді служив і Лобисевич («Дневник А. В. Храповицкого», стор. III).

¹²⁴ Характеристика літературного барокко на Україні — див. Д. Чижевський, Історія української літератури, кн. II, Прага, 1942, стор. 48—54; його-ж, Історія української літератури, Нью-Йорк, 1956, стор. 248 sq.

¹²⁵ Повна її назва: «Воскресеніє мертвых, обще убо всѣм будущее, но страждущим всѣм несовинно в вѣцѣ сем блаженно, а обидящим гибельно, в пяти дѣйствіях в пользу чающих онаго показанное Георгієм Конѣцким 1746 года». Опубліковано її в «Летописях русской литературы», вид. Тіхонравовим, 1860, т. III, кн. 6, відд. III. Про трагедокомедію Г. Кониського — див. Н. Петров, Очерки из истории украинской литературы XVIII века. Киевская искусственная литература XVIII века, преимущественно драматическая, К. 1880, стор. 110.

ння Вашого Преосвященства или славного Танского, природного стихотворца, во вкусе площадном, во вкусе Плавтовом. Когда способность была достать и иметь, тогда ребяческая несмысленность о том не помышляла; довольствовались из чужого рта питаться, слышать от другого стихов несколько. А когда познание доброт цену оным открыло, тогда уже способность удалилась. Едина верна надежда на книгохранилище Вашего Преосвященства, в котором не быть сему сочинению не можно». ¹²⁶

Лобисевич пояснює Кониському причини, які викликали в нього інтерес до цих інтерлюдій (мабуть, справді, Танського): це — глибоко-патріотичне розуміння рідної мови й національної літератури. «Как во всяком покрое платьев, так во всяком наречии языков есть своя

¹²⁶ Археогр. Сборник, II, 147. З цього листа, між іншим, видно, що О. Лобисевич не зустрічався особисто з Г. Кониським після Київської Академії. Отож, не зовсім точно сказано в «Українській Загальній Енциклопедії» (т. II, стор. 511), що він був «приятель архієпископа Юрія Кониського».

Питання про Танського і досі залишається не з'ясованим. На думку М. І. Петрова, це був один з представників відомого лівобережного старшинсько-шляхетського роду Танських, предків М. В. Гоголя. Петров припускає, що дід М. В. Гоголя — Опанас Дем'янович був одружений з Танською, дочкою автора цих інтерлюдій (Н. Петров, Очерки из истории украинской литературы XVIII века, стор. 112—113). Це, звичайно, помилка, бо ж О. Д. Гоголь був одружений з Т. С. Лизогуб, мати якої була дочка Василя Танського, Переяславського полковника, який навряд чи займався поезією.

Алеж цілком можливо, що «стихотворець» Танський, справді, належав до цієї славнозвісної фамілії. Так чи так, його треба шукати серед тих Танських, що вчилися в першій половині XVIII ст. у Київській Академії. Знаємо, між іншим, таких Танських, вихованців Київської Академії: Андрій Танський, учень філософії (1715—1717) і богослов'я (1723—1727) («Акты и документы», т. I, ч. 2, стор. 1, 2, 4); Іван і Йосип Танські, учні — «фаристи» (1727) (*ibid.*, 16). Йосип Танський — це, очевидно, капітан Йосип Антонович Танський, син полковника Київського, унук Семена Палія.

А втім, на Лівобережній Україні XVIII—XIX ст. був ще священницький рід Танських, відношення якого до відомого шляхетського роду Танських ми не могли встановити.

красота; а к тому, когда и дым отечества сладок, то сия воля благоуханья мыслей отечественных есть наисладчайшая. Для чести нации, матери нашей, всегда у себя природою и ученостию великих людей имевшей, столько светов выпустившей, для любителей своего отечества, для знающих под корою просторечия находить драгоценности мыслей, прошу Вашего Преосвященства велико одолжить меня — интерлюдии, Танского то или Ваши, приказав списать, по почте мне в С. Петербург доставить, да даст величие отечеству своему наш Плавт, наш Мольер, ежели что не боле. Ибо я помню некоторые стихи: описание Великодня, бегство сатаны и смерти, смерть Иуды, — прекрасные описания».¹²⁷

¹²⁷ Арх. Сб., II, 147. З цього приводу М. С. Возняк повторює слухну думку М. С. Грушевського: «Нові культурні течії будили увагу й підіймали в думаючих людях пошану до явиць українського національного життя, веліли їм дивитися поважніше та глибше на твори в українській народній мові. А коли й переціновав Лобисевич такі писання, рівняючи їх із класичними зразками й підсуваючи їм можливість створити славу українській батьківщині, дуже цінне тут переконання, що в українській мові можуть появитися речі, рівновартні з найціннішими зразками європейської літератури» (М. Возняк, Історія української літератури, т. III, ч. II, стор. 297).

А втім, Лобисевич тут сплутав інтерлюдії до трагедокомедії Г. Кониського «Воскресение Мертвых» (вони опубліковані М. І. Петровим у журналі «Древняя и Новая Россия», 1878, т. III, листопад, стор. 251—256. Про ці інтерлюдії М. І. Петров прочитав реферат в Історичному Товаристві Нестора-Літописця 5. XII. 1876 року. — Див. «Чтения Нестора», кн. I., стор. 283—284; нове видання цих інтерлюдій: «Українські інтермедії XVII—XVIII ст.», К., 1960, стор. 164—187, 228—229, 234) — з Великодньою віршею («Вірша, говоренная запорожцами на Светлый Воскресения Христова праздник»). Цю помилку відмітив М. І. Петров («Очерки из истории укр. литературы XVIII в.», стор. 112), який вважає, що Великодня вірша була складена коло 1746 року Танським (Н. Петров, Киевская искусственная литература XVII и XVIII в. в., преимущественно драматическая. — «Труды Киевской Духовной Академии», 1909, VI, стор. 286—289; 1911, II, стор. 513). Думку Петрова приймає й М. С. Возняк («Історія укр. літератури», т. III, ч. II, стор. 276—277). Дуже цікаве припущення Петрова, що Великодня вірша згодом могла бути «произссена» запорожцями перед гетьманом К. Розумов-

На думку М. І. Петрова, Лобисевич просив Георгія Кониського надіслати йому інтерлюдії до трагедо-комедії Кониського для того, щоб опублікувати їх в «Российском Магазине» Туманського.¹²⁸ Але з цим важко погодитися, бо остання книжка «Рос. Магазина» вийшла в лютому 1794 року.¹²⁹ Отже, Лобисевич, мабуть, задумував якесь нове видання. Не знаємо, чи вислав Г. Кониський Лобисевичу ці інтерлюдії: він був тоді хворий, і 13. II. 1795 помер.¹³⁰ Так чи так, задум Лобисевича не був здійснений. Але ті високо-патріотичні думки, що висловлені в листі Лобисевича, надзвичайно яскраво малюють його, як людину глибокої культури й національної свідомости. В цьому розумінні був цілком правий М. І. Петров, що перший звернув наукову увагу на Лобисевича, коли назвав його «попередником Котляревського».

Справді, Опанас Лобисевич мусить зайняти належне місце в історії української літератури. Він бо був автор «Вергилиевых Пастухов... в малороссийской кобеняк переодѣтых». М. І. Петров пише: «Конечно, здесь разумеются эклоги Вергилия из его «Буколик» («Vicolica»».¹³¹ На думку Петрова, «ближайшею целию при переодевании Вергилиевых Пастухов в малороссийский кобеняк у Аф. Лобисевича было, кажется, его желание сделать нечто угодное своему покровителю, бывшему

ським («Труды Киев. Дух. Акад.», 1909, VI, 290). Чи не тут джерело помилки Лобисевича?

¹²⁸ Н. Петров, А. К. Лобисевич, 61.

¹²⁹ А. Неустров, Истор. розыск., стор. 731.

¹³⁰ В. Модзалевский, Родословник, II, 419. Але М. І. Петров занадто категорично каже, що Лобисевич не одержав цих інтерлюдій (ТКДА, 1911, XI, 602).

¹³¹ Н. Петров, Лобисевич, 61. Про «Буколики» Вергілія — див. Д. Нагуевский, Вергилий и его эклоги. Очерки из истории римской поэзии. Ч. I, Казань, 1895 (і в «Ученых Записках» Казанського університету, 1895, II—IV); його-ж, История римской литературы, т. II, Казань, 1915, стор. 56—85.

гетману гр. Кир. Гр. Разумовському». ¹³² Петров уважає, що «Пастухи» «могли быть написаны Лобысевичем по возвращении гр. Кир. Григ. (Разумовського. — О. О.) в 1767 г. (sic! — О. О.) из вояжа по чужим краям и до поездки его в Малороссию в 1776 году или до отставки Аф. Кир. Лобысевича от службы при бывшем малороссийском гетмане. Во всяком случае, это произведение А. Лобысевича явилось задолго до перелицованной Энеиды Ив. Петр. Котляревского, старейший список которой относится к 1794 году». ¹³³

Проте, аж ніяк не можна погодитися з цими думками М. І. Петрова. Передусім не можна обґрунтувати твердження Петрова, що «Пастухів» своїх написав Лобисевич, щоб догодити своєму шефові — К. Розумовському. Аджеж ми не знаємо напевно, коли саме Лобисевич написав своїх «Пастухів»: чи до 1774 року, коли він служив у штабі Розумовського, чи десь пізніше, коли він вже був у відставці. На нашу думку, цей твір Лобисевича був написаний значно пізніше від 1774 року. З другого боку, хоч знаємо дійсно ширий інтерес К. Г. Розумовського до українського побуту, ¹³⁴ але досить перечитати листа Лобисевича до Г. Кониського, щоб зрозуміти, яка величезна різниця була між особистими смаками гетьмана й глибокими патріотичними переконаннями його колишнього «генеральс-ад'ютанта». Отож, цілком слушно зауважив М. С. Грушевський, у своїй

¹³² Н. Петров, Лобисевич, 62. Такої ж думки додержується й М. С. Возняк («Історія укр. літератури», т. III, ч. 2, стор. 297).

¹³³ Н. Петров, Лобисевич, 63. Цю думку повторює й М. С. Возняк (ор. cit., стор. 297). Дата найдавнішого (Болховітіновського списку «Енеїди» — 11. X. 1794 р., а лист О. Лобисевича до Г. Кониського датований 30. IX. 1794 р.

Див. також М. Марковський, До початків нового укр. письменства («Україна», 1930, VII—VIII), який не зовсім чітко пише, що Лобисевич «ще до 1776 р. написав Віргілієвих Пастухів» (ibid., стор. 30).

¹³⁴ А. Басильчиков, ор. cit., I, 334, 397, 464; С. Шубинський, Исторические очерки и рассказы, СПб., 1903, стор. 311.

цікавій рецензії на студію Петрова, що «старання ближше якось зв'язати ті буколіки з уподобаннями останнього гетьмана мають трохи проблематичну вартість».¹³⁵

Справді, помилка М. І. Петрова була в тому, що він уважав Лобисевичеву переробку «Буколік» Вергілія лише за український зразок буколічного жанру. На превеликий жаль, твір Лобисевича й досі не знайдений. Але можна думати, що це був такий же самостійний (щодо Вергілія) твір, як і «Енеїда» Котляревського. Якщо сам Вергілій, а навіть ще Феокрит у своїх буколічних віршах давали, зрештою, сучасну й досить гостру — *політичну* поезію,¹³⁶ то було б наївно думати, щоб *український* письменник, ще й у другій половині XVIII ст., міг настільки не розуміти духу Вергілієвого твору, а найголовніше — духу своєї епохи, свого народу й своєї країни, щоб виспівувати самих мирних «пастушків», чи то пак, українських козопасів і волопасів. Буколіки — це насамперед умовний літературний жанр. За справедливим зауваженням одного автора, «пасторальная поэзия во все века была спутницей утонченной городской культуры» й «Вергилиевы пастухи говорят языком и чувствуют чувствами утонченных горожан».¹³⁷ І в Лобисевича, незрівняно дальшого, ніж Вергілій, від Феокрита, «Пастухи» були, очевидно, не просто переодягнені в український кобеняк, а були справжніми українцями другої половини XVIII ст., ли-

¹³⁵ ЗНТШ, т. LXVI, бібліографія, стор. 33.

Цікава, між іншим, згадка за Вергілія в листі гр. К. Г. Розумовського з 26. VII. 1795 (чи 1796) р. до сина, Андрія Кириловича: «Виргилий говорит: боюся Греков, когда они подарки дают» (А. Васильчиков, I, 460).

¹³⁶ Д. Нагуевский, История, II, стор. 73; В. Модестов, Лекции по истории римской литературы, СПб., 1888, стор. 376; В. Мелихов, Виргилий и его эклоги, Харків, 1912, стор. 17, 19.

¹³⁷ Ibid., ст. 11, 14. Див. Д. Нагуевский, Виргилий и его эклоги (Уч. Зап. Каз. Ун., 1895, кн. II, ч. неоф.), стор. 81.

ще переодягненими на античних пастухів, і говорили вони, мабуть, не про «кóзочок» лише, а про далеко важливіші речі.

Цікаво, між іншим, що деякі формальні ознаки буколічної поезії зустрічаємо і в інших українських літературних творах того часу. Приміром, у відомому «Вояже по Малой России г. генерала от инфантерии Беклешова» (кінець XVIII ст.), творі наскрізь соціально-політичного характеру, усі громадські мотиви вміщено в рамці розмови чотирьох пастухів:

«Пархѣм с Панасом повстрѣчався,
Погнавши на поле волю,
До их Овдѣй с Харком припхався . . .»¹³⁸ etc.

Отож, гадаємо, що в буколічну форму античного поета Лобисевич вмістив політичні думки, мрії й прагнен-

¹³⁸ Киевская Старина, 1890, III, 458—463. Гадаємо, що українські вірші про «вояж» генерала Беклешова й похорон архієпископа Чернігівського Віктора Садковського 1803 року (Киевская Старина, 1889, X, 161—172) належать одному авторові. Не виключено, що це був О. Лобисевич. На користь його авторства промовляє таке: а) спільні моменти соціально-політичні; б) можливе знайомство О. Лобисевича з Беклешовим у Петербурзі; в) вітальні вірші, присвячені Беклешову сином О. Лобисевича — Василем у 1792 році (див. нижче); г) прихильне ставлення автора до Віктора Садковського, шкільного — з Києва — товарища Лобисевича; г) автор був свідок і учасник похорону архієпископа (помер 11. XI. 1803 р.); д) спільні мовно-стилістичні моменти.

О. А. Беклешов (1745—1808) керував Малоросійською губернією з 2. XII. 1796 р. до 14. III. 1798 р. і з 13. VI. 1798 р. до 7. VII. 1799 р. Відбув службову подорож по Лівобережній Україні на весні 1799 року. Про нього — див. Русский Биографический Словарь, том «Алексинский-Бестужев-Рюмин», СПб., 1900, ст. 671—673; В. Иконников, Александр Андреевич Беклешов. — «Киевская Старина», 1890, II, стор. 255—304.

Відомий ще твір другої половини XVIII ст., де двоє пастухів, Свирид і Овдій, в розмові натякають на обставини політичного життя України того часу і скаржаться на перепис населення (див. М. Возняк, Історія укр. літератури, т. III, ч. 2, стор. 281).

Як мало ще вивчені ці твори в нашій історично-літературній науці, свідчить те, що пише Б. Лепкий про «Вояж» Бек-

ня сучасного йому українського громадянства.¹³⁹ Зрештою, й ситуація на Україні другої половини XVIII ст. де в чім нагадувала часи Августа. Якщо сам Лобисевич — Тітир (Tityrus) — мав масток, одержаний з ласки Розумовського, то скільки ж було в Гетьманщині Мелібеїв (Meliboeus), а ціла Україна втратила не «козочок» якихось, але щось незрівняно цінніше — свою державну автономію. На нашу думку, «Пастухи» Лобисевича були написані десь на початку 1790-х років, а не в 1770-х роках, як це твердив М. І. Петров. Аджеж, чому б це Лобисевич, написавши своїх «Пастухів» десь у 1770-х роках (як гадає М. І. Петров), ховався з ними мало не 20 років, ще й маючи такі яскраві погляди на українську національну культуру, які він висловив у листі до Г. Кониського. Та й навіщо було б посилати Кониському свою стару літературну заваль, тим паче, що лист 30. IX. 1794 р. написаний був, безперечно, з ініціативи Лобисевича, а не Кониського. Очевидячки, Кониському послано було щось нове, а до того ще зумовлене новими літературними думками й плянами Лобисевича. Мабуть, без жадної помилки можна сказати, що ідея української літератури (й уживання народньої мови в літературних творах)¹⁴⁰ вистигала в Лобисевича поступово, і в останньому десятилітті XVIII ст., під впливом того-

лешова: „W dodatnim kierunku wpłynął Kotlarewsky na Bekleszowa (sic! — О. О.)... Pierwszy (= Беклешов. — О. О.), „małorosyjski general-gubernator“, odbył w 1799 roku inspekcyjną podróż po zadnieprzańskiej Ukrainie i wrażenia swoje przedstawił w „Wojażu po Małorossji“ (sic! — О. О.), napisanym w stylu Kotlarewskiego, żywo, barwnie i w duchu przychylnym ludowi“ (В. Лепкі, Україна. Зарис літератури. Підручник інформаційну. — Warszawa-Kraków, 1930, str. 196).

¹³⁹ В зв'язку з тим, не можемо погодитися з думкою проф. Д. І. Дорошенка, що Лобисевич «присвятив» Розумовському «український переклад Екльог Вергілія» (Д. Дорошенко, Нарис історії України, т. II, Варшава, 1933, стор. 205).

¹⁴⁰ Немає сумніву, що мову «Пастухів» Лобисевича, так само, як і «Енеїди» Котляревського, великою мірою, визначив саме зміст цих творів — живе українське життя того часу.

часного пожвавлення українського національно-культурного життя, виявилася в усій своїй глибокій переконливості і в такій яскравій формі. Вплив новгород-сіверського громадсько-культурного середовища на Лобисевича тут безперечний. «Предтеча» Котляревського був не якимсь дивацьким анахронізмом 1770-х років, а був зв'язаний з своїм великим продовжувачем чуттям єдиної епохи.¹⁴¹

Надзвичайно цікаво, що перші спроби української національної літератури (Лобисевич, Котляревський) зроблені за зразками й формами Вергілієвої творчості. В тяжкі часи українського життя, після втрати державної самостійності, отої нашої «вічної пам'яті Гетьманщини» («Енеїда», IV, 101),¹⁴² українське патріотичне громадянство в творах Вергілія (особливо в «Енеїді») знаходило співзвучні собі — високий героїчний дух і світлу ідею майбутнього національного відродження.¹⁴³ В невідрадних умовах української дійсності кінця XVIII століття нашим предкам мусліло багато говорити віще пророцтво Сивилли Енею («*Tantae molis erat Romanam condere gentem*»):

¹⁴¹ Саме на цей час (1790-і р.р.) припадає початок літературно-наукової діяльності Олексія Павловича Павловського, автора «Грамматики малороссийского наречия» (СПБ., 1818; праця була розпочата коло 1792 р.). Див. G. Shevelov, Die „Grammatik der Kleinrussischen Mundart“ von Pavlovskij („Zeitschrift für Slavische Philologie“, XXVII, SS. 50—89); Юрій Шевельов, «Грамматика», що належить до історії літератури («Грамматика малоросійського нареччя та її автор») («Слово». Збірник, II, Нью-Йорк, 1964, стор. 177—197).

¹⁴² Цілком слушно каже К. О. Студинський, що «апотеоза слави Гетьманщини виступає різко в «Енеїді» Котляревського» (К. Студинський, Літературні замітки, Львів, 1901, стор. 7).

¹⁴³ Дуже цікаво, що Вергілій був надзвичайно популярний і в Польщі наприкінці XVIII — на початку XIX ст., після ліквідації Польської держави. Про це — див. цікаву студію Ign. Chrzanowski, Czemu był Wirgiliusz dla Polaków po utracie niepodległości? (Kraków, 1915).

«Така богів Олімпських рада,
Що ти і вся твоя громада
Не будете по смерть в Риму;
Но що тебе там будуть знати,
Твоє імення вихваляти,
Но ти не радуйся сьому.
Іще ти вип'єш добру повну,
По всіх усюдах будеш ти;
І долю гірку, невгомону
Готовсь свою не раз клясти.
Юнона ще не вдовольнилась,
Її злоба щоб окошилась
Хотя б на правнуках твоїх;
Но послі будеш жить по-панськи,
І люде всі твої Троянські
Забудуть всіх сих бід своїх»

(Котляревський, Енеїда, пісня III, строфи
20—21).

Опанас Лобисевич був українським письменником саме 1790-х років, старшим сучасником Котляревського і попередником його в українській літературі.¹⁴⁴ Безсмертні слова Котляревського —

«Любов к отчизні де героїть,
Там сила вража не устоїть.
Там грудь сильніша від гармат»

(«Енеїда», пісня V, строфа 94), —

були виявом того ж героїчного національного духу, який водив і пером Лобисевича.

Так само зовсім не можна погодитися з таким твердженням М. І. Петрова: «Из этого письма Лобисевича

---

¹⁴⁴ Цікава думка М. М. Марковського («Записки Історично-Філологічного Відділу ВУАН», IX, 153—154), що «за зразок» для Котляревського міг бути О. Лобисевич.

(до Г. Кониського. — О. О.) видно, що он смотрел на комические малороссийские интерлюдии к пьесе Г. Кониського уже с точки зрения тогдашней художественной *русской* литературы, с точки зрения псевдоклассической, и изданием малорусских интерлюдий хотел привнести простонародную малороссийскую стихию в *общую сокровищницу русской литературы*.¹⁴⁵ Як видко з листа Лобисевича, в якому він, за справедливим зауваженням М. І. Петрова, «высказал... свой теоретический взгляд на литературное употребление и значение малорусской речи»,¹⁴⁶ Лобисевич, один з перших представників української інтелігенції, зрозумів значення *української* народної мови для дальшого розвитку *української* літератури, *української* національної культури. Саме це він висловлював у листі до Георгія Кониського, визначного українського письменника середини XVIII століття; саме цій меті він хотів прислужитися своїм виданням інтерлюдій Танського; і саме для того «Вергілієвих Пастухів» переодягав у «малороссийский кобеняк». Отже, в особі Лобисевича маємо не адепта «художественной русской литературы» й не скарбника «общей сокровищницы русской литературы», як думав М. І. Петров, а ідеолога української національної культури, одного з перших представників нового українського письменства.¹⁴⁷

Повторюючи слова М. С. Грушевського,¹⁴⁸ М. С. Возняк писав: «Лобисевич, яко представник вищих верств сучасної собі української інтелігенції й zarazом представник українського патріотичного гуртка, злив у собі

¹⁴⁵ Н. Петров, Киевская искусственная литература, стор. 601.

¹⁴⁶ Ibid., 600.

¹⁴⁷ Це, зрештою, визнає й Петров, який каже, що Лобисевич міг стати на чолі *українського* напрямку в літературі (Н. Петров, Лобисевич, 62).

¹⁴⁸ М. Грушевский, Очерк истории украинского народа, СПб., 1906, стор. 405.

старі традиції Гетьманщини з новими культурними течіями, — явище тим помітніше, що таке злиття характеризує взагалі початки другого українського відродження наприкінці XVIII й на початку XIX в.»¹⁴⁹ З цією оцінкою поважних дослідників історії української культури можна цілком погодитися.

Отже, на нашу думку, «Пастухи» О. Лобисевича були написані на початку 1790-х років, десь невдовзі перед 1794 роком.¹⁵⁰

¹⁴⁹ М. Возняк, Історія української літератури, т. III, ч. 2, стор. 297.

¹⁵⁰ Це була загальна течія в тодішній російській літературі (див. М. Возняк, Історія укр. літератури, т. III, ч. 2, стор. 296; Н. Петров, Лобисевич, стор. 61). Ще р. 1777 у Петербурзі В. Рубан видав свій переклад «Виргилия Георгик четыре книги... с приобщением I еклоги Виргилиевой» (Д. Нагуевский, История, II, 83). У березневій книзі за 1779 р. журналу «Утренний Свет», що його видавав М. І. Новіков, був уміщений переклад «Еклога из Виргилия» (А. Неустроев, Ист. розыск., стор. 235). Далі, у жовтневій книжці «Новых Ежемесячных Сочинений» за 1793 рік був надрукований російський переклад I еклоги Вергілія, зроблений В. Рубаном (А. Неустроев, Ист. роз., стор. 421). За життя Лобисевича були опубліковані ще переклади IV еклоги (Кутузова в «Друге Просвещения» за 1804 рік) й VII еклоги (Салтикова, там же за 1805 рік). Повний російський переклад Еклог був зроблений проф. Олексієм Мерзляковим і опублікований у Москві в 1807 році, отже після смерті О. Лобисевича. Про російські переклади Еклог — див. Д. Нагуевский, История II, 83.

Цілком слушно пише Микола К. Зеров: «В українському письменстві... травестія вийшла на сцену з «Пастухами» Лобисевича та «Енеїдою» Котляревського на самім переломі XVIII і XIX століть» (М. Зеров, Нове українське письменство. Вип. I, Київ, 1924, стор. 17. А втім, в іншому місці — оп. сіт., ст. 11, прим. 2 на стор. 11—12 — М. К. Зеров повторює без застережень думку Петрова про те, що «Пастухи» можуть припадати на десятиліття 1767—1776 р. р.). Даремно заперечує цю думку С. О. Єфремов, який, у своїй рецензії на книгу Зерова, каже, що «написані „Пастухи“ Лобисевичеві можливо навіть раніше, бо десь між 1769 і 1776 р. р.» («Записки Іст.-Філ. Відділу УАН», кн. VII—VIII, стор. 505. К., 1926).

Так само правильно сказано в Українській Загальній Енциклопедії (т. II, стор. 511), що «укр. переріб Віргілієвих еклог» Лобисевича — «б. 1794» року.

Треба визнати, що літературний хист був взагалі властивий Лобисевичам. Племянник О. Лобисевича — Петро Павлович Лобисевич (1764/68—1816), колезький асессор, був письменник і видав у 1816 році, в Петербурзі, «Новые басни и сказки в стихах» (в 2-х частинах): «Книжка эта, между прочим — зауважуе О. М. Лазаревский, — показывает обстоятельное знакомство автора с классической мифологией» («Списки Черниговских дворян 1783 г.», стор. 123, прим.). Про П. П. Лобисевича — див. «Русский Биографический Словарь», том «Лабзина-Лященко», СПб., 1914, стор. 569; В. Модзалевский, Родословник, III, 182 (тут неточно сказано, що П. П. Лобисевич був у 1800 р. «советником I департамента Черниговского Генерального Суда»: то був, звичайно, О. К. Лобисевич); Г. Геннади, Справочный словарь, II, 244; С. Венгеров, Источники, III, 497.

Брат П. П. Лобисевича — Степан Павлович Лобисевич (1753/56— жив. 1796), капітан-лейтенант (фльоти), згодом надвірний совітник, страпчий Орловської Палати Карного Суду (1791) й директор народних училищ в Орловській губернії, теж не чужий був поезії й, крім того, був перекладачем. Зокрема, йому належить переклад французького роману «Любовь Палирия и Дирфии» (СПБ., 1774), присвячений адміралу І. Л. Голенищеву-Кутузову. Для характеристики С. П. Лобисевича цікаво те, що в одному вірші він писав:

«Тебя произвела во свет на то природа,
Утехой чтоб ты был для страждуща народа»

(Див. Записки В. Н. Геттуна. — «Исторический Вестник», 1880, т. I, стор. 41—42).

Про С. П. Лобисевича — див. КЦАСА, фонд № 280, неопи-сані справи; В. Модзалевский, Родословник, III, 182; Г. Геннади, Справочный словарь, II, 244; С. Венгеров, Источники, III, 497; «Частная переписка Г. А. Полстики», стор. 142, прим.; Записки В. Н. Геттуна в «Историческом Вестнике», 1880, I, стор. 41—42.

Нарешті, близький до літератури був і син О. К. Лобисевича — Василь Опанасович Лобисевич (к. 1775—1816), капітан у відставці, згодом надвірний совітник і маршал Новгородсiверського повіту (1812—1816). Він р. 1792, у Петербурзі, опублікував «Стихи генерал-порутчику А. А. Беклешову» (Сопиков, Опыт русской библиографии, ч. IV, СПб., 1905, стор. 322, № 11438). Про В. О. Лобисевича — див. В. Модзалевский, Родословник, III, 183—184; С. Венгеров, Источники словаря русских писателей, т. III, Петроград, 1914, стор. 497.

РОЗДІЛ VI

Часи Павла I внесли чимало і то досить різких змін. Літературно-наукові можливості в російській столиці звужуються, а в той же час на Україні відбувається ряд важливих реформ. Наприкінці 1796 року були ліквідовані намісництва, і Лівобережна Україна, кол. Гетьманщина, знову об'єднується під назвою «Малоросійської губернії» (у складі 20 повітів).¹⁵¹ Ще в грудні 1796 року Настасія Степанівна Полуботок сповіщала своїм родичам такі новини з Чернігова: «Новостей много, но то самое болше всего важнее, что точно будет толко две коллегии в Чернѣгове и Кисеве, и тепер господа присутствующие (себто чиновники. — О. О.) в превеликих хлопотах . . . Константин Павлович (великий князь, — О. О.) здесь будет великим гетманом, а при нем Гудович (очевидно, Андрій Васильович. — О. О.) регентом».¹⁵² До цього не дійшло, але все ж головний осередок громадсько-політичного життя Лівобережжя пересунувся з Новгород-Сіверського до Чернігова, який став центром нової «Малоросійської» губернії. Сучасники одно-стайно пов'язують з цим занепад Новгород-Сіверського.¹⁵³ Чиновники переходять на службу частково до Чернігова, частково до інших губерніяльних міст; дехто, за віком і звичкою мешкання, подається на відставку; поміщики роз'їздяться по своїх маєтках. Новгород-Сі-

¹⁵¹ I Полное Собрание Законов, т. XXIV, № 17594 (30. XI. 1796). Див. *ibid.*, № 18117, стор. 709 (29. VIII. 1797).

¹⁵² «Любецкий Архив», В. I. К., 1898, стор. 192.

¹⁵³ «Ужасный пожар, случившийся в 1791 году и превративший город в кучу пепла, и уничтожение губернии, последовавшее в 1797 году, заставившее и помещиков, и чиновников переселиться или в деревни, или на службу в Чернигов, привели как город (Новгород-Сіверський), так и оставшихся жителей крайне в жалкое состояние» — пише новгородсіверець, молодший сучасник епохи І. М. Сбитнев (*И. Сбитнев, Город Новгород-Северский*. — «Отечественные Записки», 1828, № 96, квітень, стор. 110). Остаточна ліквідація намісництва, за словами Сбитнева, відбулася І. IX. 1799 р. (*ibid.*, 134).

верський знову перетворюється на тихе й сонне повітове місто.

О. Лобисевич повертається (під впливом дружини, якщо вірити Винському)¹⁵⁴ на державну службу. 4. III. 1797 року він був призначений радником I департаменту «Малоросійського» Генерального Суду з перейменуванням у надвірні совітники.¹⁵⁵ В 1798 році він одержав чин колезького совітника,¹⁵⁶ а в 1800 році, обминаючи чин статського совітника, став дійсним статським совітником.¹⁵⁷

Життя в Чернігові не відірвало Лобисевича від його літературно-наукових інтересів. Чернігів був на той час адміністративним центром цілого Лівобережжя, себто колишньої Гетьманщини. Що-правда, загальний національно-культурний фон життя наприкінці XVIII століття тут був, очевидно, блідший, ніж перед тим у Новгороді-Сіверському. Недарма кн. Олексій Борисович Куракін, «малоросійський» генерал-губернатор, побувавши в Чернігові 1802 року, писав братові, кн. Олександрові Борисовичу, що в Чернігові «нет совершенно общества. Никто из дворян, кроме чиновников, никогда там не жили».¹⁵⁸ Це було вже тоді, коли губерніяльний центр перенесений був до Полтави. В часи чернігівської служби Лобисевича (1797—1801 р. р.) було інакше. Той же кн. Куракін у Чернігові «нашел . . . много лиц, заслуживающих уважения, и общество, когда приходится говорить о делах, очень интересное и прият-

¹⁵⁴ Г. Винский, Мое время, стор. 121.

¹⁵⁵ В. Модзалевский, Родословник, III, 181. Проте, Модзалевський помиляється, кажучи, що Лобисевич був тоді перейменованим на колезького совітника (ibid.). Це сталося в 1798 році.

¹⁵⁶ «Сенатский Архив», I, 449 (14. X. 1798 р.). Див. І. Смоленський, Бюрократична верства на Україні наприкінці 18 і на початку 19 століття. — «Україна», 1930, VII—VIII, стор. 72.

¹⁵⁷ «Сенатский Архив», I, 618 (21. V. 1800 р.).

¹⁵⁸ Труды Полтавской Ученой Архивной Комиссии, в. X, стор. 61.

ное. Г. Сулима (Яким Семенович Сулима — 1737—1818, — вихованець Київської Академії, письменник і перекладач, тоді генеральний суддя I департаменту, шеф Лобисевича — О. О.)¹⁵⁹ человек с большим образованием; Милорадович (Григорій Петрович — 1765—1828, — генеральний суддя II департаменту, вихованець Кенігсберзького й Геттінгенського університетів. — О. О.),¹⁶⁰ родственник гр. Кочубея, очень любезный, и разговор его очень приятен, он много путешествовал».¹⁶¹

Отож, і в Чернігові Лобисевич зустрів чималий гурт визначних українських громадських і культурних діячів. Насамперед тут були деякі новгородсіверці, добре знайомі Лобисевичу: П. Г. Коропчевський, «малоросійський» віце-губернатор; Г. К. Долинський, голова Чернігівського Верхнього Земського Суду; М. Є. Марков, спочатку радник Казенної палати й Губерніяльного правління, а згодом директор Чернігівської гімназії; І. І. Халанський, «Малороссийских школ директор».¹⁶² Серед вищої чернігівської адміністрації того часу, як світської, так і церковної, були визначні люди, до того ще — дехто з них — давні знайомі Лобисевича. Це були: архієпископ Чернігівський Віктор Садковський, товариш Лобисевича з Київської Академії; Феофан Шиянов-Чернявський, архимандрит Чернігівського Єлецького монастиря й ректор Чернігівської духовної семінарії (згодом єпископ Чигиринський і єпископ Полтавський і Переяславський), людина з виразними укра-

¹⁵⁹ Про нього — див. В. Модзалевский, Родословник, IV, стор. 810—811; «Україна», 1930, VII—VIII, 71, 74; «Сулимовский Архив», К., 1884. Про зв'язки Я. С. Сулими з Новгородсіверщиною — «Сул. Арх.», 156—164.

¹⁶⁰ Про нього — див. В. Модзалевский, III, стор. 523; «Україна», 1930, VII—VIII, 71—74; D. Oljančyn, Aus dem Kultur- und Geistesleben der Ukraine. — „Kyrios“, 1937, Heft III, S. 276; Heft IV, S. 356.

¹⁶¹ Труды Полтавской Ученой Архивной Комиссии, в. X., стор. 61.

¹⁶² Див. вище.

їнськими симпатіями;¹⁶³ Чернігівський губернатор (1797—1800) Михайло Павлович Миклашевський (див. вище);¹⁶⁴ генеральний суддя (1797—1818) Я. С. Сулима (1737—1818); та інші. Особливий інтерес являють, у данім разі, такі постаті, як Адриян Іванович Чепа (поч. 1760-х р.р. — к. 1822), помічник «малоросійського» пошт-директора, великий український патріот, знавець української старовини, власник дуже цінної збірки історичних матеріалів,¹⁶⁵ — й Опанас Филимонович Шафонський (1740—1811), доктор прав, філософії й медицини, вихованець німецьких університетів (Галле, Лейден, Страсбург), голова Чернігівської Палати Карного Суду (1788—1796), безперечно, найвидатніший культурний діяч тогочасного Чернігова.¹⁶⁶ Нарешті, не чуже було Лобисевичеві чернігівське коло українських патріо-

¹⁶³ Див. *Филарет*, *op. cit.*, кн. II, Ч., 1873, стор. 209; III, 27; Киевская Старина, 1905, XI—XII, стор. 324.

¹⁶⁴ В. *Модзалевский*, III, 490—491; «Україна», 1930, VII—VIII, стор. 71, 74.

¹⁶⁵ А. *Лазаревский*. Заметки про Чепу («Киевская Старина», 1890, V, стор. 364—369; 1891, I); В. *Горленко*, Южнорусские очерки и портреты, К., 1898 (й «Киевская Старина», 1893, I); Д. *Дорошенко*, Огляд української історіографії, 64—65; «Україна», 1930, VII—VIII, стор. 78.

¹⁶⁶ Русский Биографический Словарь, том «Чаадаев-Швитков», СПб., 1905, стор. 567; *Евгений*, Словарь. II, 248; М. *Бережков*, А. Ф. Шафонский и его труд: Черниговского Наместничества Топографическое описание. Ніжен, 1910 («Сборник Историко-Филологического Общества при Институте кн. Безбородко в Нежине», том VII. Ніжен, 1911); Н. *Стороженко*, А. Ф. Шафонский («Киевские Университетские Известия», 1886, X); М. *Горбань*, «Записки о Малой России» О. Шафонського («Науковий збірник Історичної Секції УАН за рік 1926», стор. 132—145); передмова до «Топограф. Опис.» (вид. 1851 р.); «Черн. Губ. Вед.», 1851, додатки до № 12; Д. *Оляничин*, *op. cit.*, 277 (Галле), 362 (Страсбург). У росстрах лейденців, наведених у праці д-ра Д. Оляничина (*ibid.*, 358—359), Шафонського немає. О. М. *Апанович*, Значення праці О. Ф. Шафонського «Черниговского наместничества топографическое описание» для вивчення історії Лівобережної України другої половини XVIII ст. — «Український Історичний Журнал», 1960, ч. 5; В. Ф. *Горляк*, Нариси з історії української етнографії..., стор. 110—115.

тів, оборонців станових прав лівобережно-українського дворянства: В. Чарнищ, Чернігівський губерніяльний маршал (1797),¹⁶⁷ Роман Іванович Маркович (к. 1747—ж. 1800), «малоросійський» губерніяльний прокурор (1799, 1800),¹⁶⁸ Тимофій Васильович Калинський, старий новгородсіверець, згодом депутат Чернігівського дворянства (1805), давній знайомий О. Лобисевича,¹⁶⁹ — все надзвичайно інтересні люди, яким О. М. Лазаревський присвятив кілька незаслужено гострих рядків.¹⁷⁰

¹⁶⁷ Г. Милорадович, Родословная книга, т. II, «приложения», ст. III.

¹⁶⁸ В. Модзалевский, Родословник, III, 429—430.

¹⁶⁹ Киевская Старина, 1897, IV, 17—21, 31—36; «Науковий Збірник Історичної Секції УАН за рік 1926», стор. 138 і прим. I; наша праця «Люди Старої України», стор. 33—48. Документальні матеріали про Т. В. Калинського, зокрема, його цікава автобіографія — у Київському Центральному Архіві Стародавніх Актів, фонд Новгородсіверського Намісницького Правління, неописані справи 1782 р.; фонд Малоросійської Колегії, 1783, № 2033.

¹⁷⁰ А. Лазаревский, Замечания на исторические монографии Д. П. Миллера о малорусском дворянстве и о статутных судах (Харків, 1898), стор. 26.

Цікавими людьми на фоні Чернігівського громадянства були ще:

Андрій Максимович Руновський (к. 1762—ж. 1809), «Малоросійський» віце-губернатор (1799, 1800), людина з великим стажем дипломатичної служби в Колегії Чужоземних Справ у Петербурзі (зокрема, «при секретных делах, вверенных д. т. с. А. А. Безбородку»); він брав участь у мирних переговорах з Туреччиною, а р. р. 1793—1794 був «при исполнении поручений» при генерал-губернаторі Мінської, Ізяславської й Брацлавської губерній Тутолміні; р. р. 1794—1797 був директором Економічної Чернігівської губернії. Згодом — Нижегородський губернатор (1807—1809) (В. Модзалевский, Родословник, IV, 403).

Миколай Романович (старший) Политковський (1764—1830), вихованець Московського університету; фур'єр у штаті фельд-маршала Рум'янцева-Задунайського (1790—1792); перекладач Колегії Чужоземних Справ (1794—1795). Р. 1795 був посланий до Англії «для дел вспомогательной эскадры, производимых на иностранных языках» (1795—1797). Директор шкіль Київської губернії (1798—1800); цензор у «Малоросійському» Поштамті (1800—1802); радник Чернігівської Казенної Палати (з 1803 р.); згодом Чернігівський віце-губернатор. Автор перекладів: «Об электрической материи тела человеческого» Бертолона (з

У 1801 (чи 1802) році Лобисевич остаточно виходить у відставку¹⁷¹ й оселюється на постійне мешкання в своєму Ленківському хуторі. Тепер він має повну змогу віддатися своїм улюбленим літературним заняттям. Захоплений своєю волею, він ділиться цим своїм почуттям зі своїм старим приятелем і однокашником з Київської Академії — Київо-Софійським катедральним протоєресм Іоаном Левандою, який, очевидно, перед тим відвідав його у Ленкові. Відповідаючи Лобисевичеві, Леванда писав 20. X. 1802 року: «Я поздравляю Вас искренне с покоем, пенсионом, со всеми выгодами и с штаб-лекарем, желая, чтоб в лекарствах Вы никогда нужды не имели. Удалясь в недалекую Сиверию, Вы сблизились ко мне; Вас греет тут царская милость, а Вы своим человеколюбием меня. Наша Сибирь сия¹⁷² довольно тепла. Я летел бы в Ленков — видеть прикрываемый горами, лесом дом, и пред ним луга и речку Рому,¹⁷³ а паче хозяина и милое семейство его; для них и ими все мило тут . . . Не глядя на осень, попользовавшись я тишиною леса, сему месту врожденною, просил бы милого хозяина к речке взять уду, и ловить рыбу со мною в нашей Роме».¹⁷⁴

франц., М., 1789, з присвятою гр. К. Г. Розумовському) й «Описание совершеннейшего планетника и показателей движений луны и земли». Вид. Адамса (з англ., СПб., 1797) (В. Модзалевский, Родословник, IV, стор. 157—158).

¹⁷¹ Дата відставки, через брак документів, не зовсім ясна. Чин дійсного статського совітника Лобисевич одержав р. 1800, не при відставці. А втім, мабуть таки незабаром він подався до демісії. З контексту листа І. Леванди з 20. X. 1802 року (див. у тексті) видно, що відставку Лобисевич одержав вже за царювання Олександра І. отож, десь у 1801—1802 р. р.

¹⁷² Гра слів: Siveria-Siberia.

¹⁷³ У друкованому тексті помилково: «Рама».

¹⁷⁴ Труды Киевской Духовной Академии, 1878, № II, стор. 346—347 (Ф. Терновский и С. Голубев, Киево-Софийский протоиерей Иоанн Леванда).

Окрім спільних товариських спогадів про навчання у Київській Академії, Леванду й Лобисевича могли в'язати між собою також спільні історичні й літературні інтереси. Аджеж у Ле-

Але старий Лобисевич був уже на Божій дорозі. Він помер восени 1805 року (до 19 жовтня). Вмираючи, він згадував про свої молоді роки, про Київську Академію, заповідав правити по собі панахиди в Києво-Братському монастирі. Його старий товариш Леванда, в листах до вдови, оплакував «нашего общего друга».¹⁷⁵

ванди була якась збірка історичних матеріалів, про яку згадує О. Ф. Шафонський у листі до єпископа Чигиринського Феофана Шиянова 1803 року («Києв. Унів. Известия», 1886, X, стор. 147 і далі).

Леньківські вражіння (хоч і пізнішого трохи часу), мабуть, відбилися у віршах Івана Андрієвича Горленка (1790— перед 1850), «одного из стихотворцев — обывателей начала века» (XIX. — О. О.), за виразом В. П. Горленка (В. Г-ко, Один из стихотворцев — обывателей начала века. — «Киевская Старина», 1897, III, стор. 502—508; див. В. Модзалевский, Родословник, I, 317). Серед його віршів є «Леньковский день», а також «Вечер в Посудичах» («Києв. Стар.», 1897, III, 507). На жаль, ці вірші неопубліковані, і нам не пощастило встановити, чи вони десь зберігаються в рукопису.

¹⁷⁵ Труды Киевской Духовной Академии, 1878, № 12, стор. 693 (лист з 19. X. 1805 до К. М. Лобисевич, Новгород-Сіверський), 696 (лист з 8. XI. 1805 до неї ж, у Леньків). Ці листи й визначають дату смерті Лобисевича (осінь 1805 року), яка була невідомо В. Л. Модзалевському («† до 1824» — пише він у «Родословнику», т. III, стор. 182). Вдова, очевидно, просила Леванду скласти напис до надгробку (див. ТКДА, 1878, XII, 693).

«Мир праху твоему, любезный Афанасий Кириллович!» — згадував пізніше, у своїй далечині, за свого зятя Г. С. Винський («Мое время», 36).

ДОДАТОК

ЛИСТ О. ЛОБИСЕВИЧА
ДО АРХИЕПИСКОПА ГЕОРГИЯ КОНИСЬКОГО

30 вересня 1794 року. СПБ.

Преосвященнейший Владыко, Милостивый Архипастырь! Я малейший клас той жатвы, которая в Кieve под начальством Вашего Преосвященства красовалась и созревала. Давнее то время! Уже и я, тогдашний отрок, теперь старик, на седьмой десяток жизни вступивший; сей небольшой мой домашний рощет упоминаю, относя по оному воображение к чести долговременной жизни Вашей. Там тогда были под рукою Вашею сотрудники Вашего Преосвященства: Щербацкий, отменный талант в изъяснении правил греческого языка имевший, — Нащинский, переводы и поэзию российскую введший, — Максимович, красота ипостаси и гласа человеческого, муж двух светов и великой учености, — смиренномудренный Гирчич и Ярошевский, — и уже все отошедшие ко отцем. Неприятно возвращение памяти на пустое место, — на то место, где ничего нашего знакомого не стало, все прахом покрылось; но прошу извинить; привел сие, да по гласу ягненка своего оплота узнаете. Часто я слышал Ваше Преосвященство в живых, часто о Вас был и во неизвестности; не высоко в жизни сижу, не далеко вижу, как знакомства мои меня осведомляли. Покаместь сосед мой Григорий Полѣтика здравствовал, он, которого также имя одно вздыхая воспоминаю, и дети его несчастны, он возобновлял в памяти моей великое и милос имя Ваше. Часто мы в беседе нашей видели Ваше Преосвященство в Братской церкви на катедре, *«если бы в сей пресветлый праздник»* все-радостно нам вещающего и восхищающего, — часто там

в сонме всей философской и богословской юности во прениях учености с Ляскоронским премогающего. Но все сие есть уже не бытие, а только воспоминание; за-красм и сие, бегом времени удаленное.

На сих днях был я у Алексея Ивановича Мусина Пушкина. Как я обрадовался, что и паки услышал Ваше Преосвященство в живых! Как я больше обрадовался, когда и увидел жизненность Вашу, образ души Вашей, мысли Ваши, Вас самых, речь Вашу, которая по духу, в ней обитающему, столько мне из детства моего знакома: вынесли мне из книгохранительницы его пре-восходительства: *«Солнце наше около нас обращается, да мы почием»*. Хвально и прославленно имя Гомера и Ахиллеса! Но то не мое дело; мое есть донесение той радости, что я услышал еще в живых Ваше Преосвященство. Детство есть новый скудельный сосуд; чем снова первой раз напоится, то в нем навсегда пребудет. Ему своего младенчества мамки, отрочества учителя и наставники, юношества начальники суть предметы вечной памяти, любления, почитания и преданности сердца, которое, в то время быв порожнее, сими предметами однажды наполнившись, с ними растет, живет и умирает. Часто слышал я восторги сего сердечного движения: а! то был мой учитель, наш префект, ректор и прочая. Преприятные воспоминания!

Учителю моему, нецасному Давиду, еесли можно так назвать философа стоического, по лестнице чиноначалий не высоко возшедшего, и часто или оступавшегося, или толкнутого, имел я счастье наконец быть другом, а по несколько и облегчителем его затрудненной жизни. Вашему же Преосвященству хотя бы мне при-знакомиться; по поздъм обосторонным летам и сего утешения для меня довольно. И когда уже так поздно стало ловить случаи, искать обстоятельств зближивающих, то хотя сим вкратце введу себя и всю свою жизнь в знание Вашему Преосвященству и знаком стану.

Я малороссиянин; сын значкового товарища; учился в Киеве; отлучился оттуду в первый год архимандрии Вашей. Брат мой был при гетмане; его посредствием отдан я в Академию Наук Санктпетербургскую; оттуду у гетмана переводчиком; при нем же в штате фельдмаршальском секретарем; при нем в чужих краях вояжировал, и получив от милости его хорошую деревню, уволился от службы полковником. Женился и за женою — деревню; имею одну дочь замужем, другую в Смольном, сына капитаном в армии. Сарра моя в живых. Помещик я и житель Новгородского Северского наместничества, а ныне на время в Петербурге; прошу благословения себе и всему дому моему и голову мою наклоняю.

Теперь как знакомый могу сказывать мои желания и мои нужды, есьли бы какие были. Не за моей памяти, а может быть годом перед моим приездом в Академию Киевскую, играна там трагедия сочинения Вашего Преосвященства «О Воскресении мертвых»; оную имею. Но не имею и нигде достать не могу к оной трагедии интерлюдий, бывших сочинения Вашего Преосвященства или славного Танского, природного стихотворца, во вкусе площадном, во вкусе Плавтовом. Когда способность была достать и иметь, тогда ребяческая несмысленность о том не помышляла; довольствовались из чужого рта питаться, слышать от другого стихов несколько. А когда познание доброт цену оным открыло, тогда уже способность удалилась. Едина верная надежда на книгохранилице Вашего Преосвященства, в котором не быть сему сочинению не можно.

Как во всяком покрое платьев, так во всяком наречии языков есть своя красота; а к тому, когда и дым отечества сладок, то сия воня благоухания мыслей отечественных суть наисладчайшая. Для чести нации, матери нашей, всегда у себя природою и ученостию великих людей имевшей, столько светил выпустившей, для

любителей своего отечества, для знающих под корою просторечия находить драгоценности мыслей, прошу Ваше Преосвященство велико одолжить меня, интерлюдии, Танского то или Ваши, приказав написать, по почте мне в Санкт-Петербург доставить, да изыдет во свет, да даст величие отечеству своему наш Плавт, наш Мольер, сжели что не боле. Ибо я помню некоторые стихи, описание Великодня, бегство сатаны и смерти, смерть Иуды: прекрасные описания. Наперед плачу одолжение Вашего Преосвященства: посылаю при сем Виргилиевых Пастухов, мною в малороссийский кобеньяк переодетых. Мала моя заплата по малоценности своей копии, но прошу принять, как две лепты вдовицыны приняты были по усердию.

За сим желаю, да не спешит солнце жизни Вашего Преосвященства к своему западу, да удивится и сам Навин, да позавидует счемшись с Вами Мефусаил; да усумнится Ной, второго Вас Ноя чая; да развернется свиток жизни Вашей вспять, да дастся на плане оного место моему бытию и моей преданности, да узрят потомки в Вас едином столетия бытописание живое, да будет неугасаем свет Киева, Слуцка, Могилева, Оршани, Мстиславля; да свет во свет не через тьму перенесется, но да конец оного соединится с началом без пресечения и изменения, да все вещество человечества в свет фосфора безсмертного обратится, желая желаю, и с глубочайшим высокопочитанием есмь и пребуду, Преосвященнейший Владыко, Милостивый Архипастырь, Вашего Преосвященства покорнейший слуга Афанасий Лобисевич.

1794 сентября 30. Санктпетербург.

(«Археографический Сборник документов, относящихся к истории Северо-Западной Руси». Т. II. Вильна, 1867. Ст. 145—148).

ОПАНАС ЛОБИСЕВИЧ

(1732—1805)

Резюме

В історії українського національного відродження 19 ст. особливий інтерес являють його початки, які й досі залишаються дуже мало дослідженими. Отож, чергове завдання української історіографії — вивчити ті національно-культурні явища, що, органічно пов'язані з попередньою історією української національно-громадської думки часів Гетьманщини (17—18 ст.), свідомо й яскраво започаткували нове національне відродження України. Одним з таких явищ була літературно-громадська діяльність Опанаса Лобисевича, цього, за виразом проф. М. І. Петрова, «попередника Котляревського».

Опанас Кирилович Лобисевич народився коло 1732 року, в м. Погарі, в родині значкового товарища Стародубівського полку. Вчився в Київській Академії (1747—1753) і в Університеті при петербурзькій Академії Наук (1754—1760 р.р.). Перебуваючи в Петербурзі, Лобисевич нав'язує дружні стосунки серед вищої української й російської інтелігенції (приміром, з Г. А. Полетикою й О. І. Мусін-Пушкіним), які він зберіг до кінця свого життя. Під впливом цього оточення розпочалися перші кроки Лобисевича в царині літератури (переклади з латинського в журналі «Трудолюбивая Пчела» р. 1759). Року 1760 Лобисевич був призначений перекладачем при Академії Наук, а наступного року був переведений на таку ж посаду до штату гетьмана Кирила Розумовського. Відтоді починається його довга служба при Ро-

зумовському в характері його особистого секретаря, начальника його фельдмаршальської канцелярії й «генераль-ад'ютанта». Разом з гетьманом Лобисевич їде за кордон, де подорожує в Німеччині, Франції, Італії, можливо, Англії, майже два роки (1765—1767). Продовжується й літературна діяльність Лобисевича (переклади з французького і латинського в петербурзькому журналі «Барышек Всякия Всячины» 1770 р.).

Р. 1774 Лобисевич виходить у відставку з чином армійського полковника й оселюється в своїх маєтках в Новгородсіверщині. Тут широко розгортається його громадська діяльність як одного з лідерів новгородсіверського шляхетства (з 1783 по 1787 рік він був послідовно повітовим і губерніяльним маршалом) й представника українського патріотичного гуртка, що існував у Новгороді-Сіверському в 1780—1790-тих роках.

Р. 1794 Лобисевич якийсь час живе в Петербурзі, зайнятий різними літературно-видавничими справами й плянами. Перед ним відкриваються широкі обрії української національної літератури. В листі до свого вчителя, архиєпископа Георгія Кониського Лобисевич писав 30. IX. 1794 р.: «Как во всяком покрое платьев, так во всяком наречии языков есть своя красота; а к тому, когда и дым отечества сладок, то сия вона благоухания мыслей отечественных есть найсладчайшая». «Для чести нации, матери нашей, всегда у себя природою и ученостью великих людей имевшей, столько светов выпустившей, для любимого нашего отечества, для знающих под корою просторечия находит драгоценности мыслей», — Лобисевич мав намір опублікувати українські інтерлюдії Танського до трагікомедії Г. Кониського «Воскресение мертвых», — «да даст величие отечеству своему наш Плавт, наш Мольер, ежели что не боле».

Опанас Лобисевич мусить зайняти належне місце в історії українського письменства. Він був автором «Вер-

гилієвих Пастухов... в малоросійській кобеняк переодѣтых» (українська переробка славнозвісних «Буколік» Вергілія). Хоча цей твір Лобисевича не дійшов до нас, але маємо підстави думати, що в буколічну форму античного поета Лобисевич умістив політичні думки, мрії й прагнення сучасного йому українського громадянства. Отож, в особі Лобисевича маємо ідеолога української національної літератури, справжнього попередника Котляревського, предтечу українського національного відродження 19. століття.

Після короткої служби в Чернігові на посаді радника І. Департаменту Генерального Суду (1797—1801 р.р.) Лобисевич вийшов у відставку з чином дійсного статського совітника й останні роки життя провів у своєму маєтку, в с. Ленькові (7 км. од Новгород-Сіверського). Там він і помер восени 1805 року.

OPANAS LOBYSEWYTSCH
(1732—1805)

Zusammenfassung

In der Geschichte der ukrainischen nationalen Wiedergeburt des XIX. Jahrhunderts erwecken ein besonderes Interesse die Anfänge dieses Jahrhunderts, die bis zum heutigen Tage sehr wenig erforscht geblieben sind. Infolgedessen hat sich die ukrainische Geschichtsschreibung zur Aufgabe gestellt, alle diejenigen national-kulturellen Ereignisse zu studieren, die — indem sie mit der vorhergehenden Geschichte der ukrainischen nationalen Ideenwelt der ukrainischen Hetmanenzeit (17. bis 18. Jahrhundert) ziemlich eng verbunden sind, eine neue nationale Wiedergeburt der Ukraine ganz bewußt und unzweideutig angeregt hatten. Eine von solchen Erscheinungen war die literarische-gemeinnützige Tätigkeit von Opanas Lobysewytsh, dieses — wie sich Professor M. I. Petrow diesbezüglich ausgedrückt hatte — Vorgängers des Vaters der ukrainischen modernen Literatur — von Iwan Kotliarewskyj.

Opanas Kyrylowytsh Lobysewytsh wurde etwa um das Jahr 1732 in der Stadt Pohar als Kind des Adjutanten des ukrainischen Kosakenregiments von Starodub geboren. Er studierte an der berühmten Kyjiwer Akademie (1747—1753) sowie auf der Universität an der Petersburger Akademie der Wissenschaften (1754—1760). Während seines Aufenthaltes in Petersburg lernte Lobysewytsh dort viele ukrainische und russische Intellektuelle (z. B. H. A. Poletyka und O. I. Mussin-Puschkin) kennen. Unter dem Einfluß dieser seiner neuen Umgebung begann Lobysewytsh seine ersten Schritte auf dem literarischen Gebiet (so z. B. Übersetzungen aus lateinischen Werken in der Zeitschrift „Die fleißige Biene“ [„Trudoliubwaja Ptschela“] im Jahre 1759) zu tun. Im Jahre 1760 wurde

Lobysewytsch zum Übersetzer an der Petersburger Akademie der Wissenschaften ernannt. Ein Jahr darauf erhielt er die gleiche Stelle beim ukrainischen Hetman Kyrilo Rozumowskyj. Von nun an datiert sein langjähriger Dienst bei Rozumowskyj als Sekretär des ukrainischen Hetmans, Chef seiner Feldmarschallkanzlei und „Generaladjutant“. Zusammen mit dem Hetman begibt sich Lobysewytsch ins Ausland und bereist Deutschland, Italien, Frankreich und höchstwahrscheinlich auch England im Laufe von zwei Jahren. Zu dieser Zeit betätigt sich Lobysewytsch auch literarisch (seine Übersetzungen aus französischer und lateinischer Sprache im Petersburger Journal „Baryschek Wsiakija Wsiatschyny“ — „Gewinnbringendes Allerlei“ — im Jahre 1770).

Im Jahre 1774 tritt Lobysewytsch als Armee-Oberst in den Ruhestand und läßt sich als Gutsbesitzer in der Gegend von Nowhorod Siwerskyj nieder. Hier entfaltet er eine überaus rege gemeinnützige Tätigkeit als einer von den Führern des Adels von Nowhorod Siwerskyj (vom Jahre 1783 bis 1787 war er ununterbrochen Bezirks- und Gubernialmarschall gewesen) und als Vertreter einer ukrainischen patriotischen Gruppe, die in Nowhorod Siwerskyj in der Zeit 1780—1790 existierte.

Im Jahre 1794 befand sich Lobysewytsch in Petersburg, wo er sich mit verschiedenen literarisch-publizistischen Angelegenheiten und Plänen befaßte. Vor ihm eröffnen sich hier Möglichkeiten einer neuen breit angelegten ukrainisch-nationalen literarischen Betätigung. In seinem Schreiben an seinen Lehrer, den Erzbischof Georg Konyskyj, vom 30. September 1794, schrieb Lobysewytsch folgendes: „Wie bei jedem Kleiderschnitt, so ist auch in jeder sprachlichen Mundart ihre eigentümliche Schönheit und Anmut vorhanden. Und da der vaterländische Rauch süß ist, so ist auch der Duft der vaterländischen Gedanken und Sinne am süßesten. Zu Ehren der Nation, unserer Mutter, die schon durch ihre Natur und Gelehrsamkeit so viele große Männer und viele Wissenschaftler für unsere teure Heimat hervorbrachte, denn unter der Rinde der Einfachheit fand dieselbe eine kostbare Gedankenwelt...“ Ja, Lobysewytsch trug sich mit dem Gedanken herem, ukrainische Interludien von Tanskyj zur Tragikomödie von H. Konyskyj „Woskressenije Mertwych“

(„Die Auferstehung der Toten“), zu veröffentlichen, „damit unserem Vaterland seine Größe und Würde — unser Plautus, unser Molière, wenn sogar nicht mehr, zuteil werden“.

Opanas Lobysewytsh gebührt ein dementsprechender Platz in der Geschichte der ukrainischen Literatur. War er doch der Verfasser der „Schäfer“ von Vergilius, die in das kleinrussische Oberkleid verkleidet wurden (ukrainische Bearbeitung der weltberühmten Hirtendichtung von Vergilius). Obgleich dieses Werk von Lobysewytsh verloren gegangen ist, so sind wir nichtsdestoweniger berechtigt anzunehmen, daß Lobysewytsh die bukolische Form des antiken Dichters dazu benutzte, um die Gedanken und Wünsche der zu seiner Zeit lebenden Ukrainer zum Ausdruck zu bringen. Deshalb ist Lobysewytsh als ein Ideologe der ukrainischen nationalen Literatur, als ein wahrhafter Vorgänger von Iwan Kotliarewskyj und als Vorläufer der ukrainischen nationalen Wiedergeburt des XIX. Jahrhunderts anzusehen.

Nach einer kürzeren Dienstzeit in der nordukrainischen Stadt Tschernyhiw als Rat des I. Departments des Generalgerichts (1797—1801) trat Lobysewytsh als Staatsrat in den Ruhestand. Die letzten Jahre seines Lebens verbrachte er auf seinem Gut im Dorfe Lenkiw (etwa 7 km von der Stadt Nowhorod Siwskyj entfernt). Dort verschied er im Herbst 1805.

OPANAS LOBYSEVYCH

(1732—1805)

Summary

In the history of the Ukrainian national renaissance of the XIXth century are especially interesting the first beginnings that up to this day have not been thoroughly studied. That is why the primary task of the Ukrainian historiography is to explore all those national and cultural phenomena that have an organic connection with the previous history of the Ukrainian spiritual movement during the rule of the Ukrainian Hetmans in Ukraine (17th till 18th century). Why are the respective researches so urgently necessary? Because the manifestations of the Ukrainian national life of that time have initiated a new national renaissance of Ukraine. We cannot but mention here the literary-political activity of the great Ukrainian patriot Opanas Lobysevych.

Opanas Kyrylovych Lobysevych was born about in 1732 in the town of Pohar as a son of the flagcomrade of the Cossack regiment in Starodub. He completed his studies at the famous Ukrainian Mohyla-Academy in the Ukrainian capital Kyiv (1747—1753) and in the university of Petersburg (1754—1760). Being in Petersburg Lobysevych became acquainted with prominent Ukrainian and Russian intellectuals (e. g. H. A. Poleytyka and O. I. Musin-Pushkin). Owing to this entourage Lobysevych made the first steps in the literary sector (his translations from the Latin language in the magazine "Trudolyubivaya Pchela" ("The Working Bee") in 1759 are generally known). In 1760, Lobysevych held the position of a translator in the Academy of Sciences. The Ukrainian Hetman Kyrylo Rozumovskyi appointed Lobysevych to his office in the same capacity a year later. Since that time Lobysevych was active as

a personal secretary of the Hetman and chief of his office. Lobysevych accompanied the Ukrainian Hetman during his visits abroad, before all in Germany, France, Italy and probably in England (1765—1767). Lobysevych was eager to continue his literary activity by translations from the French and Latin languages in the literary magazine of Petersburg “Baryshek vsyakoi vsyachiny” (“The Profitable Variety” in 1770).

In 1774, Lobysevych resigned his post; at the same time he became army-colonel and lived in his estates in the area of Novhorod Siverskyi. In his capacity as the leader of the nobility of the district of Novhorod Siverskyi (from 1783 till 1787) he was without interruption the marshal of the district and of the province as well) and the representative of the Ukrainian patriotic group that existed in Novhorod Siverskyi from 1782 till 1797.

In 1794, Lobysevych went again to the Russian capital where he was busily working in the literary sector. He had many plans as to the Ukrainian literature. In his letter to his teacher, the archbishop George Konyskyi, dated September 30, 1794, Lobysevych wrote as follows: “Like in the model of a suit there is also a charm in each dialect; whereas, the smoke of the fatherland is sweet, the odour of the thoughts of our fatherland is the sweetest. We should honour our mother native country that has produced so many great and clever men for the sake of our fatherland—within our common people there are hidden great values of thought.” Lobysevych intended to publish the Ukrainian interludes by Tanskyi for the purpose of supplementing the tragi-comedy by H. Konyskyi “Voskresseniye Mertvykh” (“The Resurrection of the Dead” — because “we should have our own Plautus or Molière, if not even more.”

Lobysevych deserves an honorable place in the history of the Ukrainian literature. He is the author of the “Shepherds” by Virgil—... dressed up in the Ukrainian outer garment (the Ukrainian remodelling of the famous bucolic poetry of Virgil). Although this old-Ukrainian work disappeared in the course of the last century we cannot nevertheless but assume that there were many political thoughts and considerations that have been interpreted by Lobysevych in that bucolic manner. We know quite well that the Ukrainians of that time had plans as to the

liberation of Ukraine from the Russian yoke that could not be interpreted in other manner than bucolic. Lobysevych was the ideologist of the Ukrainian national literature and the genuine predecessor of Ivan Kotliarevskyi, the father of the Ukrainian modern literature.

After a short service in the northern Ukrainian town of Chernyhiw in his capacity as the councillor of the first Department of the Tribunal (1797—1801), Lobysevych was dismissed in accordance with his own wish. Lobysevych spent the last years of his life in his estate in the village Lenkiv (near Novhorod Siverskyi). There he died in the autumn of 1805.

ПОКАЗНИК ІМЕН

- Август**, Римс. імперат., 66.
Амбодик-Максимович Нестор, медик і вчеп., 16.
Апанович О. М., автор, 75.
Апостол Данило, гетьман, 48.
Арапов, автор, 55.
Аскоченский В., автор, 15.
Бак И. С., автор, 22.
Бантиш-Каменський Микола, істор., 17.
Біднов (Беднов) В., автор, 42.
Безбородко Олександр, Світл. кн., 16, 40, 43, 76.
Беклешов Олександр, генер., 65, 66, 71.
Бережков М., автор, 12, 40, 43, 75
Березовський Максим, композ., 16.
Бирич Я., автор, 9.
Білозерський М., автор, 37.
Боболинський Леонтій, хроніст, 55.
Воголюбов О. В., автор, 22.
Волтін І. М., історик, 57.
Волховітінов Євгеній, Митрополит (див. Євгеній).
Бороздна Іван, ген. бунч., 46.
Борщак І., автор, 29, 43.
Браун Йосип-Адам, академ., 18.
Бріґген, Олександр фон-дер, декабрист, 44.
Булич М. (Н), автор, 30, 31.
Васильчиков А., автор, 12, 25, 29, 41, 63.
Вейгеро́в С., автор, 71.
Винський Г. С., мемуарист, 31, 32, 33, 50, 51, 73, 78.
Винський Степан, канцеляр., 32.
Вергілій (Виргилій), поет, 62, 63, 67, 70.
Вишне́вський Д., автор, 15.
Вігель Ф., мемуарист, 48, 49.
Ві́зе (фон-дер Ві́зе) Йога́н-Адо́льф, юстиц-радник, 48.
Возняк М., академ., 9, 49, 61, 63, 65, 69, 70.
Вольф Христия́н, філос., 14.
Вяземський О., кн. ген.-прокур., 30.
Геннади Г., автор, 71.
Геттун В. Н., мемуарист, 37, 71.
Гирич Фома (Федір), вчитель Київ. Академії, 14, 79.
Глова́чевський Кирило, художн., 16.
Гоголь О. Д. (дід М. В. Гоголя), 60.
Гоголь М. В., письмен., 60.
Голени́щев-Ку́тузов І. Л., адмір., 71.
Голубев С., автор, 77.

- Горбань М., істор., 24, 75.
- Гординський Я., іст. літератур., 9, 10.
- Горленко В. Ф., автор, 58, 75.
- Горленко В. П., автор, 75, 78.
- Горленко Ів., поет, 78.
- Грабянка, автор літопису, 56, 57.
- Грушевський М. С., істор., 8, 9, 49, 63, 69.
- Губчиць Мих. Васил., повіт. марш., 31, 32, 33, 38, 51, 54.
- Губчиць Катер. Мих., донька М. В. Губчиця, одружена з Опан. Лобисевичем, 31.
- Губчиць Петро, брат Мих. Губчиця, 51, 54.
- Губчиць Г. В., бунч. тов., брат М. Губчиця, 54.
- Гудович Андрій, ген.-адьют., кандид. на гетьмана, 39, 46, 72.
- Гудович В. А., генер. підскарб., 46.
- Гудович І. В., гр. ген.-фельдмарш., 46.
- Гудович Прасковія, графиня, дружина фельдмарш. Гудовича І., донька гетьмана Розумовського, 46.
- Гуковський Г., автор, 21, 22.
- Гусаревський, архівар., 23.
- Гуслистий К., автор, 39.
- Донисів Павло, депут. Ком. 1767 р., 39.
- Дервіз, фон, Ів. Іван., надв. совітн., 48.
- Дівович (Дѣвович) Данило, козак, 23.
- Дівович Олексій Дан., полк. суддя, 23.
- Дівовичі, козаки, 23, 24.
- Дівович Семен Дан. (Дзівович, Дѣвович), архівар. і письм., 16-18, 20, 22, 25-28.
- Добровольський П. М., історик, 34.
- Добрынин Гавриил, мемуарист, 41.
- Долинський Григорій Карпович, голова Новгород-Сіверс. Верх. Зем. Суду, 38, 47, 74.
- Долинський Яків Григор., дідич, 47.
- Долинська Марфа Іванів., дружина Долинського Г. К., 38.
- Дорошенко Д., істор., 9, 66, 75.
- Дублянський Олександр Пав., ген. суддя, 46.
- Дунин-Борковський Макс. Васил., дідич, 47.
- Екатерина II, імператр. рос., 55-57. (див. Катерина II).
- Емін Федір, письмен. 16.
- Епінус Франц-Ульріх-Теодор, академ., 19.
- Есипов Г., автор, 34.
- Ефименко П., автор, 46.
- Євгеній (Болховітінов), Митропол. Київський, 19, 21-22, 58, 63, 75.
- Єфремов С., академ., 9, 70.
- Житецький П., автор, 12.
- Жоравка Ів. Тимоф., ген.-осавул., 46.

- Журман Іл. Вас., ген. суддя, 45-46.
- Завадовський Петро, гр. міністер освіти, 16.
- Зеров Микола, письмен., 70.
- Значко-Яворський Мелхисед., Архим., 39, 44.
- Золотницький Волод., письмен., 16.
- Иконшиков В., автор, 56, 65.
- Іскрицький Г. П., губерн. марш., 35.
- Італінський Андрій, рос. дипломат, 16.
- Кадлубовський А., автор, 9.
- Калайдович, К., автор, 20.
- Калинський Тимоф. Вас., депутат. Черніг. дворян., 47, 76.
- Капніст В. В., поет, 46, 49.
- Каратыгин П. А., мемуарист, 55.
- Карл-Теодор, курфюрст-пала-тін, 29.
- Карнович Степ. Григ., маляр і грав., 47.
- Катаев И., автор, 43.
- Катерина II, імператор. рос., 19, 20, 34, 35, 46, 55, 56. (див. Ека-терина II).
- Катулл, поет, 31.
- Кедровський, військ. канцел., 23.
- Коган Я., автор, 22.
- Козельський Як. Павл., філос., 16-18, 20-22.
- Козельський Фед. Яков., пле-мін. Як. Павл. Козельського, поет і драматург, 20, 22.
- Козицький Григ., письм., 16, 19, 24, 30.
- Кондратовський Ілар., епис-коп Новгородсіверський, 46.
- Кониський Георгій, архієпи-скоп, 5, 8, 12, 14, 32, 42, 44, 50, 54, 57-63, 66, 69, 79.
- Коновал-Лобасов, міщанин, 11.
- Константин Павлович, вел. князь, 46, 72.
- Константинович Н., автор, 27.
- Комаровські, родичі Лобисеві-чів, 57.
- Коропчевський П. Г., військ. канцеляр., 38, 39, 74.
- Котельніков Сем. Кирил., ака-дем., 19.
- Котляревський Ів. Петр., письм., 6, 8, 9, 12, 63, 64, 66-68, 70.
- Кочубей, граф, 74.
- Коялович М., автор, 43, 45.
- Кречетников, ген.-губерн., 51.
- Крипякевич І., автор, 23.
- Кузеля З., автор, 58.
- Кулябка Ів. Степ., дідич, 47.
- Куракін Олексій Борис, кн. ген.-губерн., 73-74.
- Куракін Олександр Борис кн., 72.
- Кутузов, письмен., 70.
- Лазаревський О. М., істор., 17, 23, 27, 28, 35, 36, 41, 42, 44, 54, 71, 75 76.
- Лашкевич Ів. Степ., підполк., 47.
- Лашевський Варлаам, автор граматики грецької мови, 13.
- Леванда Іван, протоєрей, 16, 17, 77, 78.

- Лепкий Б., письм., 9, 65, 66.
- Лизогуб Т. С., друж. О. Д. Го-
голя, 60.
- Лисько З., автор, 41.
- Лобасов-Коновал, міщанин, 11.
- Лобисевич Опанас (Афанасій)
Кирилович, 5, 6, 8, 12, 14-20,
25-28, 30, 31-36, 38, 41, 48, 49,
60, 61-71, 73, 75, 76, 77, 78, 82.
- Лобисевич Василь, письм.,
марш. Новгор.-Сівер. повіту,
65, 71.
- Лобисевич (Коноваленко) Ки-
рило, значк. тов., 11.
- Лобисевич Кирил., брат Опа-
наса Лобисевича, полк. суд-
дя, 17, 27.
- Лобисевич Павло Кирил., брат
Опанаса Лобисевича, 27, 35,
37, 52.
- Лобисевич Петро Павлович,
племінник Опан. Лобисевича,
21.
- Лобисевич Степан Павлович,
брат Петра Павлов. Лобисе-
вича, 71.
- Лобисевичі — Василь, Марфа,
Ганна, Єлисавета — діти О-
панаса Лобисевича — 34, 35.
- Лобисевичі — родичі Опанаса
Лобисевича, 71.
- Лобисевичева К. М., дружина
Опанаса Лобисевича, народж.
Губчиць (див. Губчиць Ка-
теріна Михайлівна). 31, 36,
38, 51, 78.
- Ломиковський І. В., генер. обоз-
ний, 48.
- Ломиковський Павло Іван.,
надв., сов., 48.
- Ломоносов М. В., акад., 25, 26,
28.
- Лончинов М., автор, 58.
- «Лобыченок» Федір, козак, 11.
- «Лобышов» Ефрем, козак, 11.
- Лукомський В., автор, 11, 41.
- Ляскоронський Сильвестр, рек-
тор Київ. Академії, 15, 80.
- Макогоненко Г. П., автор, 21,
22, 39, 58.
- Максимович-Амбодик Нестор,
медик і вчений, 16.
- Максимович Г., історик, 38, 39,
46.
- Максимович Манасія (Михай-
ло) професор Київ. Академії,
13, 14, 79.
- Максимович Дмитро, генер.
осавул, 48.
- Максимович Ів. Федор., пол-
ковн., 48.
- Малицький Іерофій, єпископ
Чернігівський, 56.
- Марков М. Є., директ. Черніг.
Губ. гімназії, 40, 74.
- Маркович Яків, генерал. під-
скарбій, 41.
- Маркович Роман Іван., Черніг.
губ. прокур., 76.
- Марковський М. М., історик
літератури, 63, 68.
- Мелихов В., автор, 64.
- Мелхиседек (Матвій Карп.)
(Значко-Яворський) Архим.,
39, 44.
- Меншуткин Б. Н., автор, 26.
- Мерзляков Олексій, профес.,
70.
- Миклашевський Мих. Павл.,
Черніг. губернатор, 44, 48, 75.

- Миллер Д. П., істор., 76.
Міллер, акад., 18.
Милорадович Г., гр., автор, 21, 40, 41, 58, 76.
Милорадович Г. П., ген. суддя, 74.
Миславський Самуїл, митропол., 16, 47.
Мірчук І., профес., 14.
Модестов В., автор, 64.
Модзалевський В. Л., істор., 11, 12, 17, 20—22, 27, 28, 30—36, 38, 39, 41, 44, 45, 48, 54, 58, 62, 71, 73—78.
Мольєр, письм., 61.
Мотонис Микола, письм., 16, 24.
Мочульський Феохтист, архиеп., 16, 17.
Мурзакевич Н., автор, 56.
Мусін-Пушкін Олексій Ів. граф., Презид. Акад. Ми-стецтв, 20, 21, 56, 57, 80.
Мякотин В., автор, 17, 27, 38.
Нагуевский Д., автор, 62, 64, 70.
Націнський Давид (Данило), Ректор Київ. Академії, 13, 14.
Неустроєв А. (О.) Н. автор, 22, 24, 30, 31, 58, 62, 70.
Николай Михайлович, вел. князь, автор, 35.
Новиков Н. (М.), авт. видавець, 21, 22, 30, 70.
Оболонська Анастасія Дем'я-нівна, донька ген. судді, 40.
Окіншевич Л., автор, 12.
Олександр І-й, імперат. рос., 77.
Оляничин Д., істор., 14, 74.
Орест, ігумен, 43.
Орлов О. Г., граф, 46.
Павло І-й, імпер. рос., 19, 72.
Павловський Олексій Павл., автор Граматики, 67.
Палій Семен, полковн., 60.
Паллас, академ., 58.
Пальмовський Євстафій, архи-мандр., 46.
Паисов, автор, 23.
Пачовський Т., автор, 9.
Пекарский П., автор, 18, 25, 26, 28.
Петро III, імперат. Росії, 46, 48.
Петров М. І., академ., 8, 9, 10, 12, 15, 18, 20, 23, 25, 30, 31, 34, 59, 60, 61—64, 66, 68—70.
Пісоцький Іван Климович, за-сідатель Погарського Повіт. Суду, 35.
Плавт, письмен., 19, 61, 81.
Покас Григорій, військ. кан-цел., 23, 24.
Поленов Д., автор, 56.
Полетика Григорій Андрієвич, письм. і гром. діяч, 15, 16, 20, 24, 26, 31, 33, 35, 36, 44, 45, 49, 50—53, 76, 79.
Политковський Миколай Ро-манович, Черн. віце-губерн., перекладач, 76.
Полонська-Василенко Н., про-фес., 6.
Полуботок Анастасія Степан., 72.
Понирка Ден. Вас. д-р мед., 47.

- Пороховник Марфа Артемівна — 1-м шлюбом — за канцел. С. Винським, 2-м шлюбом — за пов. марш. М. Губчицем, 32.
- Потресов О. М., земс. «ісправник», 51.
- Пригара Андрій, священик, 43.
- Пьппин А., автор, 56.
- Радищев О., письмен., 22, 58.
- Рачинський Андрій Андрійович, композ., 40, 41.
- Рачинська Марина, нар. Яворська, дружина Андрія Рачинського, пасербиця генер. підскарбія Я. Марковича, 41. Див. Яворська.
- Рилєєв К. Ф., поет, декабрист, 44.
- Розумовський К., гетьман, 11, 17, 20, 25, 27, 28—30, 31, 32, 38, 41, 48, 52, 54, 59, 63—66, 77.
- Розумовський Андрій Кирилович, гр. син гетьмана, 29, 64.
- Розумовський Олекса Григорович, гр., брат гетьмана, чоловік імператриці Єлисавети, 18, 24.
- Розумовський Петро, гр., син гетьмана, 29.
- Розумовська Прасковія Кирилівна, донька гетьмана. Дружина графа Івана Гудовича, 46.
- Розумовські, брати 24, 25.
- Романовський Віктор, автор, 23.
- Рубан В., письмен., 16, 70.
- Рум'янцев-Задунайський П. А., граф, фельдмаршал, 33, 38, 39, 57, 76.
- Рунич П. С., мемуарист, 49.
- Руновський Андрій Максимович, віце-губ., 76.
- Садковський Віктор, єпископ, 16, 65, 74.
- Салтиков, письмен., 70.
- Сбитнев І. М., вчитель Нов.-Сів. гімназії, 37, 54, 72.
- Селецький Іван Яков, Новорос. ген.-губерн., 47.
- Семенников В., автор, 57.
- Серебренников В., автор, 15.
- Симоновський Петро, істор., 16.
- Січкарів Лука, мовознав., 16.
- Сковорода Григорій, філос., 16.
- Скоропадський Іван Михайлович, ген. осавул, 46, 47.
- Скоропадський Петро Михайлович, вихов. Бреслав. універс., 47.
- Скоропадський Яків Михайлович, вихов. Бреслав. універс., 47.
- Скорупа Ів. Іван., вихов. Кенігсберз. універс., 47.
- Слабченко Михайло, автор, 17.
- Смоленський І., автор, 73.
- Соболевський Григорій, вихован. Лейден. Універс., 47.
- Сокальський Володимир (Василь Васильович), останній архимандр. Запор. Січі, 41, 42.
- Соколов О., автор, 43.
- Сопиков, автор, 71.
- Столянський П., автор, 21, 22.
- Стороженко Н. (М.), автор, 75.

- Строганов П., автор, 13.
 Строев, автор, 43.
 Студинський К. О., академік, 67.
 Сулима Я. С., генер. суддя, 74, 75.
 Сумароков О., адъютант О. Розумовського, письмен., 24, 26.
- Тамиловські, родичі О. Лобисевича, 57.
 Тамиловський Вас. Васил., вихован. Київ. Академії, 48, 57.
 Танський, поет, 60, 69, 81.
 Танський Андрій, студент Київ. Академії, 60.
 Танський Антін, полковник, 60.
 Танський Василь, полковник, 60.
 Танський Йосип Антонович, капітан, 60.
 Танський Іван, студент Київ. Академії, 60.
 Теплов Г. М., резидент при гетьмані К. Розумовському, 17, 25, 27, 28.
 Теплова Агафія Єгорівна, племінниця Г. Теплова, дружина Кирила Лобисевича, полк. судді, 17.
 Терновський Ф., мемуарист, 77.
 Тимковський І. Ф., мемуарист, 43.
 Толстой Д. А., граф, автор, 18, 19, 22, 26, 28.
 Тредьяковський В. К., письменник, 26.
 Троцинський Дмитро, міністер юстиції, 16, 39.
- Туманський Василь Гр., ген. писар, 46, 48, 57.
 Туманський Іван Григорович, письм., голова К. Палати цив. суду, 47, 57, 58.
 Туманський Йосип Григорович, голова Новг.-Сівер. палати карного суду, 48, 57.
 Туманський Михайло Васильович, Засідат. Новг.-Сів. Верхн. Земс. Суду, 47.
 Туманський Федор Осипович, член Російськ. Академії, видавець журналів, 47, 57, 58, 62.
 Тутолмін, ген.-губерн., 55, 76.
- Феокрит, поет, 64.
 Филарет, архієписк., автор, 42, 43, 45.
 Филонов Яків, козак, 11.
 Финдейзен Н., автор, 41.
 Фішер Йоган-Ебергард, академ., 18, 19.
 Франко Іван, письмен., 7.
 Фридрих Великий, кор. Пруссії, 29, 46.
- Халанський Ів. Іван., директ. Нов.-Сів. гімназії, 38, 39, 74.
 Халанська Варвара, дружина Ів. Халанського, 40. Див. Янович.
 Ханенко А., автор., 54.
 Ханенко Василь Миколаєвич, прем. — майор, 46.
 Ханенко Микола, ген. хорунж., авт. «Дневника», 17, 46.
 Харлампович К., автор, 13—15.

- Хмельницький Іван, филос. і правник, 16.
- Хмельницький Богдан, гетьман, 57.
- Хойнацький А., автор, 43.
- Хорошкевич Яків Іван., студ. Кенігсб. універс., 47.
- Хжановські Ігн., автор, 67.
- Храловицький А. В., секрет. Катерини II-ої, 20, 56, 59.
- Христичевський-Глаза Вас. Вас., капіт., 33, 48.
- Худорба Архип, прем.-майор, істор., 43, 44.
- Чарниш В.**, Черн. губерніял. марш., 76.
- Чепа Адріян Іван, збирач матеріялів до історії України, 75.
- Чернявський-Шиянов Феофан, див. Шияновський-Чернявський.
- Чернышев С., автор, 43.
- Чижевський Д., проф., 9, 59.
- Шафонський О. (А.)**, голова Черн. Палати Карного Суду, 43, 75, 78.
- Шевельов Юрій, автор, 67.
- Ширай Степан Михайл., полковн., 48.
- Шишацький Варлаам, архисписк., 42, 43.
- Шиянов-Чернявський Феофан, єпископ, 16, 77, 78.
- Шкляревичі, родина, 50.
- Штранге М. М., автор, 22, 58.
- Шубинський С., автор, 63.
- Щербаківський Д.**, автор, 41.
- Щербацький Георгій, префект Київ. Академії, 13, 79.
- Яворська Марина Іванівна**, дружина А. Рачинського, 41.
- Янович Варвара Іванівна, дружина І. Халанського, 40.
- Ярошевський Іоасаф (Іван Іванович), вчитель Київ. Академії, 14, 79.

ERRATA

<i>Стор.:</i>	<i>Рядок:</i>	<i>Надруковано:</i>	<i>Треба:</i>
8	10 згори	(М. Грушевський). ²	(М. Грушевський)? ²
9	5 знизу	т. VII);	т. VII):
11	6 згори	Филимон	Филон
17	3 знизу	Лобієсвича	Лобісевича
„	17 знизу	приналежащим	приналежащими
28	11 згори	Ломоносова	Ломоносова
39	2 знизу	Українського	Українського
52	9 згори	обоих	у обоих
63	4 згори	1767 (sic! – О. О.)	1767 г.
67	10 знизу	річчя	річчя»